

Studenters medvirkning i planlegging av studentboliger

- en casestudie om planleggingen av studentboliger i Brenneriveien 11

Marit Kristin Dittmann

2018

Studenters medvirkning i planlegging av studentboliger

Master i estetiske fag: Fagdidaktikk kunst- og design

Institutt for estetiske fag
Fakultet for teknologi, kunst og design
Oslo Met – storbyuniversitet
Emnekode: MEST5900

2018

Tusen takk til...

...mine to fantastisk veiledere Else Margrethe Lefdal og Ingvill Maus for deres tålmodighet og gode faglige, oppløftende veiledninger. Denne masteravhandlingen hadde jeg ikke klart uten dere.

...mine to flotte og inspirerende lærere Liv Merethe Nielsen og Janne Reitan for motiverende og inspirerende progresjonsseminar med gode faglige tilbakemeldinger.

...medstudenter, venner og nære for gode ord og støttende samtaler.

...Christer Holtan for korrektur og gjennomlesning.

...intervjuobjekt for å ta seg tid til et langt og informativt intervju.

...til A-lab for tillatelse for bruk av deres illustrasjoner i avhandlingen og utstillingen.

Forsidebilde: Figur 1. Illustrert av A-lab, Snitt gjennom byggets som inkluderer Brenneriveien (til venstre) og Akerselva (til høyre) (A-lab, 2017)

Sammendrag

I denne mastergradsavhandlingen retter jeg fokuset på studenters medvirkning i fremtidige studentboliger. Mangel på studentboliger har lenge vært et aktuelt og omdiskutert tema, og i dag kan studentsamskipnaden kun huse 14,7% av dagens studenter. Jeg undersøker hvorvidt SiO inkluderer studentene som brukere i medvirkningsprosessen når nye studentboliger skal bli bygget. For å reelt kunne bidra og ta del i medvirkning antar jeg at det er en fordel med kompetanse innenfor visuell kommunikasjon for å kunne forstå hva som blir diskutert når visuelle presentasjoner og tegninger drøftes i planleggingsprosesser. Problemstillingen for masteroppgaven er som følger: *I hvilken grad får studenter delta i medvirkningsprosessen når nye studentboliger planlegges, og hvordan kan kunnskap innen visuell kommunikasjon bidra til mer reel-medvirkning?*

Med kritisk realisme som vitenskapelig ståsted ønsker jeg å belyse valgt problemområde. Gjennom en casestudie av Brenneriveien 11 undersøker jeg hvordan Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus (SiO) legger til rette for brukermedvirkning for studentene i planleggingsprosessen av nye studentboliger. Jeg gjør en analyse av relevante saksdokumenter og gjennomfører et intervju med en «nøkkelperson» fra *SiO Eiendom utvikling*. Ved hjelp av Arnstein sin medvirkningsstige og tidligere forskning drøfter jeg hvilken grad studentenes medvirkning blir ivaretatt og anvendt. Senere i drøftingen anvender jeg kritisk realisme for å undersøker underliggende faktorer som kan ha påvirkning på studentenes medvirkning.

Det som fremkommer gjennom min undersøkelse er at studentenes stemme blir lite representert og hørt i saksdokumentene. Deres innspill og ønsker blir nedprioritert i saksgangens mange diskusjoner. Gjennom intervjuet kom det derimot frem at studentene egentlig blir mer inkludert i prosessen enn hva som blir dokumentert i saksdokumentene og referatene fra styremøtene. SiO har valgt å ha et hovedstyre som er deltagende gjennom hele planleggingen av de nye studentboligene. Studentene i styret har høy grad av makt der de både er flertall i styret og har dobbeltstemme. Derimot er det kun satt opp møter 8 ganger i året, der de skal gjennom 8-13 punkter (boligprosjektet er kun et) som gir studentene lite tid til å sette seg inn i byggeprosjektene. Studentene i styret er valgt på bakgrunn av sitt engasjement for SiO og jeg vil derfor anta at det er lite sannsynlighet for at de har noen bakgrunn eller erfaring med visuell kommunikasjon. Uten kunnskap om visuell kommunikasjon og tid til å sette seg inn i prosjektet kan det være vanskelig å ta del i en reell-medvirkning. Det er derfor nærliggende å anta at studentenes medvirkning i styret blir påvirket av de underliggende strukturene som kan relateres til profesjon, kunnskap og ressurser. Intervjuobjektet forteller at SiO anvender flere varierte metoder for å innhente informasjon fra studentene som dybdeintervju, workshops, gjennom SiO sine mange boligsøknader og undersøkelser, men det er vanskelig å finne dokumentasjon på det. Derfor kan det være vanskelig å måle grad av medvirkning. Prosjektets tematikk blir belyst gjennom en utstilling der jeg tar inspirasjon fra *infografikk* og kompetansemålet «Kjenne til dei ulike fasane av ein planprosess for bygg og ein designprosess og ta i bruk dette i eige arbeid» (Utdanningsdirektoratet, 2016). Hensikten med prosjektet er å undersøke studentenes medvirkning i fremtidige boliger og vise til eksempel på faget kunst og håndverk verdi for å fremme reell-medvirkning.

Abstract

In this Master thesis, I will direct my focus on to student's participation in the planning of new student apartments. The lack of student apartments has long been a relevant discussion, and today The Student Welfare Organisation of Oslo and Akershus (SiO) can only accommodate 14,7% of the current students. The aim is to investigate whether SiO includes the students as users in the process when they are building new student apartments. To truly contribute in participation, I assume it is an advantage to have some competence and knowledge within visual communication in order to actually understand what is being discussed when visual presentations are being discussed in planning processes. The topic for my thesis is as follows: *To what degree are students included in the participate processes when new student apartments are being planned, and how can knowledge within visual communication contribute to more real/true involvement?*

Using Critical Realism as a scientific Theory, I wish to illuminate the chosen topic. Through a case study of Brenneriveien 11, I investigate how SiO facilitate user participation for the students in the planning process of new student apartments. I do an analysis of relevant case documents and conduct an interview with a «key person» from SiO *property and housing development*. With help from Arnstein's *ladder of citizen participation* and my previous research, I discuss to what extent the student's participation are being preserved and applied. After that I use critical realism to examine the underlying factors that can influence the student's possibility to participate.

What emerges from my survey is that the voice of the students are underrepresented and slightly heard in the case documents form Brenneriveien. Their input and wishes are given low priority during the many discussions of the case proceedings. Through the interview however, it appeared that the students actually are more included in process than what the case documents and the reports from the board meetings document. SiO has chosen to have a main board who are participating through the whole process of planning the new student apartments. The students on the board have a high degree of power with both a majority, and a double vote. On the other hand, there is only eight board meetings annually, where they go through 8-13 bullet points (Only one of which is the housing project) which allows the students little time to acquaint themselves with the building project. The students on the board are selected based on their participation with SiO, and I will therefore assume that the probability of them having any background or experience with visual communication is unlikely. Without knowledge of visual communication nor time to get familiarized with the project, it can be hard to participate in Real- participation process. Consequently, it is natural to assume that the participation of the students on the board is influenced by the underlying structures that relates to profession, knowledge and resources. The interviewee says that they apply varied methods such as in-depth interviews, workshops, information through SiO's many housing applications and surveys to gather information from their students, but the documentation for that is hard to find. To measure the degree of participation can be difficult.

The themes of the project will be illustrated through an exhibition where I gather inspiration from infographics and the competence aims «Know the different phases of a planning process for buildings and a design process, and apply this in your own work» (Utdanningsdirektoratet, 2016). The purpose of the project is to survey the student's participation when new student houses are being planned, and show examples of the value of Arts and Craft to promote real-participation.

Innhold

TUSEN TAKK TIL.....	V
SAMMENDRAG.....	VII
ABSTRACT.....	IX
DEL 1	1
1. INTRODUKSJON TIL UNDERSØKELSESFELTET	2
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV OMRÅDE.....	2
1.2 OPPGAVENS STRUKTUR.....	5
1.3 PROBLEMSTILLING OG MÅLSETTING	6
Forskningsspørsmål.....	7
1.4 BEGREPSAVKLARING.....	7
1.5 FAGDIDAKTISK DRØFTNINGSPERSPEKTIV	9
Visuell kommunikasjon	9
Demokrati.....	12
1.6 PRAKTISK ESTETISK DEL	14
2. UNDERSØKELSESFELTET.....	17
2.1 MEDVIRKNING - LOVVERK OG STYRINGSdokumenter	17
Arkitekturpolitikk nå.....	18
Rapport om brukermedvirkning fra regjeringen	18
Utdanningsdirektoratet – fysisk læringsmiljø	20
2.2 RELEVANT FORSKNING INNEN MEDVIRKNING	22
Brukermedvirkning i skolebygg og profesjonskunnskap.....	22
Medvirkning i veivesenet.....	25
Medvirkning i byplanlegging.....	26
Medvirkning i planprosesser i Oslo kommune	27
Brukermedvirkning i yrkesbygg	29
2.3 RELEVANT FORSKNING PÅ STUDENTBOLIGER OG SENTRALE PARTER	30
Sentrale involverte parter	30
Studentboliger i Norge, historisk og dagens situasjon	32
Trivsel i Studentboliger.....	35
2.4. BRENNERIVEIEN 11.....	39
3. UNDERSØKELSESTRATEGI.....	43
3.1 KRITISK REALISME SOM VITENSKAPSTEORETISK STÅSTED.....	43
3.2 CASESTUDIE.....	45

3.3	METODE.....	47
	Dokumentanalyse.....	47
	Intervju og valg av informant.....	48
	Grader av medvirkning	49
3.4	ETISKE RETNINGSLINJER.....	52
4.	PRESENTASJON AV UNDERSØKELSEN.....	52
4.1	ANALYSE AV SAKSDOKUMENTENE.....	53
	De ulike medvirkere.....	54
	Diskusjonsbilde og studentenes deltagelse	54
	Oppsummering og veien videre:.....	58
4.2	PRESENTASJON AV INTERVJU	59
	Studentenes medvirkning.....	60
	SiOs tanker om fellesrom og boligmiks.....	62
	Valg av arkitektfirma	63
	Kommunikasjon og utfordringer.....	64
	Oppsummering av intervju:.....	65
5.	ANALYSERING OG DRØFTING	66
5.1	STUDENTENES MEDVIRKNING I LYS AV ARSTEIN SIN MEDVIRKNINGSSTIGE	67
	Studentene i styret.....	67
	Kartlegging og dybdeintervju	68
	Naturlige medvirkerne (etater).....	69
	Interesseorganisasjoner	69
	Andre naboer og interessenter.....	70
	Studentene	71
5.2	DRØFTING AV BOLIGMIKS, FELLESROM OG PRIVAT SFÆRE.....	72
	Boligmiks	72
	Fellesrom.....	73
	Individuelle tilpasninger.....	74
5.3	HVA KAN PÅVIRKE STUDENTENES MEDVIRKNING?	77
	Ressurser til kartlegging og tid	77
	Studentenes møte med Profesjonskunnskap	79
	Hva påvirker Studentsamskipnaden?	81
5.4	FORSLAG TIL Å FORBEDRET PRAKSIS	85
DEL 2	.....	87
6.	PRAKTISK ESTETISK VISUALISERING: MÅLSETTING OG VEIEN MOT UTSTILLING.....	88

7. OPPSUMMERING OG KONKLUSJON.....	90
7.1 MANGLER VED UNDERSØKELSEN OG VEIEN VIDERE.....	92
VEDLEGGLISTE.....	92
REFERANSER.....	93
FIGURLISTE	99

Del 1

1. Introduksjon til undersøkelsesfeltet

I dette kapittelet presenteres masterprosjektets bakgrunn, ønsket målsetning, problemstilling og begrepsavklaringer som er tilknyttet feltet. Samt prosjektets fagdidaktiske og praktisk estetiske vinkling.

1.1 Bakgrunn for valg av område

Studentboliger har for meg vært et interesseområde lenge og kommer av min egen erfaring som student, der jeg har måtte flytte opp til seks ganger på de årene jeg har studert i Oslo. Gjennom det har jeg personlig erfart det tøffe boligmarkedet som student og vet hvilke bekymringer det kan medføre i forhold til forutsigbarhet og økonomi. Vanskeligheten med å finne seg en bolig gjelder mange, ved studiestart 2017 sto det nesten 7000 studenter uten et sted å bo i Oslo (Andersen, 2017). Studentboliger fungerer som et godt tiltak for å styrke demokratiet og likestillingen i Norge og skape et mer bærekraftig samfunn gjennom å kunne tilby billigere studentboliger til studenter som gjør at flere studenter har mulighet for å kunne studere, uansett økonomisk bakgrunn (Regjeringen, 2017; Cold, 2010; Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014). I Norge har vi et sterkt ønske om å kunne sikre et utdannings-tilbud der alle har rett på en utdanning uavhengig av bakgrunn (Regjeringen, 2017), men når studenter blir presset ut i et tøft boligmarked strekker ikke det statlige tildelte stipendiet til, og økonomiske skjevheter oppstår. Ifølge en undersøkelse fra Statistisk sentralbyrå 2017 ligger gjennomsnittsprisen på å leie et rom i Oslo på 8450 kr (Bjørnevik, 2017). Som student i dag har man gjennom Lånekassen mulighet til å få tildelt opp til 106340 kr i året i lån og stipend. Deler vi dette på 12 måneder har en student gjennomsnittlig 8861kr i måneden å rutte med (Lånekassen, 2018). Selv om studieåret er 10 måneder er det vanlig å leie i 12 måneder. Det betyr at etter betalt leie sitter studenten igjen med 411kr for å dekke mat, bøker, transport osv. Det kan gjøre at studenter som ikke har mulighet til økonomisk hjelp fra felles foresatte er avhengige av å jobbe store deler av studietiden for å kunne dekke boutgiftene. Studenter får mindre tid til studiet, må eventuelt ta opp fag eller droppe ut, noe som kan føre til mer gjeld med eller uten utdanning. Økonomi- og boligproblematikken kan skape store bekymringer og utfordringer for ungdommen i en sårbar periode, som for mange er starten på voksenlivet der de egentlig burde kunne konsentrere seg om utdanning og sosiale relasjoner. De fleste går fra trygge stabile hjem til å skulle organisere en hverdag med et vesentlig lavere budsjett (Thomsen, 2008). Selv støtter jeg opp under forslaget til Norske studentorganisasjon om at

løsningen til studentenes økonomiske utfordringer kan være å øke studentstøtten, men også kunne tilby billigere og sikre studentboliger (Norsk studentorganisasjon, 2017).

I 2013 skrev jeg bacheloroppgaven min der jeg undersøkte hvordan man kan bygge rimelige og miljøvennlige studentboliger som har en positiv sosial påvirkning på studentene. Under undersøkelsen fant jeg fort ut at debatten rundt studentboliger omhandler hovedsakelig at det er et stort behov for flere boliger, men det diskuteres lite om kvaliteten på boligen. Derfor ble jeg interessert i å gå videre med dette. Etter å ha lest doktoravhandlingen til Judith Thomsen (2008) der hun undersøker studenters trivsel på bakgrunn av de fysiske omgivelsene i studentboligene ble jeg mer interessert å undersøke nærmere hvilken rolle studentene har - og hva de får å si i en brukermedvirkningsprosess under planlegging av nye studentboliger. Brukermedvirkning har lenge vært i fokus i Norge og har blitt mer institusjonalisert i lov- og regelverk, bedrifter, organisasjoner og politiske prosesser. Det har derimot oppstått problematikk relatert til mangelen på reglement rundt *hvordan* en medvirkningsprosess skal gjennomføres. De forskjellige sektorene, bedriftene og organisasjonene kan ha forskjellige oppfatninger og tolkninger om medvirkernes rolle i prosessen (Bærheim, 2016).

Brukermedvirkning i denne sammenhengen omhandler ikke bare det å tilpasse boligene etter et spesifikt behov, det er også viktig å se på det som en metode for å kunne styrke demokratiet og bidra til et mer bærekraftig samfunn. I en veileder om medvirkning fra regjeringen blir det demokratiske perspektivet løftet frem;

Medvirkning er en grunnleggende forutsetning i et lokaldemokrati, og gir befolkningen mulighet til å delta og medvirke til bedre planløsninger. Befolkningens aktive rolle i plan- og beslutningsprosessen fremheves som viktig for å ta vare på felles verdier og grunnleggende levekår i et bærekraftig samfunn (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014).

Etter å ha undersøkt forskjellige styringsdokumenter og forskninger på medvirkning finner jeg ut at det er et tema av interesse og at det er liten tvil om forståelsen av verdien til medvirkning. I Norge har medvirkning blitt mer institusjonalisert i lov- og regelverk, bedrifter, organisasjoner og politiske prosesser (Bærheim, 2016). Det står beskrevet hvordan offentlige etater er forpliktet til å legge til rette for brukermedvirkning. Det har derimot oppstått problematikk relatert til mangelen på reglement rundt *hvordan* en medvirkningsprosess skal gjennomføres. De forskjellige sektorene, bedriftene og organisasjonene har forskjellige

oppfatninger og tolkninger om medvirkernes rolle i prosessen (Bærheim, 2016). Spørsmålet er om det faktisk blir lagt opp til og gjennomført reell medvirkning? *Reell medvirkning* omhandler i hvilken grad medvirkningen faktisk finner sted, altså om medvirkningen er reell og at resultatene av medvirkningen blir anvendt (Thorsen, 2013). Et premiss for reell medvirkning handler i stor grad om at brukerne faktisk forstår hva som blir diskutert (Nielsen, 2000). Selv om studentene får delta aktivt i planleggingsprosessen, vil jeg anta at det sjeldent oppstår fruktbar medvirkning om studentene opplever at de ikke forstår hva de blir presentert med. Det kan forekomme at de faktisk ikke forstår hva de sier ja eller nei til. Jeg derfor anta at det er vesentlig for studentene som skal medvirke i planlegging av nye boliger å inneha noen grunnkunnskaper om visuell kommunikasjon som tegninger og representasjoner, for å kunne skjønne hva som faktisk blir diskutert. Om det ikke er tilfelle for de studenter som ønsker, eller får medvirke i planprosesser for studentboliger, blir det da lagt opp til god nok informasjon, ressurser og hjelp fra SiO slik at studentene faktisk forstår hva de er med på å avgjøre?

1.2 Oppgavens struktur

Denne masteroppgaven er todelt der *del 1* inneholder den teoretiske delene og *del 2* tar for seg det praktisk-estetiske arbeidet.

Del 1

Kapittel 1. *Introduksjon til undersøkelsesfeltet* tar for seg bakgrunn for valgt tematikk, målsetning, problemområde, sentrale begreper og definisjoner som er tilknyttet undersøkelsesområdet. Her presenteres også det fagdidaktiske drøftingsperspektivet og praktisk-estetiske del av avhandlingen.

Kapittel 2. *Undersøkelsesfeltet* presenterer lover og styringsdokumenter som omhandler brukermedvirkning og relevant forskning. Her er det også lagt inn en presentasjon av sentrale parter som arbeider med studentboliger, studentboliger sin historikk, i dag og relevant forskning. Kapitlet avsluttes med en kortfattet presentasjon av valgt case; Brenneriveien 11.

Kapittel 3. *Undersøkelsesstrategi* tar for seg prosjektets vitenskapelige ståsted, forskningsmetoder og undersøkelsesstrategi. Her redegjør jeg også for valg av metode og for valg av kritisk realisme som vitenskapsteoretisk ståsted.

Kapittel 4. *Presentasjon av undersøkelsen* beskriver empirien fra analysen av saksdokumentene og intervjuet.

Kapittel 5. *Analysering og drøfting*. Her drøftes funnene fra kapittel fire opp mot Arnstein sin medvirkningsstige. Siden drøftes sentrale temaer fra undersøkelsen for å se etter eventuelle muligheter til forbedret praksis. Funnene blir siden drøftet opp mot eventuelle underliggende faktorer som kan ha påvirkning på studentens reelle-medvirkning.

Del 2

Kapittel 6. *Praktisk-estetisk visualisering*. Her legger jeg fram den praktisk-estetiske delen av utforskningen, dens målsetning og prosessen fram til utstilling. Det legges også fram et utvalg skisser fra utprøvningsprosessen.

Kapittel 7. *Oppsummering og refleksjon*. Her oppsummerer jeg sentrale funn fra undersøkelsen, reflekterer fort over eventuelle «hull» og kommer med forslag til videre forskning.

1.3 Problemstilling og målsetting

Masterprosjektets målsetting er å kunne undersøke om/hvordan studenters brukermedvirkningen i fremtidige studentboliger blir ivaretatt. Gjennom en casestudie av Brenneriveien 11 undersøker jeg saksdokumentene for å se nærmere på *hvem* som har noe å si, *problematikk* på området, om *studentene* som brukere får komme med innspill, *hva* de kommer med innspill på og om innspillene blir *ivaretatt* og *bragt videre i prosessen*. Her ser jeg etter eventuelle årsaksforklaringer og faktorer som kan påvirke studentenes medvirkning i prosessen. Gjennom intervju med en «nøkkelperson» i Studentsamskipnadens bolig -og eiendomsutvikling ønsker jeg å få bedre forståelse for hvordan SiO legger til rette for studenters involvering i *planleggingsprosessen* og hva som er eventuelle *utfordringer i en planprosess*. Hvilke tiltak som blir gjennomført for å *kartlegge, involvere* og *motivere* studentene til å delta i brukermedvirkningsprosessene. Her ser jeg også på hva som er viktig for SiO i utvelgelsen av arkitektfirma. For eksempel blir deres valg preget av økonomiske aspekter, arkitektonisk kvalitet eller forståelse av studentenes behov? På bakgrunn av tidligere forskning, funn fra dokumentanalysen og data fra intervjuet ønsker jeg å drøfte funnene opp mot Arnstein sin medvirkningsstige for å måle i hvilken grad studentene er med i medvirkningsprosessen. Deretter vil jeg drøfte eventuelle underliggende faktorer og årsaksforklaringer som har påvirkning på studentenes medvirkning i studentboligene. I denne undersøkelsen går jeg ikke inn på hvordan *undervisning* innen bygg og planleggingsprosesser best mulig kan bli gjennomført, men jeg ønsker å diskutere verdien faget kunst og håndverk har for å fremme reell medvirkning og styrke demokratiet med hovedfokus på *visuell kommunikasjon*. Derimot trekker jeg inn den fagdidaktiske tematikken som omhandler planleggingsprosesser i min praktisk-estetiske del. På grunnlag av dette er følgende problemstilling formulert:

I hvilken grad får studenter delta i medvirkningsprosessene når nye studentboliger planlegges, og hvordan kan kunnskap innen visuell kommunikasjon bidra til mer reell medvirkning?

Problemstillingen er todelt, der det første leddet; *I hvilken grad får studenter deltar i medvirkningsprosessene når nye studentboliger planlegges* besvares gjennom funnene fra dokumentanalysen og fra empirien fra intervjuet som danner mitt diskusjonsgrunnlag. Andre ledd i problemstillingen omhandler mitt fagdidaktiske perspektiv; *hvordan kan kunnskap*

innen visuell kommunikasjon bidra til mer reell medvirkning vil jeg svare på gjennom drøfting av egne funn opp mot tidligere forskning.

Forskningsspørsmål

I undersøkelsen har jeg valgt å ta med fire forskningsspørsmål:

- Hvem er deltagende medvirkere, hva blir diskutert og hvor deltagende er studentene i saksdokumentene i Brenneriveien 11?
- Hvordan legger SiO til rette for studentenes medvirkning?
- Hvilke påvirkningsfaktorer for studentenes mulighet til reell-medvirkning kan jeg spore?
- Hvilke muligheter kan jeg spore som kan være med på å forbedret studentenes brukermedvirkning?

1.4 Begrepsavklaring

Her vil jeg avklare begreper og definisjoner som er knyttet opp mot min problemstilling og begrep og definisjoner som blir brukt videre i masteroppgaven.

Brukermedvirkning er når en bruker eller en representant har en dialog med tjenesteytere og/ eller med politikere der de viser til kunnskap og kompetanse på området som er basert på egne erfaringer eller representerer andre brukeres erfaringer (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014).

Bruker omhandler alle mennesker som har en tilknytning til tjenesten, direkte eller berørt (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014). I masteroppgaven har jeg begrenset det til studenter som brukere.

Representativ/ organisatorisk/ indirekte medvirkning og *individuell/ individ/ direkte medvirkning* er to forskjellige metoder for medvirkning. Gjennom representativ medvirkning velges det ut representanter for en gruppe mennesker som skal føre deres ønsker og behov videre (Kommunal- og regionaldepartementet, 2012). Eksempelvis kan studentene som arbeider i SiO og Velferdstinget fungere som et talerør (representativ medvirkning) for studentene. *Individuell medvirkning* handler i denne sammenhengen om når studenter selv har direkte innvirkning på områder som angår dem.

Reell medvirkning omhandler i hvilken grad medvirkningen faktisk finner sted (Thorsen, 2013). Medvirkningsprosessen blir lagt opp slik at brukerne forstår hva som blir diskutert og deres innspill blir lyttet til og implementert på en realistisk måte.

Byggherre er personen eller organisasjonen som ønsker å sette opp et bygg. I denne avhandlingen er det Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus (SiO) som er byggherre. Byggherren setter i gang tiltak for å få tak i arkitekter, kommunikasjon mellom partene og er med på å ta avgjørelser i planleggingsprosesser (Arge & Bleiklie, 2003).

Byggeprosesser og planleggingsprosesser. Planleggingsprosessen er prosessen der man planlegger hvordan man ønsker at et bygg vil bli, byggeprosessen er prosessen der man fysisk setter opp bygget.

Saksdokumentene er dokumentene som er knyttet til plan- og byggesaker som man kan be om innsyn i. Dokumentene inneholder informasjon og kommunikasjon mellom alle parter som er involvert i planleggingen av et offentlig bygg. Dette blir jevnlig oppdatert ettersom saksgangen går og inneholder alt fra møtereferater, protester fra naboer, presentasjoner av bygget, utprøvinger av naturmangfoldet til informasjon om verneverdige bygg i området.

Reell kommunikasjon handler om når begge parter i en verbal samtale eller gjennom visuell kommunikasjon oppnår reel forståelse for hverandres intensjoner, meninger og behov.

1.5 Fagdidaktisk drøftningsperspektiv

Fagdidaktikk kom først inn i skolen som et metodefag, men etter en stund ble det forstått at å forenkle fagdidaktikk til et metodefag fungerte dårlig ettersom det omhandler både fagets samfunnshistoriske utvikling, fagets egenverdi og debatten om fagets innhold. Grovt sett kan man si at faget fagdidaktikk omhandler *hva, hvordan og hvorfor* et fag (Nielsen, 2009). I avhandlingen ønsker jeg å gå nærmere inn på det fagdidaktiske perspektiv *hvorfor* som omhandler diskusjonen om hvorfor man har faget kunst og håndverk i grunnopplæringen og dets verdi. Medvirkning i byggeplanleggingsprosesser omhandler også forståelse av byggeprosesser og byggkonstruksjon som elevene/studentene kommer mer inn på i studieretningen på videregående i kunst, design og arkitektur (KDA) (Utdanningsdirektoratet, 2016). Her mener jeg at det er kunnskap som burde inkluderes tidligere, i grunnskoleutdanningen der jeg ser det som relevant i forhold til at alle, ikke bare de som velger KDA som studieretning, skal kunne ha kunnskapen til å forstå og ta del i reelle- medvirkningsprosesser. Som tidligere nevnt går jeg derfor ikke inn på hvordan man best mulig kan legge opp utdanningen innen faget, men viser hvordan faget har påvirkning på reell-medvirkning. Selv om min undersøkelse ikke hovedsakelig er av en fagdidaktisk karakter, ser nærmere på to sentrale temaer innenfor utdanning som har stor påvirkning og nær tilknytning til medvirkning: *Visuell kommunikasjon og demokrati*.

Visuell kommunikasjon

På utdanningsdirektoratet sine nettsider står det under formålet med faget kunst og håndverk at faget skal kunne bidra til læring om form, farge og komposisjon som er essensielt i forhold til visuell kommunikasjon og for å delta i beslutningsprosesser:

Kunnskap om form, farge og komposisjon er avgjørende for å lage produkter som fungerer, og for å fremføre visuelle budskap på en hensiktsmessig måte. Kunnskapen kan bidra til personlig utvikling som er en forutsetning for målrettet kreativ ideutvikling, visuell kommunikasjon og produksjon. Slik kunnskap vil kunne styrke muligheten for deltagelse i demokratiske beslutningsprosesser i et samfunn der informasjon i økende grad kommuniseres visuelt (Utdanningsdirektoratet, 2006).

For å beherske eller forstå visuell kommunikasjon kan det være en fordel med estetisk kompetanse. Visuell kommunikasjon er ett av hovedområdene i faget kunst og håndverk. Under formål for faget kunst og håndverk står det:

Estetisk kompetanse er en kilde til utvikling på mange nivåer, fra personlig vekst, via innflytelse på ens egne omgivelser til kreativ nyteknning i et større samfunnsperspektiv (Utdanningsdirektoratet, 2006).

Visuell kommunikasjon omhandler å kunne uttrykke seg visuelt, men også om å kunne lese, tolke og forstå visuelle representasjoner. I en medvirkningsprosess handler det ikke bare om å kunne kommunisere og forstå hva som blir sagt verbalt, men å lese tegninger og forstå visuelle modeller. Dette kan være en sentral del av en planleggingsprosess for bygg. Nielsen hevder det har vært flere tilfeller der personer uttrykker at manglende erfaring og kunnskap på området gjør at de velger seg vekk fra diskusjonen (Nielsen, 2000, s.119).

I første omgang tenker man gjerne at kunnskap om kommunikasjon innen planleggingsprosesser for bygg omhandler å lese plantegningers symboler, som er en viktig del for å forstå plantegningens språk. Derimot skriver Nielsen (2000) i doktorgradsavhandlingen *Drawing and spatial representations* at det å lære seg symboler for dør og vinduer i en arkitektonisk snitt- og plantegninger forutsetter ikke at man faktisk forstår hvordan en tredimensjonal bygning vil fremstå. Tegningene er kun abstrakte representasjoner av form og rom. Selv om personen blir presentert for forskjellige plantegninger, perspektivtegninger og digitale representasjoner kan det fortsatt være vanskelig å forstå og forestille seg hvordan et rom og dets skalaer oppfattes (Nielsen, 2000). Under hovedformål for faget kunst og håndverk står det at:

I arkitektur står kunnskap om det fysiske nærmiljøet sentralt. Dette innebærer kunnskap om hvorfor bygningskulturen, inne- og uterom, kan påvirke vår hverdag. Tegning og bygging av modeller i målestokk inngår i hovedområdet og danner grunnlag for å forestille seg tredimensjonale rom ut fra tegninger og dataanimasjoner (Utdanningsdirektoratet, 2006).

Å kunne kommunisere handler også i stor grad om å ha evnene til å visualisere og kommunisere sine egne ideer. Da handler det ikke lenger om å bare forstå et bygg gjennom en annen persons tegninger, men å kunne forstå en ide om tredimensjonalt bygg og deretter klare å presentere dette på en todimensjonal måte (Nielsen, 2000). Nielsen refererer til arkitekten som er deltagende i casestudiet i doktoravhandling, han beskriver at det å forstå tegninger handler om å tegne "from world to mind" og "from mind to world". Som jeg tolker det handler det om å faktisk forstå det man ser, men også klare å bringe sine egne tanker ut til andre. Å forenkle

problematikken til å kun omhandle læren av plantegningenes symboler i en diskusjon rundt byggeplanprosesser strekker ikke til for at det skal forkomme reell kommunikasjon og forståelse. Selv i situasjoner der begge parter går inn med ønske om forstå og kommunisere med hverandre kan det oppstå forvirringer. En sentral problemstilling kan være om en av partene går inn i prosessen uten ønske om å kommunisere eller det som verre er; med mål om å forlede/forføre og overbevise en annen part (Nielsen, 2000).

Et annet område som påvirker kommunikasjonen, men som handler mer om arkitektonisk kompetanse er å kunne forstå byggets fysiske muligheter. Det kan være en utfordring å komme med forslag om man ikke har kompetanse til å forstå hvilke konstruksjonelle muligheter et bygg har. Det kan oppstå kommunikasjonsproblemer om den ene parten prøver å fremme noe som ikke er mulig, eller ikke fremmer en mulig alternativløsning fordi forståelsen for de forskjellige mulighetene ikke er tilstede (Nielsen, 2000 s.119).

Kommunikasjon i medvirkningsprosess kan være vanskelig, men jeg vil anta at det oppstår særlig problematikk om begge eller den ene parten ikke ønsker å kommunisere, som skaper en enda mer sårbar situasjon. Sjansen for å bli lurt eller går med på noe man ikke har skjønnet øker. Det er selvsagt ikke slik at arkitekter i utgangspunktet bevisst går inn for å lure de som de kommuniserer med, men eksempelvis kan representasjoner som har som formål å vise til hvordan et planlagt bygg vil passe inn i omgivelsene manipuleres med farger, vinkler og ukorrekte dimensjoner på objekter som bygget blir sett sammen med. For eksempel natur, eksisterende bygninger og mennesker. Det vil gjøre at fremstillingen kommuniserer uærlig. Som tidligere nevnt kan det være vanskelig (selv med noe kunnskap om representasjoner) å forestille seg bygget i praksis selv om man blir presentert for de korrekte målene til bygget, men i enda større grad om representasjonene viser et uærlig bilde. Det er derfor viktig at skolen setter inn tiltak som støtter opp under grundig læring av visuell kommunikasjon og grunnleggende forståelse av byggeprosesser.

Jeg kan se at skolesystemet har fått en større forståelse for verdien av faget kunst og håndverk for å fremme medvirkning. Liv Merete Nielsen skriver i sin artikkel *Med kunst og design inn i fremtiden* at man kan i dag se at faget kunst og håndverk har fått en utvikling med tanke på medvirkning, der ord som ”bidrar til utforming av eget nærmiljø” (Nielsen, 2006, s.3; Utdanningsdirektoratet, 2006) og ”demokratisk brukervedvirkning” har blitt integrert i planene for grunnskolen og kunst, design og arkitektur (KDA) i den videregående skolen.

Dette kan tyde på et økt ønske om at utdanning innen formgivning, kunst og håndverk skal kunne være med å bidra til økt forståelse av de arkitektoniske faktorene i våre omgivelser og de kulturelle verdiene. Derimot er det flere som fortsatt ser kritisk på faget kunst og håndverk og forstår ikke verdien av kunnskap innen arkitektur og design (Nielsen, 2006, s. 3).

I min undersøkelse om studenters medvirkning i utforming av fremtidige studentboliger ønsker jeg å se nærmere på hvordan kunnskap om visuell kommunikasjon kan skape mer reell-medvirkning. Min fagdidaktiske del blir hovedsakelig presentert som drøfting under studentenes møte med profesjonskunnskap i kapittel 5.

Demokrati

Demokrati er et sentralt og aktuelt tema i skolen (Regjeringen, 2017 s.13), men også i min oppgave der jeg ønsker å vise til at studentboliger er et tiltak som kan være med på å fremme det demokratiske ønsket om lik rett til utdanning. Bye argumenterer for at brukermedvirkning er et godt tiltak for å sikre demokratiet (Bye, 2008). Selv ser jeg på demokratiet som selve bærebjelken for at medvirkning i første omgang skal forekomme. For å oppnå *reell-medvirkning* ser jeg det som nærliggende å anta at mennesker må forstå og erfare hvilken verdi, rettigheter og muligheter de har som deltagende samfunnsborgerne i et demokrati. Om personer ikke er opplyst om deres rettigheter eller erfarer at deres mening ikke har medvirkende kraft er det mindre sannsynlighet for deltagelse. Verdien av å bevare demokratiet og støtte oppunder deltagelse står sterkt i norsk skole og er blant de tre sentrale begrepene som skal gjennomsyre alle fag på grunnskolen. I *Ny overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen* (som erstatter *Generell del av lærerplanene*) står det presisert at «Skolen skal legge til rette for læring innenfor de tre tverrfaglige temaene folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap, og bærekraftig utvikling» (Regjeringen, 2017 s.13).

Man kan på flere måter si at brukermedvirkning omhandler både bærekraft, psykisk helse og demokrati, der medvirkning er en menneskerettighet og skal være med på å fremme demokratiet og et mer bærekraftig samfunn. Å kunne medvirke til utforming av sine egne omgivelser kan ha en psykisk innvirkning, det kan for eksempel hjelpe på selvfølelsen at noen tar dine synspunkter på alvor. Hvordan våre fysiske omgivelser er utformet har også en psykologisk påvirkning på oss (Cold, 2010.s 33). Selv om bærekraft og livsmestring er aktuelle og viktige temaer har jeg i denne avhandlingen valgt å fokusere på demokrati i

utdanningssammenheng for å begrense området, men også fordi tematikken har en sterkere tilknytning til min undersøkelse.

Under avsnittet 1.6 *Demokrati og medvirkning i ny overordnet del* står det at «Skolen skal gi elevene mulighet til å medvirke og til å lære hva demokrati betyr i praksis» (Regjeringen, 2017 s.8). Undervisningen skal legge til rette for aktiv deltagelse gjennom hele opplæringsløpet for å kunne gi elevene forståelse for- og fremme demokratiet som styreform og deres demokratiske verdier som gjensidig respekt, toleranse, frie valg og den enkeltes tros- ytringsfrihet. Hele befolkningen skal ha like muligheter og rettigheter for å kunne delta i beslutningsprosesser der skolen skal fungere som et godt eksempel på demokrati og elevene skal oppleve å bli lyttet til og ha reell innflytelse på områder som påvirker dem. Elevene skal få kunne få erfaringer gjennom daglig arbeid i fagene og gjennom for eksempel elevråd, ulike former for demokratisk deltagelse og medvirkning. Kommunikasjon mellom de berørte partene som lærere, elever, skole og hjemme skal baseres på gjensidig respekt. Ved at eleven opplever å bli hørt erfarer de hvordan de selv kan ta beviste valg som vil forberede dem til å bli ansvarlige samfunnsborgere (Regjeringen, 2017). Det man her kan se er at skolen har et stort fokus på demokrati og at de ønsker å tilrettelegge opplæringen slik at elever opplever og erfarer demokratiet i praksis. Det har skjedd en utvikling i faget som tyder på økt forståelse av fagets kunnskap i tilknytning til medvirkning av våre fysiske omgivelser. Jeg mener at brukermedvirkning er et godt eksempel på demokrati i praksis der alle borgere skal kunne øve innflytelse på beslutningssystemet og et god eksempel på verdien kunnskapen fra faget kunst og håndverk medbringer.

1.6 Praktisk estetisk del

Ved *masterstudiet i estetiske fag med studieretning fagdidaktikk: kunst- og design* skal studentenes masterarbeid bestå av tre komponenter; *En skriftlig rapport, en offentlig presentasjon og en praktisk-estetisk del*. Den praktisk-estetiske delen skal ende opp i en utstilling som skal løfte min problemstilling og støtte opp under den muntlig eksamen. I programplanen for kull 2016-2018 står det at vektleggingen av den praktisk-estetiske delen er valgfritt (Institutt for estetiske fag, Fakultet for teknologi, kunst og design, 2016). Min undersøkelse vektlegger hovedsakelig den teoretiske delen. Min praktiske estetiske del har hovedfokus på utstillingens utforming, men jeg har valgt å arbeide underveis med manuell kopiering av de tilgjengelige visuelle representasjonene for å få dypere forståelse av den visuelle representasjonen som blir anvendt.

En utstilling er en form for visuell kommunikasjon der det er viktig å kunne presentere et prosjekt slik at informasjonen man ønsker å formidle kommer like godt fram med eller uten en guide. Utfordringen med min utstilling er at avhandlingen omhandler flere kompliserte og abstrakte temaer, men som har en klar sammenheng med hverandre. Det kan derfor bli vanskelig å kunne presentere alle de forskjellige områdene uten at utstillingen opptrer som rotete og kan skape misforståelser. I utstillingen ser jeg det relevant å anvende et kompetansemål fra lærerplanen i design og arkitektur - felles programfag i utdanningsprogram for kunst, design og arkitektur (KDA2-01) som har en sentral tilknytning til min undersøkelse for å skape en helhet mellom områdene:

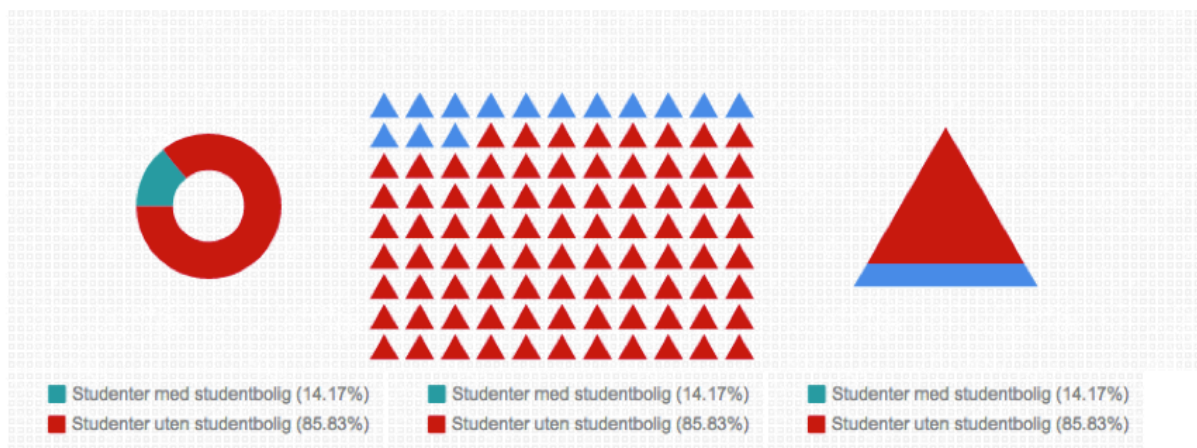
- Kjenne til dei ulike fasane av ein planprosess for bygg og ein designprosess og ta i bruk dette i eige arbeid (Utdanningsdirektoratet, 2016)

Med inspirasjon fra den visuelle kommunikasjonsformen infografikk ønsker jeg å se min utstilling i et fagdidaktisk perspektiv der tilskuere kan både bli kjent med min undersøkelse, skape forståelse for planprosessen til et bygg, men også stille spørsmål mot et samfunnsaktuelt tema *medvirkning*. I artikkelen *Bærekraftig utvikling gjennom skapende praksis* av Eva Lutnæs og Nina Fallingen beskriver de verdien av å kunne bruke informatikk for å synliggjøre informasjon i et fagdidaktisk perspektiv.

Kunstverk, infografikk og film har makt til å gjøre det usynlige synlig ved å konkretisere abstrakte fenomen i visuelle fremstillinger. Det som er synliggjort kan gi et felles grunnlag for kritisk refleksjon der elevene stiller spørsmål ved praksiser de har tatt for gitt og søker

kunnskap om hvordan egne vaner og forbruksmønstre skaper ringvirkninger på natur og samfunnsforhold (Lutnæs & Fallingen, 2017 s.15) .

Infografikk eller informasjonsdesign er en form representasjon av informasjon i en visuell form. Det kan bli brukt for å informere om studier av et case, til å skulle representere en helhetlig praksis. Visualiseringen kan inkludere prosesser, data, hierarkier, anatomi og andre fakta. Selv om grafiske fremstillinger som statistikk teknisk sett er en form for informasjonsdesign hjelper infografikk å visualisere informasjonen som tilknyttet statistikk. Det kan være relevant informasjon som har en sterk tilknytning og årsaksforklaring til statistikken som kan være vanskelig å presentere i en ren statistisk graf. (Lankow, Crooks, Ritchie, 2012 s.21) Visualiseringen av informasjon ved bruk av infografikk gjør det mulig å få innsikt og forståelse raskt og effektivt. Det er relevant med tanke på det høye antallet av informasjon en person blir presentert med hver dag (Lankow., et al 2012 s.13).

Figur 1: Tre forskjellige former å informere om studentenes boligmangel ved hjelp av infografikk (Egenprodusert, 2018)

Ved å synliggjøre mine funn fra undersøkelsen med hjelp fra infografikk ønsker jeg å kunne gi et grunnlag for kritisk refleksjon der elevene/tilskuerne kan stille spørsmål og få en dypere forståelse av den demokratiske medvirkningspraksisen. Å synliggjøre informasjonen fra undersøkelsen kan føre til både at tilskuerne/elevne lærer noe om et felt de selv kanskje ikke har reflektert så mye over eller satt spørsmål til. Her ser jeg det relevant å trekke inn kritisk pedagogikk / *Kritiske modellen*. Kritisk pedagogikk er opptatt av elevenes forhold til samfunnet og har som hovedmålet for opplæringen å øke elevens samfunnsbevissthet. Å bevisstgjøre for å kunne gi eleven muligheten til å påvirke/medvirke og delta i det demokratiske samfunnet anses som en viktig del av elevens utdanning (Hiim & Hippe, 2009. s.25). Å kunne medvirke i samfunnets utvikling er sentral del av et demokratisk samfunn

(Kommunal- og regionaldepartementet, 2012). Som tidligere nevnt skal undervisningen legge til rette og gi elevene forståelse for- og fremme demokratiet gjennom hele opplæringsløpet (Regjeringen, 2017). Hiim & Hippe forteller at målet med den kritiske modellen er å kunne rette lyset mot sosial undertrykkelse og skjevheter (Hiim & Hippe, 2009. s. 27). I min undersøkelse ser jeg nærmere på faktorer som har negativ påvirkning på studentenes medvirkning og som kan skape et skjevt maktforhold i samfunnet. Medvirkning er et god tiltak for demokratiet (Bye, 2008) og jeg ser derfor på medvirkning som et relevant tema å kunne anvende i arbeid med kritisk pedagogikk.

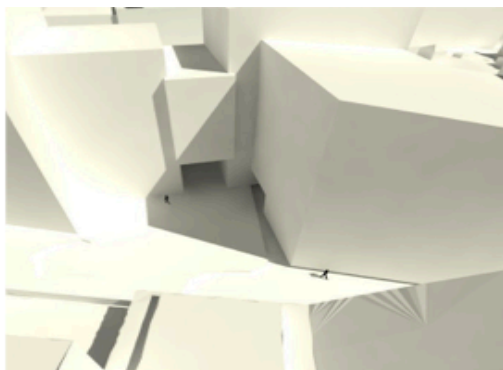
I undersøkelsen vil se jeg nærmere på den visuelle representasjonen som har blitt anvendt for eventuelt å ta inspirasjon til utstillingen (se Figur 3, 4, 5 og 6)

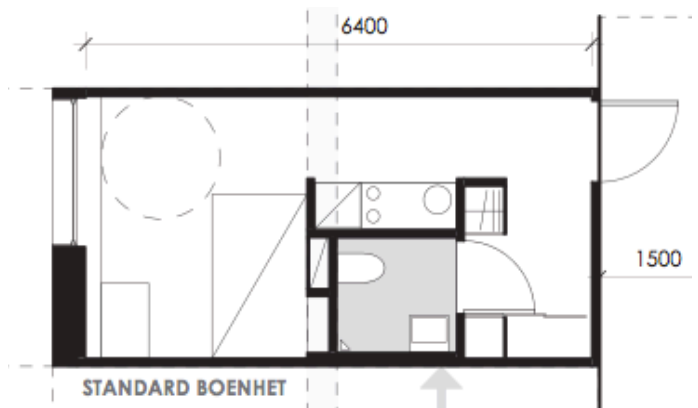
Figur 3: Bruk av fjernvinkler (Illustrasjon av A-lab, 2017)

Figur 4: Illustrasjon av gågate (Illustrasjon av A-lab, 2016)

Figur 5: Solstudier laget for å vise til skyggevirkningene til boligene (Solstudie: A-lab)

Figur 6: Plantegning over studentboligen (Plantegning: A-lab)

2. Undersøkelsesfeltet

I dette kapitlet presenterer jeg først de lovene, styringsdokumentene og offentlige rapporter som omhandler medvirkning. Siden presenterer jeg forskning på feltet som jeg har valgt å dele opp i to underkategorier fordi det er gjort lite forskning på studenter medvirkning i studentboliger. Derfor har jeg valgt ut relevant forskning nært opp mot mine to temaer *brukermedvirkning* og *studentboliger*. Informasjonen om Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus (SiO) inkluderer informasjon fra intervjuet jeg har gjennomført. Informasjon som fremkom i dette intervjuet har jeg ikke funnet tilgjengelig andre steder, og er her referert til med ”personlig kommunikasjon”. Kapitlet avsluttes med en presentasjon av Brenneriveien 11.

2.1 Medvirkning - lovverk og styringsdokumenter

Byutvikling og arkitektur utformer våre omgivelser og blir regulert av plan- og bygningsloven. Plan- og bygningsloven omhandler all arealforvaltning og byggevirksomhet i Norge og ble vedtatt 27. Juni. 2008, som erstattet loven fra 1985 (Lovdata, u.å). I lovens formål § 1-1 står det at det skal sikre medvirkning for alle interesser og myndigheter:

§ 1-1. Lovens formål

Planlegging og vedtak skal sikre åpenhet, forutsigbarhet og medvirkning for alle berørte interesser og myndigheter. Det skal legges vekt på langsiktige løsninger, og konsekvenser for miljø og samfunn skal beskrives (Plan- og bygningsloven, 2008, §1-1).

I Plan- og bygningsloven kapittel 5. *Medvirkning i planleggingen* beskrives det at alle som legger fram planforslag er pliktet til å legge til rette for aktiv medvirkning og særlig i grupper der det er vanskeligheter for direkte medvirkning.

§ 5-1. Medvirkning

Enhver som fremmer planforslag, skal legge til rette for medvirkning. Kommunen skal påse at dette er oppfylt i planprosesser som utføres av andre offentlige organer eller private. Kommunen har særlig ansvar for å sikre aktiv medvirkning fra grupper som krever spesiell tilrettelegging, herunder barn og unge. Grupper og interesser som ikke er i stand til å delta direkte, skal sikres gode muligheter for medvirkning på annen måte (Plan- og bygningsloven, 2008, §5-1).

Arkitekturpolitikk nå

Arkitektur.nå er et styringsdokument som kom i 2009 og beskriver regjeringens arkitekturpolitiske mål. Den gjør rede for hvordan regjeringen og underliggende etater jobber innenfor arkitekturfeltet og innsatsområder (Kriszat, 2015). Her kan man se nærmere på hva regjeringen sier om medvirkning i en arkitektonisk setting, ikke generell brukermedvirkning som blir beskrevet lengre ned. De beskriver at forming av våre fysiske omgivelser er samfunnets mest kollektive jobb og at debatten rundt arkitektur må utvikles og bidra til større forståelse for verdien av arkitektur i vårt samfunn. Det er derfor viktig med god informasjon og veiledning slik at påvirkningsmuligheten styrkes (Kultur- og kirkedepartementet, 2009. s.76). Derimot er en ren demokratisk medvirkningsprosess sjeldent løsningen, men at medvirkning kan utgjøre verdifull informasjon og supplementer til fagfolkens arbeid. Det er derfor viktig å kunne utvikle gode metoder for vurdering og kritikk av arkitektur. (Kultur- og kirkedepartementet, 2009. s.10-12).

For å fremme debatt og kompetanse i fagmiljøer, hos byggherrer, beslutningstakere, og i allmenheten, er det viktig at det utvikles kriterier og metoder for vurdering og kritikk av arkitektur, som kan bygge bro mellom fagmiljøene og allmennheten (Kultur- og kirkedepartementet, 2009. s.10-12).

Rapport om brukermedvirkning fra regjeringen

I 2012 kom kommunal- og regionaldepartementet ut med en rapport som beskriver deres verdisyn på brukermedvirkning, de forskjellige tiltakene som blir/burde bli anvendt, hvordan de graderer medvirkning og utfordringer. Her kan man se hvilke tiltak regjeringen mener SiO burde gjennomføre for å motivere og tilrettelegge for studenters medvirkning og hvorfor. Regjeringen beskriver at deres verdigrunnlag for medvirkning er:

Møtet mellom bruker og tjenesteyter er selve testen på verdigrunnlaget for det kommunale tjenestetilbudet. Brukermedvirkning er både en verdi og en strategi. Tjenestens verdigrunnlag må ta utgangspunkt i at brukerne har ønsker om og **kompetanse** til å gjøre sine egne valg. I et demokratisk perspektiv må det også sees på som en rettighet at vi som borgere kan øve innflytelse på beslutningssystemene (Kommunal- og regionaldepartementet, 2012 avsnitt 1).

For å kunne oppnå god kvalitet forutsettes det at brukerne kan komme med synspunkter og erfaringer som skal kunne ha påvirkning på tjenestenes kvalitet, enten på *et individ nivå* og /eller et *organisatorisk nivå*. Å anvende brukermedvirkning er med på å sikre tjenestetilbudets

kvalitet ved å høre alle brukerne sine ulike kompetanse og historie som kan bidra til en fruktbar utvikling for tjenesten. Den enkeltes innspill burde være med på å utvikle hele virksomhetens kvalitet, da brukere er de som faktisk opplever hvordan tjenestene fungerer i praksis og derfor kan være de som kommer med de beste forslagene til forbedring. Det er derfor viktig å informere brukerne om valgmuligheter, gi god informasjon og støtte brukerne til å velge det som faktisk er best for dem. Brukerne må bli møtt, sett og hørt på en menneskelig god måte, og tatt på alvor. For å oppnå god medvirkning anbefaler regjeringen å involvere brukerne aktivt i egne saker og behandlinger som skal kunne forbedre systemene. Tjenesten må videreutvikle systematiske verktøy og metoder for innhenting av brukernes erfaringer. Forskning og etterutdanning på brukervedvirkning må støttes og brukerorganisasjonenes samarbeid må styrkes. Brukere og ansatte må læres opp i individuell opplæringsplan/ individuell plan. Regjeringen ønsker å styrke brukerrollen og det skal stå som en bærebjelke for å forsikre god kvalitet i tjenester (Kommunal- og regionaldepartementet, 2012). Regjeringen poengterer at de offentlige tjenesteapparatene kan for mange brukere virke litt uoversiktlig og flere brukere ender derfor opp med å føle seg litt maktesløse når de ønsker å komme med innspill. Det er derfor viktig at brukerne får god informasjon om hvordan og hvem de skal henvende seg til. Tjenesten må utvikle et hjelpeapparat (gruppe mennesker) som fokuserer på brukeren/brukerne slik at de blir møtt med et ønske om å hjelpe, istede for at brukerne må kreve tiltak. Hjelpeapparatet må ha god kompetanse på området slik at de kan kartlegge behovene for brukeren, skape trygghet og forutsigbarhet. Brukere må føle seg respektert og at hjelpeapparatet ser på de som en likeverdig part. Som bruker har man faktisk rett på informasjon for å kunne bidra der medvirkning er nedfelt i lover og forskrifter (Kommunal- og regionaldepartementet, 2012).

Verdi

Regjeringen forsvarer/begrunner brukervedvirkningens helhetlige verdi gjennom tre punkter: *menneskerettighet*, *demokratisk rettighet* og en *ressurs*. Brukervedvirkning er en *menneskerettighet* og en *demokratisk rettighet*, ved å la brukere delta aktivt i utformingen er man med på å bygge opp og bevare en sterk demokratisk tradisjon og sikre kvalitet. Brukervedvirkning kan på flere måter fungere som en *ressurs* for tjenesten. Gjennom aktiv medvirkning fra brukere kan tjenesten utforme tilbud som er tilpasset individens behov og derfor unngå unødvendige tiltak som ikke er ønsket. Ved tilpasning av individuelle behov vil brukerne kunne oppleve kvalitet i tjenestetilbudet, i stede for standardisering som ofte kan føre til mangelfulle tilbud og oversette behov. Tilfellene der brukere blir blitt tatt på alvor og

opplever at deres ønsker og behov blir hørt vil føre til et bedre forhold til tjenesten og vil derfor bli gode ambassadører og en *ressurs* for tjenesten (Kommunal- og regionaldepartementet, 2012).

Grader av brukermedvirkning

Regjeringen presiserer at selv om man anvender begrepet brukermedvirkning, fremkommer det ikke alltid hvilken grad av innflytelse brukeren har. De velger derfor å se på brukermedvirkning som en stige/skala der innflytelse og makt avgjør plassering av hvilken grad brukermedvirkning blir anvent. Neders på skalaen er det som kalles *brukerperspektiv*, som betyr at tjenesten prøver å se saken fra brukernes side. De ønsker å ha brukerens behov og ønsker for øyet og deretter prøver å tilpasse tiltak og tjenester ettersom. Neste nivå har du brukere som *informanter* som er et nivå nærmere aktiv brukermedvirkning. Dette er den mest utbredte metoden i dag der de blant annet spør brukere om tjenestens kvaliteter og omfang. Eksempel på dette er spørreundersøkelser som ofte blir brukt i sammenheng med studentboliger. I det nivået er det fortsatt tjenesteyterne som har størst innflytelse der de avgjør spørsmålene og hvordan informasjonen blir anvent i etterkant. Nivå nummer tre heter *Dialog*, som innebærer at begge parter (tjenesteytern og bruker) skal kunne få uttrykke og lytte til hverandres meninger. Her anvendes ofte individuelle samtaler eller gruppeintervju. Dette tilsier at tjenesteyter ikke lenger (formelt) har definisjonsmakt og er et sprang i nivået der tjenesteyre gir fra seg deler av makten til brukere. På toppen av skalaen står det man kaller *brukerstyring* som handler om når brukeren selv har kontroll på de avgjørende beslutningene som omhandler tiltak og virksomhet (Kommunal- og regionaldepartementet, 2012).

Utdanningsdirektoratet – fysisk læringsmiljø

På Utdanningsdirektoratet sine nettsider finner man en del informasjon om retningslinjer og forslag som skal ligge til grunn for prosessene rundt planlegging av nye barnehager og skoler. Det presenteres tre dokumenter som omhandler brukermedvirkning som beskriver *hvordan* og *hvorfor* brukermedvirkning, men også hvilke spesifikke områder de anbefaler skolene/ barnehagene å involvere brukerne i. Selv om jeg ikke undersøker brukermedvirkning innen skoler er dette relevant informasjon i form av å se regjeringens holdninger og verdier til brukermedvirkning i planleggingen av offentlige bygg. Informasjonen som omhandler brukermedvirkning ble sist redigert i 2012 (Utdanningsdirektoratet, 2012a).

Utdanningsdirektoratet mener at det er viktig at brukergrupper blir involvert i planleggingsprosessen så tidlig som mulig slik at deres kunnskap, ideer og erfaringer blir hørt før byggeprogrammet blir fastsatt. I den tidlige delen av fasen er det verdifullt at brukerne får tid til å myldre fritt for å kunne komme fram til kreative løsninger som utvikles i tråd med nærmiljøet og brukernes behov for å kunne utarbeide et godt og funksjonelt tilrettelagt skoleanlegg (Utdanningsdirektoratet, 2012a). Brukergruppene eller brukerrepresentantene skal bli informert om skolens mål, struktur og funksjon. For å kunne gjennomføre det best mulig må det bli utarbeidet informasjon gjennom en brukerveiledning som omhandler planleggingsprosessen for brukergruppene. Brukernes kunnskap burde bli utnyttet maksimalt og planleggingsprosessen må derfor legges opp slik at den blir utnyttet (Utdanningsdirektoratet, 2012b). Den tidlige integreringen har også påvirkning på brukernes forståelse av planleggings- og byggeprosesser med tanke på fremtidig medvirkning (Utdanningsdirektoratet, 2012a).

Det finnes flere typer medvirkningsmetoder man kan anvende. En metode for brukervedvirkning kan være å etablere arbeidsgrupper som gir innspill på løsningsforslag, kvalitetssikring, funksjonskrav og konsekvenspåvisning osv. Enklere former for brukervedvirkning er når brukere blir bedt om å kommentere og gi uttalelser på dokumenter, tegninger, planer og løsningsforslag. Eller gjennomføre intervju med brukerne. For å kunne forsikre brukervedvirkning gjennom alle prosessene i planleggingsfasen kan det være lurt å velge ut en representant eller sørge for god representasjon av brukergrupper i en eventuell plan- og byggekomite (Utdanningsdirektoratet, 2012c). Derimot er det ikke alltid like lett å legge til rette for god brukervedvirkning og det er derfor viktig å utarbeide gode prosedyrer for å kunne ivareta brukergruppens rettigheter og behov. Det er opp til hver skole/barnehage å vurdere gruppene, men det er anbefalt å ikke ha for store grupper eller grupper som har for like interesser der de forskjellige fagområdene har forskjellige behov (Utdanningsdirektoratet, 2012d).

Regjeringen mener at å involvere brukerne i avgjørelser som omhandler skoler's innredning og utsmykning kan føre til en større tilhørighet og trivsel. Det kan også føre til mindre hærverk og ødeleggelse der samarbeid om planlegging kan skape sterkere bånd mellom de involverte brukerne. De råder skolene til å la brukerne få lov å komme med innspill på de mer "private" rommene som kontorer og hjemmeområder, men gang- og oppholdsarealer, auditorium, kantiner og lignende burde hovedsakelig bli utformet av profesjonelle og bygges med høy arkitektonisk kvalitet. Ved utforming av felles soner (benyttet av flere brukergrupper) må

det bli en enighet mellom gruppene (Utdanningsdirektoratet, 2012a). *Arkitekten* har ansvar for å skape et skolebygg med høy arkitektonisk kvalitet, men også samarbeide med skolebyggets brukere for å kunne legge til rette for at de kan tilføye sitt personlige preg. *Skolen* har ansvar for å kunne gi brukerne av sin arbeidsplass medinnflytelse, samtidig som de skal kunne bevare den arkitektoniske kvaliteten. Et godt samarbeidsklima mellom brukergruppene, byggeier, arkitekt og rådgiver er essensielt og må derfor vektlegges (Utdanningsdirektoratet, 2012b).

2.2 Relevant forskning innen medvirkning

Etter noen raske ordsøk fant jeg fort ut at forskning på brukermedvirkning omhandler i stor grad brukermedvirkning innenfor helsesektoren. Derimot finner jeg noe forskning som omhandler brukermedvirkning innenfor skolebygg, byplanlegging og vegvesenet, områder som ligger nærmere opp mot mitt prosjekt. Her ser jeg nærmere på utfordringer og metoder som har blitt gjort i gjennomføring av brukermedvirkning.

Brukermedvirkning i skolebygg og profesjonskunnskap

En av de som har undersøkt lærernes medvirkning er Else Margrethe Lefdal (2017). Hun har gjort en casestudie på en nybygget videregående skole og ser nærmere på bruk av glass. Glassvegger fungerer godt for å skape åpenhet, samtidig som det kan etablere fysiske rom, men er det arkitekten som har bestemt bruken av glass eller lærerne? I artikkelen ser hun nærmere på *maktutjevningssprinsippet* for medvirkning som omhandler å skape maktbalanse mellom de involverte partene og *profesjonsargumentet* for medvirkning som omhandler møtet mellom to profesjoner og deres kunnskap. Profesjonsargumentet har en sterk tilknytning til mitt fagdidaktiske perspektiv. Hun går inn på arkitektenes holdninger til medvirkning som er relevant i forhold til min drøfting av studenters reelle medvirkning i møte med arkitektene.

Lefdal ser at det reklameres for brukernes aktive deltagelse, men at referatene sier noe annet, der ser man lite til innspill fra lærerne. Lærerne kommer hovedsakelig med innspill på de forskjellige konkrete rommene og hvilke funksjoner som er viktige der, men ikke innspill på helheten og fellesfunksjoner av bygget. Brukerne kommer med innspill om at de ønsker glass i dørene for å sikre kontroll ved å lett kunne kontrollere hvilke rom som er opptatt uten å forstyrre. Arkitekten dokumenterer senere at de har økt mengden med glass utover hva

tilbakemeldingene sier er ønskelig uten å kommentere hvorfor. Lefdal påpeker at det kan ha vært en diskusjon som ikke er arkivert, men at det også sier noe om synet på innspillene fra brukerne. Hennes funn støttes av en rapport fra Revisjon Midt-Norge som viser til at manglende dokumentasjon av innspill og beslutninger er et kjent problem. Lefdal drøfter om en av grunnene til svak medvirkning kan være at lærerne ikke har fått tildelt nok *ressurser* og derfor ikke ønsker å involvere seg siden det vil ta mye tid i en allerede presset hverdag. Det kan også være grunnen til at innspill ikke blir fulgt opp og derfor etterlyst (Lefdal, 2017).

Maktutjevningssprinsippet og profesjonsargumentet

I utarbeidelsen av et skolebygg møter vi flere forskjellige profesjoner. Arkitekten er spesialist på bygg, læreren er spesialist på å undervise. Læreren har stor kunnskap om lærerens fysiske behov, som arkitekten mangler og blir derfor avhengig av lærernes medvirkning for å komme fram til den beste løsningen. Arkitekten har derimot lang erfaring fra å planlegge bygg, mens læreren opplever kanskje bare å være i en slik situasjon en gang i livet. I et sånt perspektiv kan vi se på arkitekten som en sterke representant (makt gjennom profesjon) (Lefdal, 2017). Det er ikke uvanlig at arkitekter har negativ holdning til brukernes innspill og syns hovedsakelig at brukernes innspillende bare er en utfordrende og litt irriterende del av prosessen (Arge, 2008 s.17). Dessverre ser man at profesjonsargumentet også har blitt misbrukt i tilfeller der noe har gått galt og skylden har blitt lagt på brukerne på bakgrunn av deres innspill. Arkitekturdanningen har lite tradisjon for å vektlegge kommunikasjon og brukerorientering, og estetiske valg har vist seg å være den største utfordringen å diskutere der arkitekten er redd for at det kan forstyrre helheten av bygget. I prosjektbeskrivelsen av skolebygget står det at den estetiske kvaliteten skal vektlegges i stor grad. Lefdal skriver at hun derfor er bekymret for at arkitekten her overstyrer brukernes ønsker og behov om glass for å gjennomføre hans/hennes ønske (Lefdal, 2017).

En forklaring kan også være at representantene ikke har tilstrekkelig kompetanse innenfor byggeprosjekter (profesjon) og heller ikke fått opplæring i hva brukarmedvirkning innebærer. Brukere som har manglende kunnskap om- og forståelse av byggeprosessen kan medføre til at den profesjonelle aktøren ikke forstår brukernes ønsker eller adferd (Lefdal, 2017). Det Lefdal kommer inn på her omhandler det Nielsen (2000) skriver om i forhold til kommunikasjon (Nielsen, 2000). Har man ikke en slik trening innen bygg eller visuell kommunikasjon er det ofte vanskelig å oppfatte problematikken og enda vanskeligere å argumentere for endring dersom man har forslag til noen. Det er med andre ord et asymmetrisk kompetanseforhold

mellom arkitekten og læreren i planleggingsprosessen. Det betyr derimot ikke at lærernes kompetanse knyttet til undervisning og praktisk bruk av skolebygg er mindre viktig (Nielsen, 2000).

Lefdal refererer til Gro Elisabeth Paulsen som sier at fylkeskommunene, kommune og skole-
ne burde ta kritikk fordi de ikke har lyttet godt nok til brukerne av bygget. Det er mange som reagerer på at brukernes medvirkning ikke blir hørt der de er selve ressursen og brukerne av bygget. Det er viktig å ta seg god tid til medvirkningen før selve planleggingsfasen begynner, helst i skissefasen der det kan spare mye tid og penger i det lange løp. Brukerne burde bli inkludert og informert gjennom hele fasen slik at de kan være med å ivareta sine behov gjennom hele prosjektet og få informasjon om når det er mulig med innspill og når det er for sent(Lefdal referer til Norsk Lektorlag, 2011). Lefdal refererer til Sanoff som sier at det har vist seg at å integrere brukerne i prosessen er en effektiv måte å samle inn informasjon om behov, men også forsikre et bedre og tilfredsstillende design (Sanoff, 2002).

Profesjonskunnskap og makt som Lefdal kommer inn på er ikke et ukjent tema og heller ikke innenfor arkitekturfeltet. I boken *Profesjonskunnskap* som er gitt ut ved Arkitektur-og designhøgskolen i Oslo, AHO står det at:

I tidligere tider, hvor respekten for autoriteter og spesialister var større, kunne arkitekten søke tilflukt i rollen som ”kunstner”, mystisk allviter eller spennende einstøing. Som i samfunnet ellers stiller også vårt felt en rekke utfordringer knyttet til kommunikasjon, sosial innsikt og sosiale ferdigheter. De fleste vellykkede arkitekter i dag er dyktige kommunikatorer, med betydelig sosial intelligens. En kjent kollega sier direkte at ” god arkitektur snakker man seg fram til” (Lundevall, 2012 s.25).

Dette viser at arkitektene er opptatt av problematikken. Hvorfor er det da så mange som opplever at kommunikasjonen mellom arkitekten og brukeren er vanskelig? En som stiller dette spørsmålet er Barbro Grude Eikseth som undersøker kommunikasjon innen arkitekt-utdannelsen. Hun påpeker at det er deler av arkitektfaget som faktisk er vanskelig å kommunisere der store deler av kunnskapen er det man kaller for *taus kunnskap*. Derimot er det deler som arkitekten kan uttrykke verbalt, men tradisjonelt har ikke arkitekter tradisjon for en åpen refleksjon og kommunikasjon innenfor faget.

Begrepet *taus kunnskap* har vært en diskusjon innenfor yrkes- og profesjonskunnskap siden 1980-tallet. Man kan skille mellom tre typer kunnskap, *påstandskunnskap* (teoretisk og enklere å verbalisere), *ferdighetskunnskap* og *fortrolighetskunnskap* (som begge delvis er tause). Ferdighetskunnskap handler om fysiske ferdigheter som å sykle, høvle, strikke som kan være utfordrende å videreføre verbalt. Derimot er fortrolighetskunnskap den kunnskapen man opparbeider seg når man har kunnskap og kjennskap til ulike fenomener. Denne typen kunnskap er utfordrende å kommunisere i direkte påstandsmessig form, men heller ved hjelp av analogier, metaforer og konkrete eksempler, som har bidratt til at arkitekter har utviklet seg et særpreget språk (Molander, 1996). Arkitektene forteller ofte om sine prosjekter med store ord, metaforer og har ofte sine individuelle måter å snakke om arkitektur på (Eikseth, 2009).

Eikseth kommer inn på at mester og lærling prinsippet er noe som også påvirker arkitektenes kommunikasjon. Arkitektlærerne er ofte arkitekter uten noen form for pedagogisk utdanning og selv har blitt lært opp av en mester. Dette har ført til sterke tradisjoner og lite spørsmål til det veletablerte der mesterne ofte lærer seg å se sine prosjekter opp mot de store kjente verkene, ikke mot det hverdagelige. Eikseth mener at mester og lærlingrollen ikke trenger å svekke kommunikasjon, men det er viktig å kunne trekke inn eksempler fra virkeligheten og komme i dialog med personer som brukere og byggherrer for å opparbeide seg erfaring med kommunikasjon utenfor den lukkede profesjonen i skolen. Hun poengterer at det er viktig å kunne innføre offentlige kritiske tilbakemeldinger til arkitektene etter endt arbeid. Ikke bare fra fagkritikere, men fra brukere for å forsikre helhetelige tilbakemeldinger. Det har ikke vært tradisjon for offentlige tilbakemeldinger før, men det kan være med på å styrke deres kompetanse på området, men også skape en maktbalanse der arkitektene offentlig blir evaluert. Eikseth mener at her må det skje en forandring i arkitektfaget i forhold til kommunikasjon, men like viktig er det at det generelle kompetansenivået hos befolkningen innenfor arkitektur heves (Eikseth, 2009).

Medvirkning i veivesenet

Audun Hauge Thorsen (2013) undersøker i sin masteravhandling *En realitetsvurdering av folkelig medvirkning ved større vegprosjekter i regi av statens vegvesen* medvirkning innen veiprojekter. Her bruker han sin versjon av *Arnstein sin medvirkningsstige* for å undersøke hvilken grad det forekommer medvirkning. Han konkluderer med at samlede caser befinner seg innenfor nivå fem *imøtekommende* og nivå seks *deltagende*. De folkelige medvirkerne tar del i en reell medvirkningsprosess, men at medvirkningen inneholder noen variert grad av

begrensninger. Han poengterer at det er en klar sammenheng mellom tilfellene der det har forekommet reell medvirkning og informasjonsutveksling mellom medvirker og planlegger. Informasjonsutvekslingen må bære preg av at begge parter tar hverandre på alvor og at informasjonen er utfyllende og kunnskapsbasert. Det har forekommet medvirkning i alle casene i variert grad, men at det også har forekommet medvirkning i form av at planlegger har ”planlagt medvirkningen”. Det forekommer fra små ubetydelige tendenser til mer gjennomgående. Han avslutter med å si at i hans undersøkelse ser man gode tendenser til medvirkning, men at det burde bli satt mer fokus på delegert makt til medvirkere i fremtiden (Thorsen, 2013). Jeg ser litt kritisk på Thorsens funn der han forteller at han ser tendenser til at planleggeren planlegger for brukerne som er en lav form for medvirkning. Derimot kan man se at i de tilfelle de har fått god informasjon og blitt tatt på alvor forkommer det mer høyere grad av reell-medvirkning.

Medvirkning i byplanlegging

I rapporten *medvirkning i byplanlegging i Norge* fra Norsk institutt for by- og regionsforskning (NIBR) på oppdrag fra Norges forskningsråd. Undersøker de og sammenligner 100 forskjellige plansaker (50 fra 1987 og 50 fra 2005) for å undersøke generelle holdninger til medvirkning, kontakt, samarbeid, medvirkning i reguleringsplanene og endringer i medvirkningsmønstrene (Falleth, Hanssen & Saglie, 2008). Falleth poengterer i denne undersøkelsen at viktigste delen av prosessen for god medvirkning (som regjeringen, Utdanningsdirektoratet og Lefdal nevner) det er i tidligste delen av prosjektet der påvirkningsmuligheten er størst, det kan man anta også omhandler at det da ikke er like mange som er involvert. Det er derimot en fase som sjeldent blir inkludert i plandokumentene og derfor vanskelig å kartlegge. Derimot er den formelle fasen i reguleringsplanprosessen godt dokumentert. De finner ut at i 96 prosent av tilfellene blir det gitt ut høringsuttalelser. Denne medvirkningsformen blir i hovedsak brukt av naboer og nabolag og har hatt i økende grad blitt tatt i bruk. I 1987 er det dokumentert 60 prosent høringsuttalelser fra naboer/nabolag til planene, mens i 2005 har det økt til 82 prosent. Det viser til at det er stort engasjement blant folk for deres omgivelser. Høringsuttalelsene har nærmest fordoblet seg fra 1987-2005 (Falleth et al., 2008 s.9). Det er derimot mer sjeldent med annen deltagelsesform utenfor høringsuttalelser. Det er dokumentert fire folkemøter, tre underskriftkampanjer og arrangert et møte med politikere av de hundre planleggingene. Det er et så lavt tall at det ikke er mulighet for noen sammenligning mellom de to årstallene. I vedtaksfasen er det mye kontakt mellom forslagstillere, berørte parter,

foreninger og politikere. Den viktigste kontakten er brev, men særlig utbyggere har mye kontakt og møter med politikere. Det oppstår ofte endringer i løpet av prosessen som stammer fra høringsuttalelser. Det har derimot vært en endring i typer ønsker for endringer. I 1987 handlet det hovedsakelig om de trafikale områder og sikkerhet for barna. I 2005 har endringer i forhold til andre hensyn økt betydelig. Dette gjelder primært reduksjon av utnyttelsesgrad, høyere antall rom i leiligheten, kulturminner, bevaring av grønne områder og strøkets karakter. Dette har som konsekvens at utbygningen i mye større grad handler om fortetning og derfor mye mer kontroversielt, men like mye om ønsket om høyere kvalitet i området (Falleth et al., 2008 s.9). Undersøkelsen kan si at planprosessen har blitt mer baktung i 2005 enn hva den var i 1987. Planvedtakene får i mye høyere grad klager. Siden 1987 har påklagde saker nesten fordoblet seg fra 11 til 21 av 50 saker. Hovedsakelig gjelder dette naboer og beboerforeninger, i mindre grad frivillige organisasjoner (Falleth et al., 2008).

I spørreundersøkelsen vises det at det er vanlig prosedyre å sende ut skriftlige henvendelser i forhold til reguleringssaker til lokale organisasjoner. Den viktigste form for medvirkning for organisasjoner er høringsuttalelser, dette er blitt gjort i 60 prosent av sakene. Større organisasjoner har større tendens til å gi høringsuttalelser enn små organisasjoner. Det er få av utbyggere som tar initiativ til mer medvirkning enn minstekravet tilsier (Falleth et al., 2008). Her kan man se at det er en økende tendens til at folk bryr seg om sine omgivelser enn før, som antagelig også betyr at studentene må forholde seg til flere medvirkere i en prosess. Spørreundersøkelser er den mest anvendte metoden som man også kan anta er mye brukt i studentboligundersøker der det er mange som er involvert.

Medvirkning i planprosesser i Oslo kommune

I 2011 kom Norsk institutt for by- og regionforskning på oppdrag fra Oslo kommune / byrådsavdeling og byutvikling ut med rapporten *Medvirkning i planprosesser i Oslo kommune*, som omhandler deres undersøkelse av medvirkning i planprosesser for innsendte reguleringsplaner i Oslo kommune. Undersøkelsens mål er å kunne kartlegge de berørte partene av prosessen og kunne bidra til å utvikle medvirkningsprosesser for innsendt plan. De finner ut at konfliktnivåene i casene er ulike, det avhenger av type utbygging som kan prege planprosessen. Informantene informerer om at når det er sterke kapitalkrefter involvert er det vanskelig for sivilsamfunnet å nå fram med innspill. Derimot om planforslaget omhandler å løfte opp en del av området for et bedre bomiljø som for eksempel Holmlia torg kan det være lettere å komme

med innspill. Det er tilfeller der forslagstiller ikke står med noen sterke eiendomsinteresser i prosjektet (Schmidt, Guttu & Knudtzon, 2011).

De konkluderer med at undersøkelsen viser til at det generelt er vanskelig å få til medvirkning i praksis på tross av til dels omfattende deltagelse og stort lokalt engasjement. Plansakene er generelt meget komplekse selv i de forskjellige ulike valgte casene. De viser til at på *Holtet* var det mye deltagelse, men lite medvirkning. Derimot på *Etterstad* var det lite deltagelse fra sivilsamfunnet, men mye medvirkning fra andre berørte parter (byantikvaren) som påvirker planene betraktelig (Schmidt et al., 2011 s.148). De bruker Arnstein sin medvirkningsstige for å drøfte sine funn opp mot hvilken grad reell medvirkning har forekommet. Arnstein sin medvirkningsstige kommer jeg mer i detalj på senere der det er en del av min undersøkelse også. Undersøkelsen viser til at på *Holtet* har berørte parter deltatt i referansegrupper i syv år i forbindelse med utarbeidingen av reguleringsplan som kommer under nivå fire *Medbestemmelse*, men informantene føler seg fortsatt lurt, som gjør at det blir plassert under *Manipulasjon* eller *Terapi*. Derimot ser man at de har hatt noe bestemmelse på avgjørelsene om veiomleggingen. Samlet kan man si om caset på *Holtet* at det har forekommet høy aktivitet på deltagerfronten, men lite reell medvirkning (Schmidt et al., 2011 s.148).

På *Etterstad* har brukerne hatt en viss innflytelse, men det påpekes at det er byantikvarer og plan- og bygningsetaten som har hatt størst innflytelse. Casen kan kategoriseres som *Imøtekommende* i forhold til Arnstein sin modell på grunn av at de blir involvert i sporadiske møter. Altså det har forekommet lite deltagelse, men det har fortsatt blitt gjort store endringer på planforslaget. Det er derimot ikke fra sivilsamfunnet, men fra andre berørte parter som byantikvaren. *Holmlia* kan plasseres innenfor *diskusjon* og *medbestemmelse*. Prosessen har resultert i noe medvirkning, men det viser at store deler av innspillende ikke har blitt tatt opp i det endelige planforslaget, som har skapt frustrasjon lokalt (Schmidt et al., 2011).

De konkluderer med at i casene er det ingen som har nådd opp til det høyeste nivået på Arnstein sin stige *Brukerkontroll*. Hvorvidt det har forekommet ”aktiv medvirkning” kan diskuteres. De kan derimot vise til at for eksempel på *Holtet* har det vært sterkt engasjement, men få resultater. Det kan skape motløshet og i verste tilfelle ødelegge for demokratiet. De oppsummerer med at casene er forskjellige og at de har funnet tilfeller av manipulasjon til medvirkning i et og samme case. Høy deltagelse trenger ikke å bety høy medvirkning. Informantenes erfaringer bekrefter virkelig skillet mellom medvirkning og deltagelse der deltagelse viser ingen forutsetning for at medvirkning faktisk oppstår (Schmidt et al., 2011).

Brukermedvirkning i yrkesbygg

Robert Bye (2008) skriver i sin doktoravhandlingen *Lærende bygninger – nøkkelferdige brukere* at i de siste tiårene i Norge har demokrati stått som en sentral tankegang på de fleste arbeidsplasser. Deltagelse og representasjon i beslutningsprosesser har stått sentralt i fagbevegelsen og brukermedvirkning er i dag nedfelt i hovedavtalen mellom NHO og LO og i Arbeidsmiljøloven. Dette har gjort at brukermedvirkning har blitt mer inkludert innenfor flere felt som teknologivurdering, programvare, aksjonsforskning, men også i stor grad innenfor arkitektur og byutvikling. I sin avhandling undersøker han brukermedvirkning i yrkesbygg (Bye, 2008 s129). Problematikken relatert til brukeres medvirkning oppsto hovedsakelig når produsentene oppfattet at brukerne agerte udisiplinert og hadde problemer med å kommunisere. Om det kom for mange innspill i løpet av prosessen ble det vanskelig for prosjekterende å forholde seg til brukerne. I noen tilfeller der brukerne hadde kommet til en enighet mellom seg før de ble presentert til produsenten ble brukerne sett på som en ressurs. Det oppsto også problematikk i forhold til *kunnskapsunderskudd* som opparbeider seg når brukerne ikke har kunnskap til å ta den i prosessen, men også når de profesjonelle aktørene mangler kunnskapen til å forstå brukernes innspill. Bye argumenterer for at brukermedvirkning er en god måte for å demokratiet og effektivisering, men det er når informantene gjennom sin medvirkning hjelper de prosjekterende å forstå behovene som trengs i det nye bygget. Derimot kan udisiplinert brukermedvirkning bidra til forsinkelser i prosessen og nye konflikter kan bli tatt med inn i det nye bygget. Bye beskriver at det kan være farlig med for strenge regler rundt medvirkning for å forhindre udisiplinerte innspill fra brukerne. Det kan skape rammer for tilbakemeldingene og ved for få representanter kan det bli utfordrende å få et helhetlig bilde av brukernes behov. Brukermedvirkning er viktig for at brukerne får en tilknytning til bygget. Bye poengterer at i designfasen er det viktig å tenke på at en bygg må være fleksibelt der bygget alltid vil være i forandring etter behov. At et bygg er i forandring trenger ikke å bety at det er et dårlig design, men at det er mulighet for forandring (Bye, 2008 s. 216).

2.3 Relevant forskning på studentboliger og sentrale parter

Undersøkelser på studentboliger som jeg finner omhandler hovedsakelig studentenes økonomi eller psykiske helse. Jeg finner ingen undersøkelser om brukermedvirkning i norske studentboliger. Derimot jeg har funnet en norsk undersøkelse som er gjort på studenters trivsel i studentbolig av Judith Thomsen (2008). Undersøkelsene om økonomi forteller meg egentlig mest om verdien av et økt antall studentboliger og hvilke konsekvenser et redusert antall kan medføre for demokratiet og likestillingen. Psykisk helse forteller litt om studentenes pressede hverdag og hvorfor studentboliger er viktige for å kunne minske de økonomiske utfordringene. Derimot kan man se på undersøkelsen om trivsel i boliger som en form for medvirkning, men kun om informasjonen til undersøkelsen faktisk har blitt anvendt. Under presenteres først involverte parter, SiO sin instagramkonkurranse, studentboligers historiske utvikling og dagens situasjon. Deretter noen relevante funn fra psykisk helse undersøkelsen SHOT og Judith Thomsens sine funn fra studentboligundersøkelsen.

Sentrale involverte parter

Studentsamskipnaden Oslo og Akershus (SiO) er en velferdsorganisasjon som er tilknyttet 26 studiesteder i Oslo og Akershus med sine 67 000 studenter. Dette gjør SiO til Norges største samskipnad av de eksisterende 14 studentsamskipnadene i Norge. Deres hovedoppgave er å kunne tilby tjenester som gjør studiehverdagen til studenter lettere. Dette omhandler alt fra boliger, helsetilbud, barnehager, treningssentre, aktiviteter, rådgivning, karriereveiledning til kaféer. Alle inntekter SiO får inn går videre til nye tjenester for å ta vare på studentene (Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus, u.å). Hovedstyret i SiO er det øverste styret og inneholder alltid flertall av studenter som er med på å bestemme hvilke tilbud studentene skal ha. Halvparten av medlemmer i styret velges ut av velferdstinget. Velferdstinget er den øverste interesseorganisasjonen for studenter med deres 37 representanter som hver har 1500 studenter i ryggen. Velferdstinget velger også ut hvilken student som skal være styreleder (har dobbeltstemme) (Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus, u.å). Studentsamskipnaden ble i 2011 slått sammen med Oslo- og Akershushøgskolens studentsamskipnad (OAS) og Studentsamskipnaden Oslo og Akershus ble etablert (Personlig kommunikasjon, 15.12.17). SiO arbeider i dag med både omfattende ting som boligutbygging, men også mindre ting som Kuttcafe på Blindern som jobber med å kaste mindre mat, arrangerer Ikeabusser fra studenthyblene slik at studentene kan få det de trenger til skolestart og setter inn tiltak for å motivere studentene til å trene. SiO er veldig aktive på sosiale medier der de deler tips og triks for å gjøre studiehverdagen lettere, men også arrangerer konkurranser. SiO gikk ut i høst

(2017) på Instagram med en konkurranse der du kunne vinne en gratis måned med leie. Konkurransen var at studenter skulle ta bilder av sin studentbolig og hvordan de har satt sitt personlig preg. Deretter legge det ut på Instagram og tagge #minstudentbolig (Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus, 2017a).

Figur 7, 8, 9 : Noen av vinnerforslagene fra Instagramkonkurranse (Rud, 2017; Vindal, 2017; Borvik, 2017)

SiO bolig og *SiO eiendom utvikling* er to avdelinger i SiO. I min avhandling har jeg valgt å kalle de *SiO bolig-* og *eiendomsutvikling*. Det er ca 100-120 ansatte som er bygningsingeniører, annen ingeniører tilknyttet byggefelt, prosjektledere, juss og servicebransjen. De arbeider med utvikling av nye studentboliger, vedlikehold og renovering av de 8500 eksisterende boligene, men også med driften. Driften omhandler alt fra søknadsbehandlinger, kontraktsadministrasjon, innkreving av husleie, drift av bygningsmassen, vaktmestertjenester, renhold, snørydding og alt som skal til for at en studentby skal kunne fungere (Personlig kommunikasjon, 15.12.17). Vedlikehold og renovering er en omfattende og viktig oppgave i SiO bolig som ofte ikke får like mye oppmerksomhet. SiO bolig har ansvar for alle eiendomsutviklingene sine prosesser som er tilknyttet boligutvikling. Fra vurdering om en tomt er aktuell som studentbolig eller ikke, til den blir besluttet og kjøpt. De starter opp arkitektkonkurranser, vurderinger av innkommende forslag, hele reguleringsprosessen fram til endelig vedtak på rådhuset og kontakter entreprenører og får rigget i gang hele byggeprosessen som er vedtatt i regionsplanen. Når bygget står ferdig er det SiO bolig som tar over igjen og leier ut boligene (Personlig kommunikasjon, 15.12.17). I 2016 hadde SiO et årsresultat på 54,3 millioner kroner. Overskuddet skal gå til vedlikehold og nye studentboliger. SiO skal bygge 3000 nye studentboliger de neste årene og skal også sørge for vedlikehold av de eldre boligene (Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus, 2017b).

Studentboliger i Norge, historisk og dagens situasjon

Norske studenter måtte lenge dra til utlandet for å studere som følge av at Norge ikke fikk sin uavhengighet før i 1905 og hadde derfor ikke etablert en lang tradisjon for universiteter. Norges første universitetet "Kongelig Fredriks Universitetet" ble etablert i 1811 på grunnlag av donasjoner fra norske innbyggere til "Selskabet for Norges vel" (Thomsen, 2008 s.39). De leide lokaler ved Christiania torg (Universitetet i Oslo, 2017). Det siste århundre har det norske universitetet som institusjon på samme måte som resten av den vestlige verden gradvis gått fra å være noe som hovedsakelig ble anvendt av den øvre klassen til et mer allment tilbud (Thomsen, 2008 s.39). I 1939 ble derfor non-profit organisasjonen *Samskipnaden* etablert, den ble drevet av hovedsakelig studenter i styret som skulle være med på å bevare den økende studentmassens velferd (Universitetet i Oslo, 2017). Oppgaven med å tilby boliger ble en stor utfordring for de fleste utdanningsinstitusjonene. I Norge kom studentboligmangelen først på banen etter 2. Verdenskrig som følge av at Norge opplevde et mer presset boligmarked, samtidig som antall studenter økte. Løsningen ble derfor at flere studenter fikk leie rom i etterlatte brakker fra den tyske okkupasjonen. Levekårene var derimot ikke ideelle i brakkene og studentene som var heldig nok å få leie et rom på det private markedet levde bedre (Thomsen, 2008 s.39). I 1947 ble *Statens lånekasse for studerende ungdommer* opprettet som bidro til at høyere utdanning ble tilgjengelig for flere (Universitetet i Oslo, 2017) og til en enda større økning av studenter. I 1952 ble den første studentbyen *Sogn studentby* med 350 leiligheter bygget. Byggene som ble anvendt var originalt bygget for de olympiske vinterlekene (Thomsen, 2008 s.39).

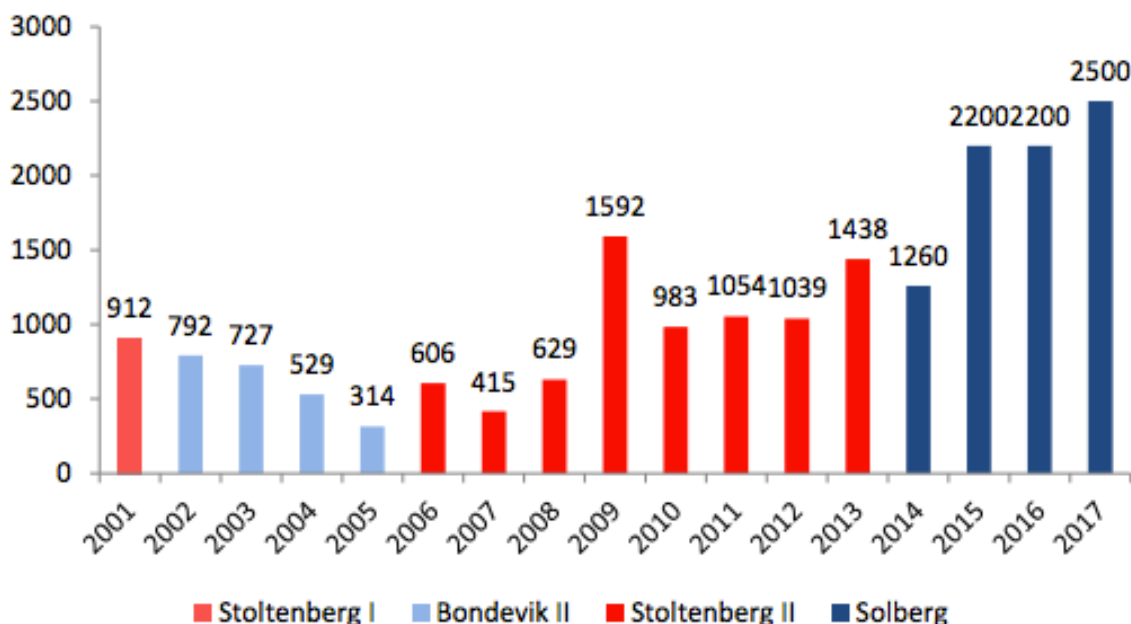
I dag har økningen av studenter i Norge fortsatt og ifølge Norsk statistisk sentralbyrå var det i 2016 288 989 studenter i Norge, som har vært en økning på hele 66 014 studenter på 10 år (Norsk statistisk sentralbyrå, 2017a). Dette er en økning som kommer til å vedvare sammen med økning på boligangelsen. I 2016 var det 22,7 prosent av Norges befolkning som leide bolig. Det varierer fra sted til sted, men hovedsakelig er store byer og mindre kommuner som har høyt antall studenter som har størst andel leiere. I Oslo er det opp til 30 prosent av befolkningen som er på leiemarkedet og består hovedsakelig av mennesker med lav inntekt som studenter (Norsk statistisk sentralbyrå, 2017b). Oslo ligger i dag blant toppen av leiepriser i Norge og har den største andelen av utsatte (mennesker med lav inntekt, enslige og andre utfordringer) som gjør at boligmarkedet og prisene blir presset (Norsk statistisk sentralbyrå, 2017c s.19.) og det kan derfor være krevende for studenter å finne en leilighet som kan bli finansiert på et studentbudsjett. Det kan være en stor utfordring for ungdommen i en periode

der de skal kunne konsentrere seg om skole og sosiale relasjoner. Kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen sier i en pressemelding i august 2017: «Rimelige og tilgjengelige studentboliger er et viktig velferdstilbud for våre studenter og i flere tilfeller vil det også være avgjørende for studentens mulighet til å ta høyere utdanning» (Studenttorget, 2017. Avsnitt.1). Brattbakk og Medby skriver i sin *behovsanalyse for studentbolig* at studentboliger sikrer et bedre tilbud med høyere kvalitet enn hva det private markedet kan i forhold til brannsikkerhet, generell standard, utleievilkår og rimeligere boliger for studenter. Studentboliger styrker likestillingen i forhold til økonomi, men også etnisk bakgrunn, der det er dokumentert har vært et stort problem på det private boligmarkedet. Studentboliger bidrar til at studentene i mindre grad enn ellers fortrenger andre, mer vanskeligstilte grupper, fra det ordinære leieboligmarkedet (Brattbakk & Medby, 2003). Norsk studentorganisasjon (NSO) sier i sin *studentboliganalyse* at flere studentboliger vil legge en prisdemper på det private markedet. Det vil ikke bare gavnet studentene, men de mer utsatte (mennesker med lav inntekt) som er avhengig av leie og som ønsker å bo i sin leilighet over lengre tid. De presiserer at studentboliger er først og fremst en viktig del av en utdanningspolitikk som vektlegger at alle skal ha rett til høyere utdanning (Norsk studentorganisasjon, 2017).

Likevel sto det ved studiestart høsten 2017 nesten 7000 studenter uten et sted å bo i Oslo. I følge artikkelen *85 prosent får ikke studentbolig* fra studentorganisasjonen *Norsk studentorganisasjon* har SiO mulighet til å huse kun 14,5% av de registrerte studentene i landet. Det vil si at i 2017 mangler Norge 14 165 boliger for å nå det nasjonale mål på 20% dekningsgrad. Dekningsgraden varierer fra de forskjellige områdene, men at sør-øst Norge ligger nederst på dekningsgraden (Oslo 12% dekningsgrad). Trond Bakke direktør for SIO bolig og eiendomsvikling råder studenter til å være aktive på det private markedet i perioden de står i boligkø (Andersen, 2017). I artikkelen *full strid om studentboliger* fra Dagsavisen kommenterer Trond Bakke at problemet ikke ligger på pengene, men på at Oslo kommune ikke er raske nok med godkjenningsprosessen. I dag tar det ca. tre-fire år fra søknadsprosessen starter til bygget er ferdigstilt. Store deler av godkjenningsprosessen er også lovregulert og Bakke etterspør et mer smidig lovverk. Det er i dag samme reguleringskrav for studentboliger som andre typer boliger, dette gjør at SiO må ta hensyn til samme krav om å bygge boliger for mennesker i alle aldre, ikke bare studenter. Dette ønsker SiO at skal endres og at det heller skal bli opparbeidet et eget reguleringsformål slik at det er mulig å skreddersy for den egentlige målgruppen (Melgård og Skjæraasen, 2016). I dag dekker Kunnskapsdepartementet 37,5 prosent av de økonomiske utgiftene til studentboenhetene som blir bygget for under 800 000,

resten blir tatt opp i husbanken. Bakke støttet AP sitt forslag om å øke prosenten til 50. Dette vil gjøre at SiO trenger å ta opp mindre lån og kan derfor tilby studentene lavere husleie i fremtiden (Melgård og Skjæraasen, 2016). Per i dag bruker en gjennomsnittlig student 74 prosent av sin inntekt på bolig, dette gjør at over 94 prosent av studentene må ut i arbeid ved siden av studiet. Langset uttaler seg i en artikkel fra Studenttorget; «At så mye av studentenes inntekt forsvinner rett til boutgifter er veldig mye, og skaper stor usikkerhet blant studentene. Løsningen er flere studentboliger. En satsing på studentboliger er en satsing på tid til å være student» (Søreide, 2016. Avsnitt. 6).

Derimot mener Bakke at en pengestøtte til studentboliger ikke betyr at SIO kan bygge flere boliger raskere, ikke uten en endring i godkjenningsprosessen (Melgård og Skjæraasen, 2016). NSO viser i sin rapport at regjeringen sin støtte til studentboliger har variert fra år til år og fra regjering til regjering (Se figur 10), men at aldri før det blitt gitt større støtte til boliger. Det kan tyde på at bolig-problematikken blir tatt på alvor, men også et bevis på behovet for flere boliger etter økning av studentene (Norsk studentorganisasjon, 2017). I *forslag til endring i statsbudsjett 2017* foreslår regjeringen nå å økte støttet til studentboliger med 111,1 millioner (Kunnskapsdepartementet, 2017, post 75).

Figur 10: Norsk studentorganisasjon har laget en tabell som illustrerer studentboligenes statstilskudd per år, sortert etter de forskjellige sittende regjeringene. Informasjonene er hentet fra kunnskapsdepartementet (Norsk studentorganisasjon, 2017)

Trivsel i Studentboliger

I 2014 ble det gjennomført en Helse og trivselsundersøkelse *SHoT* med hovedfokus på studentenes psykososiale forhold. Undersøkelsen viser at det er ganske få studenter som mistrives i sine boliger (privat marked og SiO). Åtte av ti studenter trives ganske eller meget godt. Derimot kan vi se at studenter som bor alene er mer ensomme og at det rapporteres en høyere grad av ensomhet blant studentene som bor i studentboliger. Det har ikke en direkte tilknytning til at det er studentboliger fra samskipnaden, men at de fleste studentene som flytter inn i studentboligene bor enten alene, eller med fremmede personer. I motsetning til studenter som flytter inn i et kollektiv med bekjente (Nedregård & Olsen, 2014).

Judith Thomsen (2008) beskriver den samme problematikk om lite forskning på studentbolig i sin undersøkelse tilknyttet hennes doktorgradsavhandling *Student Housing – Student homes?*. Thomsen mener problemet omhandler økonomisk støtte til undersøkelser, fordi allmenheten ofte ser på studentboliger som noe midlertidig og derfor mindre viktig (Thomsen, 2008). Thomsens doktorgrad undersøker studenters forhold til boligsituasjoner i Norge og hvordan arkitektur påvirker dem sosiokulturelt (Thomsen, 2008). Thomsen forsker ikke direkte på brukervedvirkning, men hun viser til undersøkelser der hun kartlegger studentenes erfaringer, psykisk påvirkning og behov tilknyttet deres boliger. I motsetning til meg har hun ikke valg å undersøke SiO, men derimot mener hun at SiO sin virksomhet er et område som burde bli undersøkt der de kan komme med relevant informasjon. I avhandlingen beskriver hun hvilken betydning kvalitet i boligen har på personers trivsel som sier litt om hvorfor brukervedvirkning i studentboliger er viktig. Hvilke faktorer som kan ha en påvirkning på studentenes trivsel i boligen og hvilke faktorer som påvirker følelsen av institusjon kontra følelsen av et hjem. Thomsen har gjennom sin undersøkelse kommet fram til tre hovedfaktorer som påvirker studenters trivsel;

- Muligheten til å bygge opp sin identitet og personlighet gjennom egen bolig.
- Balansen mellom sosialt liv/sosiale interaksjoner og privatliv/ personlig sfære.
- Byggets institusjonaliserte karakter, om studentene oppfatter/føler at de bor i en institusjon.

1) Hvorfor tilpasse midlertidige studentboliger?

Thomsen mener at situasjonen i dag er at studenter har fått et dårlig rykte på seg for å være kresne og at de uttrykker et ønske om boliger med enda høyere kvalitet og bedre boforhold. Derimot sier statistikken at flere studenter generelt sett bor i boliger med lav standard og med dårlig boforhold. Hun mener at utfordringen blir derfor å kunne forstå om studenter faktisk har et urealistisk syn på kvalitet i en bolig eller om de faktisk bare ønsker å forbedre boligsituasjonen opp til et mer normalisert nivå. Som tidligere nevnt mistenker Thomsen at studentboliger har fått lite oppmerksomhet innenfor forskning på bakgrunn av at boligene skal fungere som et midlertidig hjem og derfor ikke like viktig med kvalitet. Hun mener at før oppfattet man at studentlivet omhandlet i hovedsak skriving og studieaktiviteter enn hvordan man bodde. Man kan fortsatt si at det til e viss grad er sant, men gjennom undersøkelsen fant Thomsen ut at den midlertidige studentboligen var veldig viktig for mange. Å kunne sette sitt personlig preg på boligen hadde en stor påvirkning på studentenes trivsel og de hadde et sterkt ønske om å kunne utrykke sin identitet gjennom å dekorere og bruke egne møbler (Thomsen, 2008). Det er som arkitekt Christian Norberg-Schulz forteller i sin bok *mellom jord og himmel* at det er essensielt for mennesker å ha et sted som man kan kalle «mitt». Et hjem skal kunne romme gjenstander og ting som virkelig betyr noe for oss. Interiøret skal kunne gi oss en trygghet og frembringe en nærhet til boligen (Nordberg-Schulz, 1992). Thomsen forteller at identitetsutviklingen er også en naturlig del av å bli voksen. Det viser seg faktisk at studenter og unge mennesker i midlertidige situasjoner er mer opptatt av å kunne utrykke sin identitet enn det er for eldre personer, selv i en midlertidig bosituasjon (Thomsen, 2008).

Hvorfor har det forekommet en slik utvikling? Thomsen forteller at en bolig skal ikke lengre være et sted som bare skal kunne gi husly, men har utviklet seg til noe mer personlig og med vestens økende velferden har mennesker, i dette tilfelle i Norge, fått et økt ønske om bedre kvalitet i boligene. Boligen skal nå fungere som et sted personen kan indentifisere seg med og som skal skape glede. For mange fungerer også boligen som et statussymbol der den reflekterer hvilken sosial gruppe personen tilhører og dens livssituasjon. Aldri før har mennesker brukt mer penger på interiør og oppussing og Norge er blant de som bruker mest, som sier noe om hvilken verdi en bolig har for mennesker. Tilfredsstillelse av boligsituasjon omhandler i stor grad hvilken sosial gruppe personene tilhører. Mennesker vil alltid sammenligne seg selv med sin omgangskrets. Derimot kan undersøkelser vise til at mennesker som bor i boliger med lavere standard ikke nødvendigvis er mindre tilfredsstilte, faktisk viser det til at de ofte er like, eller mer fornøyd med boligsituasjonen sin (Thomsen, 2008).

Studenter som andre mennesker har en god evne til å kunne tilpasse seg situasjoner, faktorer som ofte kan virke irriterende i begynnelsen lærer vi oss å leve med. En boligsituasjon kan først virke mindre tilfredsstillende i begynnelsen når alt er nytt, derimot ser man at når avstanden mellom ønske og mulighet er av en så stor grad øker sannsynlighet for mistriivsel betraktelig (Thomsen, 2008). Thomsen refererer til Ford (2002) der han sier at en løsning på problemet kan være at å kartlegge noen felles behov blant studentene som kan være med på å forbedre kvaliteten i studentboliger (Thomsen refererer til Ford: 2002). Det Ford kommer inn på her er en form for brukermedvirkning. Ut ifra hva Thomsen beskriver over ser man at kravene til boligkvalitet har hatt en stor økning, særlig i Norden. Boligens fysiske utforminger har en stor psykisk påvirkning på personers trivsel. Derimot, for studenten, er muligheten ved valg av bolig mer begrenset og det kan være utfordrende å kunne finne et sted som er lever opp til deres behov. Studenter kommer også ofte rett fra et etablert hjem der de har tilpasset seg en høyere standard enn hva som ofte er mulig å få tak i en studentbolig (Thomsen, 2008). Det kan derfor være en hard overgang å skulle tilpasse seg en ny hverdag. Særlig om personen går fra en hjemlig boligsituasjon til noe som føles ut som en institusjon.

2, 3) Studentbolig, en institusjon eller et hjem?

En institusjon er noe folk ofte assosierer med et sted som gir husrom, trygghet og overvåking, men ikke et sted man kaller for hjemme. I en institusjon får vi følelsen av at noen passer på en stor gruppe mennesker, derimot i et hjem er det personen selv som bestemmer. I Thomsens undersøkelse svarer de fleste at de så på en institusjon som noe negativt, men det var få som følte at de deres studentboliger var av en institusjonell karakter, selv om bygget inneholdt institusjonaliserte karakterer. De fleste var fornøyd med at institusjonen tok ansvar om noe skulle skje, som for eksempel reparasjoner, og at de (studentene) fikk en samlet regning i måneden. Altså en veldig forutsigbar hverdag. Thomsen (2008) mistenker at dette kan ha med at flere av studentene ikke har opplevd å bo på det private markedet og derfor ikke erfart hvilke andre muligheter de kan ha eller at de har opplevd dårlige leieforhold. En studentbolig kan for mange oppleves som en tryggere overgang fra sitt etablerte hjem til voksenlivet. Som tidligere nevnt er muligheten til å sette sitt personlig preg på bolig en viktig faktor for studentene og har også en stor påvirkning på institusjonsfølelsen. Siden ønsket om følelsen av hjem er så viktig for mange har flere institusjoner valgt å sette fokus på dette. Eksempelvis kan man se at eldreboliger skal ikke lengre bare gi pleie eller husly, men innredes etter personens ønske og med deres egne ting. I en institusjon som studentboliger kan det være vanskelig å

tilpasse sin private sfære på bakgrunn av strenge regler. Å ikke ha muligheten til å tilpasse sin private sfære kan virke utfordrende for mange studenter, særlig når de akkurat har flyttet hjemmefra og må forholde seg til mange nye ting. Institusjonsfølelsen omhandler i stor grad hvordan bygget er organisert. Thomsen(2008) refererer til en undersøkelse om organisering av studentboliger som er gjort på studenters interaksjoner i to forskjellige situasjoner. Den første er en lang gang med soverom der studentene deler kjøkken og bad som ligger nederst i gangen. Den andre er en delt leilighet (kollektiv). Resultatet var at studentene som bodde i korridoren gjorde veldig lite innsats for å komme i kontakt med de andre. Forklaring var at kvantitet av sosiale møter ikke er like bra som kvalitet. Den andre forklaringen er at det ikke er tydelig nok skille mellom den private sfæren og den offentlige. I kollektivet oppsto ikke denne problematikken der den private sfæren var mer tydelig. Romløsning handler ikke bare om hvordan din bolig er utformet, men også hvordan resten av bygget er organisert. Hvordan bygget er organisert inne og ute kan ha stor psykisk påvirkning på følelsen av hjem. Eksempelvis er organiseringen av størrelse en stor påvirkning. Er det store mathaller eller er det et lite kjøkken? Deler personen stue med 2 eller 10? Bor personen i et rekkehus med fem hus eller bor i et leilighetskompleks med 200 leiligheter? Mennesker forbinder og assosierer ofte forskjellige materialer, former og farger med forskjellige situasjoner og steder. For eksempel forbinder man ofte treverk med hjemme, i motsetning til betong. Det kommer litt an på den kulturelle bakgrunnen. Fargebruk som rød assosieres ofte med energi, derimot bruken av grønn er mer avslappende. Thomsen poengterer at det er stor forskjell på hva en arkitekt mener fungerer best og hva interessene og behovene til studentene er. Det er derfor viktig å kartlegge hvilke faktorer som er viktigst for studentene for å komme fram til det best mulig resultatet (Thomsen, 2008).

Hvordan skal man bygge videre?

Thomsen sier at det kan være veldig vanskelig å konkret si noe om hvordan man skal bygge nye studentboliger på bakgrunn av de forskjellige situasjonene, tomter og områder, men at det gjentar seg noen faktorer som man burde styre unna eller fokusere på. For eksempel kan man se ut ifra funnene at lange korridorer skaper en upersonlig inngangssituasjon og råder designere å unngå det. Derimot om det blir etablert vinduer i endene av gangen tillater dette sollys som åpner opp og skaper en annen atmosfære eller et semi-privat oppholdsrom som skaper en mer personlig inngang (Thomsen, 2008).

Thomsen har ut ifra sin undersøkelse kommet fram til seks faktorer hun mener byggherrer og arkitekter burde fokusere på når de skal bygge nye studentboliger for å øke studenters trivsel.

- 1) Variasjon i stedet for ensformighet: variasjon i materiale, forskjellige boligtyper og byggets eksteriør.
- 2) Ikke standardisert design/forutsigbart design: I byggets materiale og eksteriør.
- 3) Robuste, men fortsatt estetiske løsninger. Ved bruk av materialer og detaljeringer er det viktig å bruke robuste materialer som tåler bruk, men fortsatt anvendt på en estetisk måte.
- 4) Differensiering av plass. En blanding av private, semi-private og offentlige rom. Koblingen mellom de forskjellige variasjonene av rommene for å skape både private sfærer, men også naturlige møtepunkt.
- 5) Små grupper i stedet for store, i forhold til antall studenter som deler inngang og felles fasiliteter er viktig for at studentene skal føle at de har en tilhørighet til arealene.
- 6) Romløsninger som gjør det mulig for individuelle tilpasninger som ommøblering og mulighet for bruk av egne møbler.

2.4. Brenneriveien 11

Brenneriveien er en gate som ligger i bydelen Grünerløkka i området Fredensborg. Grünerløkka ligger sentralt øst i Oslo (A-lab, 2016) og rommer ca. 56.000 innbyggere (Oslo kommune: Bydel Grünerløkka, 2017). Området er preget av gamle industribygg på begge sider av gaten. Den venstre siden av tomten utgjøres av kjellermuren til Maridalsveien 3 sine lokaler som før ble brukt som bryggeri og nærmingsmiddelfabrikk (1855 – 1972). I senere tid har bygget blitt brukt til små industrier, kulturvirksomhet og kontorer. I dag har ungdomskulturhuset *X-ray* inngang her. Nederst mot Møllerveien ligger det gamle bruslageret som nå blir brukt som lokaler for *Oslo-byarkiv*. På vei ned, etter at man har passert kunstsolen Strykejernet og konsertlokalet Blå ligger Brenneriveien 9 som var starten på Halvor Schous tekstilfabrikk på midten av 1850 tallet (A-lab, 2016). Ettersom bedriften fikk et oppløft ble lokalene flyttet lengre opp og grunnla det som man nå kjenner som *Hjula Væverier*. Brenneriveien 9 ble da gjort om til tekstilfabrikken Indigo (Figur 11). Hoved-omfanget av den resterende bebyggelsen, blant annet bygget som konsertlokalene til Blå og kunstsolen Strykejernet ligger i, er fra 1913 og er tegnet av arkitekten Peter Thane. Lokalene blir i hovedsak brukt til kulturvirksomhet. Den eksisterende bebyggelsen på tomten er de nyere

industribyggene fra 1967 som ble tegnet av arkitekten Harald Hille. Bygget var opprinnelig bygget for *Vulkan jernstøberi og mekaniske verksted* (A-lab, 2016).

Figur 11: Bilde hentet fra industrimuseet av tekstilfabrikken Indigo i Brenneriveien 9 (Industrimuseet, u.å)

Tomten er lokalisert i elvedalen som ligger langs Akerselven (figur 12). Tomtens topografiske situasjon, den unike bebyggelsesstrukturen og ikke minst elven skaper en særegen identitet som gjør at tomten skiller seg ut fra de dominerende kvartalsstrukturene som omkranser området. Det offentlige samlingsstedet *Vulkan* ligger nord for tomten, samt sør ligger passasjen mellom *Blå* og *Ingensteds* (A- lab, 2016). Elven fører med seg en sammenhengende grønn vegetasjon som også rommer turveien på Akerselvens østside, samtidig som det utarbeides et parkområde nord for Grünerbrua. Områdets gate og-byromstruktur kan deles opp i to områder ved den kvadratiske regulære strukturen fra bebyggelsen og den organiske strukturen fra elvens grøntområder og de varierte organiske veistrukturene. Eiendomsstrukturen i området blir gjenspeilet av småhusbebyggelsen fra Fredensborgveien, oppdelte eiendoms-kvartaler til de større industribebyggelsen. Brenneriveien ligger i et dalsøkk langs Akerselva og er henholdsvis bratt mot Vest/sør-vest der elven skaper en fysisk barriere mot øst og vest. I området rundt finnes det tre orienteringspunkter som skiller seg ut fra den resterende bebyggelsen: Studentboligene Siloene som ligger nord for tomten, bebyggelsen i Westy Egebergs gate og det 10 etasjes hjørnebygget som ligger i krysset mellom Hausmansgate og Møllergata (A-lab, 2016).

Figur 12: Skjermdump fra Norgeskart av området rundt Brenneriveien 11 (Norgeskart, 2018)

SiO begrunner sitt valg av tomten fordi den er regulert til industri og den eksisterende bebyggelsen av tomten er lite utnyttet. Tomten er både lukket og bidrar lite til det lokale bylivet. SiO ønsker å rive de eksisterende byggene og etablere nye studentboliger med god lokalisering til sentrum (A-lab, 2016). SiO begrunner sitt valg av A-lab (arkitektkontoret) på bakgrunn av at deres vinnerforslag ønsker å skape to forskjellige definerte byrom. Et ”gaterom” og et ”elverom”. Bygget er planlagt med et totalareal på 3130m², der antall etasjer varierer fra 6-13, dette for å kunne skape en form som både er varierende og harmoniserer med den eksisterende verneverdige bebyggelsen (se figur 13). Boligene skal bli løftet opp fra gateplan for å skape god utsikt og dagslys, samtidig som 1. etasjen blir brukt til næringslokaler som skal forsterke bylivet i Brenneriveien gjennom en blanding av utadrettede og sosiale funksjoner. Formen utnytter elven og gaten situasjoner ved å definere nye byrom. SiO og A-lab forventer at den største utfordringen ved bygget kommer til å omhandle utnyttelse, høyder og forhold til naboer ved støy og verneverdige bygg (A-lab, 2016). A-lab har tatt inspirasjon fra studentboligene fra kringsjø som blir omtalt den som ultimate studentboligen (figur 14, 15, 16 og 17).

Figur 13: Skjermdump fra a-lab sin presentasjon av de planlagte nye studentboligene i Brenneriveien 11 (a-lab, 2016).

Figur 14, 15, 16, 17: Bilder fra den ultimate studentboligen i Kringsjå (Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus, 2017)

3. Undersøkellesstrategi

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for Kritisk realisme som vitenskapelig ståsted og valg av casestudie. Deretter presenterer jeg valgets metoder som dokumentanalyse, intervju og Arnstein sin medvirkningsstige som analyseform for gradering av medvirkning.

3.1 Kritisk realisme som vitenskapsteoretisk ståsted

Kritisk realisme som vitenskapsteori ble først formulert av den britiske vitenskaps-filosofen Roy Bhaskar i 1975. Han har blant annet gitt ut bøkene *A realist theory of science* og *The possibility of naturalism* (Næss, 2012). Kritisk realisme er hovedsakelig en vitenskaps-teoretisk diskurs, men omhandler også vitenskap, politikk, teori og praksis (Buch-Hansen & Nielsen, 2005). I følge Petter Næss (2012) handler kritisk realisme kort oppsummert om å tro på at verden er uavhengig av den kunnskap vi har om den, og at den kunnskap vi har om den både er feilbarlig og basert på teorier.

I følge kritisk realisme eksisterer verden uavhengig av hvilken kunnskap vi har om den, og den kunnskapen er både feilbarlig og teoribeheftet. Det som skjer i verden – naturen så vel som i samfunnet – er et resultat av årsakskrefter som virker gjennom en rekke generative mekanismer (Næss, 2012, s.4).

I tillegg til å dele virkeligheten inn i *den intransitive* og *den transitive-dimensjonen*, deler kritisk realister verden inn i tre domener – *det empiriske*, *det faktiske* og *det reelle domenet* som skiller kritiske realisme fra andre realistiske vitenskapsteorier (Buch-Hansen & Nielsen, 2005). *Det empiriske-domene* omhandler i denne undersøkelsen hva mitt utgangspunkt er, hva som er mine erfaringer, tanker og meninger som omhandler mitt undersøkelsesfelt. Hva er min eksisterende kunnskap om studentboliger eller brukermidvirkning? Svaret på disse spørsmålene er hva kritisk realister kaller *det empiriske-domenet*. Dette er de raske observasjonene og erfaringene som nødvendigvis ikke representerer virkeligheten slik den faktisk er. Teorier om hvordan virkeligheten faktisk er, finner man ut gjennom å undersøke eksisterende fenomener og hendelser som utspilles enten vi erfarer dem eller ikke, dette er hva kritisk realister kaller *det faktiske domene*. I min avhandling omhandler det den allerede eksisterende forskningen som er relevant for min undersøkelse. Det betyr at *det faktiske domenet* vil naturlig påvirke mitt *empiriske domene* ettersom jeg blir mer kjent med den eksisterende forskningen. Men for at forskerne skal ha kunnet komme fram til informasjonen i *det faktiske domenet* har de gått ned i dybden til det som kalles *det virkelige* eller *reelle-*

domene som undersøker strukturer og mekanismer som ikke er direkte observerbare, men får ting til å skje i de andre domene. Det *reelle-domene* er der den faktiske forskningen begynner. Næss mener at målet er å kunne forklare et fenomen gjennom strukturer og mekanismer som kan avdekke underliggende årsaksforklaringer som ikke er observerbare (Næss, 2012 s.4).

I min avhandling undersøker jeg om det kan spores noen underliggende faktorer som kan ha påvirkning på hvordan studentene får delta i medvirkningsprosessene. Her må jeg derfor undersøke sammenhenger mellom de forskjellige systemene og hvordan de påvirker hverandre (Thorød, 2012). Alle objekter, situasjoner og elementer innehar egenskaper som gjør dem i stand til å påvirke og denne påvirkningen kan gå begge veier (Næss, 2012). Det betyr at studentenes medvirkning kan bli påvirket av flere forskjellige underliggende faktorer som kanskje ikke er observerbare.

I min undersøkelse velger jeg først å gå ned på et micro nivå /individuelt plan å se på hva som kan påvirke studentene i styret sin mulighet til reell-medvirkning. For siden dra det opp på et mer institusjonelt nivå, her ser jeg på hva som påvirker SiO som byggherre sine valg. Å undersøke SiO er relevant der SiO naturlig har en stor påvirkning på studentene. Videre kunne jeg gått opp til et enda høyere nivå for å undersøke hva som påvirker faktorene som påvirker SiO (Thorød, 2012).

Som tidligere nevnt mener Næss at all kunnskap er et sosialt produkt og derfor feilbarlig, men han legger vekt på at det er forskjell på utsang og empiri med høy eller lav troverdighet (Næss, 2012). Det er ikke mulig å konstatere fakta som omhandler de større gruppene på grunnlag av en casestudie, men ved at funn fra en case som sees i lys av tidligere forskning blir funnene styrket og fremstår med større troverdighet (Thagaard, 2002)

Sånn jeg tolker det forteller Thorød (2012) at hensikten forskning omhandler å kunne forbedre den allerede eksisterende praksis (Thorød, 2012). Selv om vi som mennesker er påvirket av strukturer er vi ikke låst fast i en bestemt posisjon. Det betyr at man kan endre og utfordre situasjonene man befinner seg i. Når en forsker identifiserer uheldige forhold i samfunnet holder det ikke bare at forskeren avdekker dette, men det er han/hun sin oppgave å kunne utfordre til endring (Thorød, 2012). Danmark (2003) setter opp fire trinn i kritisk samfunnsvitenskap:

- Identifisering av problemet – for eksempel udekkede behov, lidelse eller falske sannheter.
- Identifisere kilden til problemet eller segregering
- Gi negativt omdømme til årsakene til problemet
- Gi positiv vurdering av handlinger som kan fjerne årsaken.

(Thorød, 2012)

Thorød (2012) forteller at selv om all forskningen ikke alltid gjennomføres etter Danermark sine fire kritiske punkter og i noen grad kan virke nøytral, vil aldri forskning være uten verdi . Derimot skal forskningen alltid ha et etisk fundament og derfor tenke igjennom alternativer til de eksisterende strukturene som skaper problematikken (Thorød refererer til Danermark., Ekstrøm, Jakobsen & Karlsson, 2003) For eksempel må jeg under min undersøkelse reflektere over hvilke faktorerer og strukturer som påvirker studentenes mulighet til reell-medvirkning og komme fram til eventuelle forbedringspotensialer.

Næss viser til at det ikke er noen oppskrift for hvilken metode som er best, men valg av metode må skreddersys etter hvilken informasjon en som forsker ønsker å få tak i. Metodene skal kunne undersøke problemområdet fra flere vinkler og perspektiver (Næss, 2012). Kritiske realister er positive til blandede metoder der man anvender både kvalitative og kvantitative metoder. I min undersøkelse anvender jeg hovedsakelig kvalitative metoder, men setter det opp mot allerede eksisterende statistikk og forskning (kvantitativ).

3.2 Casestudie

I utvelgelsen av studentboligprosjekt så jeg etter noe jeg personlig oppfattet som spennende og relevant for mitt prosjekt. Jeg valgte Brenneriveien 11 i hovedsak på bakgrunn av området som tomten lå i. Brenneriveien ligger i et veldig sentralt, attraktivt og pulserende område som de siste årene har fått mye oppmerksomhet gjennom utarbeidelsen av blant annet det offentlige møtepunktet Vulkan (Restauranter, konsertlokaler og utesteder) og høyskolen Kristiania: Westerdals. I nærområdet ligger kunsthøgskolen i Oslo (KHO), Strykejernet og arkitektur- og designhøgskolen i Oslo (AHO), og Silo-studentboligene som gjør at området naturlig har mye studenter. Området består som nevnt tidligere av en spennende miks av tradisjonelle, historiske fabrikkbygninger og nybyggområder som møter elvens løp og Kubaparkens grønne lunger som utgir en veldig spesifikk bygningstypografi. Dette er et område som kan tilby kulturelle og sosiale areaer for studenter med kort vei til

Grünerløkka og sentrum. Eksisterende bygninger, tomtens areal og møte mot eleven skaper begrensninger og rammer i forhold til høyde, bredde og det arkitektoniske uttrykket. Brenneriveien er derfor et byggeprosjekt som står ovenfor flere problemstillinger og som naturlig involverer mange ulike parter som kan lede opp til interessante diskusjoner.

Studentboligproblematikken og studentenes medvirkning er et stort område og når jeg skulle velge hvordan tilnærme meg problemområdet var det naturlig å velge å bruke case som studie. Casestudie tillater meg å kunne avgrense mitt undersøkelsesfelt og deretter å gå mer i dybden på området (Yin, 2009). Casestudie har hatt sin utvikling innen samfunnsforskningen og har sine tidlige røtter fra starten av 1900 tallet og antropologiske studier. Det er en populær anvendt form for metode i arbeid med forskning og undersøkelser på arkitektur (Thomsen refererer til: Johansson, 2005). Casestudie er ansett som en god metode å anvende i arbeid med komplekse situasjoner og fenomener med lite håndfast fakta fordi man kan anvende forskjellige metoder (triangulering) for å undersøke casens forskjellige vinklinger og perspektiver (Yin, 2009). Her handler det på samme måte som i kritisk realisme å skreddersy forskningen ettersom hvilken informasjon forskeren ønsker innhente.

I arbeid med casestudie finnes det færre fastsatte regler eller tradisjoner for hvordan gjennomføre en slik metode. Dette kan ha både positive og negative konsekvenser i form av stor frihet, men også vanskelig å kunne skape troverdig forskning. Det er derfor viktig å sette opp klare rammer for undersøkelsesfeltet og hva som faktisk blir undersøkt for å skape troverdig forskning (Thomsen, 2007).

En case-studie defineres som intensive undersøkelser av et fåtall analyseenheter der forskeren konsentrerer seg om mye informasjon om et relativt lite område. Hovedpoenget er å kunne oppnå rikelig og grundig informasjon om det som blir fokusert på i en case (Thagaard, 2002 s. 47). Yin (2009) avgrenser casestudiet til undersøkelser som omhandler studier av fenomener sin naturlige sammenheng der forskeren lener seg på flere kilder. Dette er den mer utbredte definisjonen på casestudie. I min undersøkelse begynner jeg med å gå i dybden på mitt avgrensede område Brenneriveien 11, for så å trekke ut funn for å se på hvilke sammenhenger de har med tidligere forskning. Mine funn (eller mangel på funn) former mitt neste steg i casestudien som er intervju der jeg ønsker å få svar på spørsmål jeg ikke fikk klarhet i gjennom dokumentanalysen. Her trekker jeg mine funn ut av det mindre området (Brenneriveien) for å prøve å finne sammenhenger og årsaksforklaringer som kan forklare/

skape forståelse av mine funn (eller manglende funn). Deretter kunne se på funnene i forhold til et større enhet. Thagaard beskriver at når enheten i studie (case) er så stort som en organisasjon handler det å se organisasjonen som helhet, det omhandler ikke lengre om enkeltindividene. Selv om min casestudie konsentrerer seg om et lite område søker jeg etter kunnskap som kan peke utover den enheten undersøkelsen fokuserer på (Thagaard, 2002. s.187).

Ved anvendelse av casestudie kan man ha forskjellige intensjoner. Man kan dele de opp i to hovedintensjoner der Stake (1995) mener at casestudie er egnet for å bli kjent med et område som forskeren ikke har mye kjennskap til fra før (første intensjonen). Da handler ikke casen om å finne spesifikk informasjon, men heller bli kjent med området som blir selve forskningen. I motsetning til Stake mener Yin (2009 s. 13) at intensjonen med en casestudie er en tilnærming med spesifikke spørsmål som forskeren ønsker å finne ut av (andre intensjon). Min intensjon med bruk av case som studie omhandler hovedsakelig sistnevnte der jeg har spesifikke spørsmål jeg ønsker å få svar på, derimot er det også relevant å undersøke hele casen for å kartlegge ulike faktorer og mekanismer som bunner ut i årsaksforklaringer.

3.3 Metode

I denne casestudien har jeg valgt å anvendte dokumentanalyse og intervju som metoder, der jeg først gjennomfører analysen og siden bruker intervju for å få svar på informasjon som ikke er tilgjengelig i analysen.

Dokumentanalyse

Å anvende forskjellige variasjoner av skrevne tekster (kvalitativ forskning) i samfunnsvitenskapelige studier er en kjent metode. I min undersøkelse gjennomføres det først en analyse av tidligere forskning for å kartlegge området og danne min bakgrunn for undersøkelsesfeltet. Det er en naturlig del av en undersøkelsen og er med på å forme problemstillingen for forskningen (Repstad, 2016). Etter at min empiri er gjennomført er det vanlig å sammenligne egen forskning med lignende empiriske undersøkelser. Dette gjør jeg for å kunne drøfte, men også for å kunne skape gyldighet i de funnene jeg har gjort. Man kan på mange måter kalle all tolking av tekst en form for dokumentanalyse, men når man bruker en *dokumentanalyse* som *metode* omhandler dette en bestemt gruppe tekster som blir gjort om til data (Repstad, 2016). I mitt tilfelle omhandler dette saksdokumentene til Brenneriveien 11.

Dette kan man kalle en *ren dokumentanalyse* der jeg først konsentrerer meg om dokumentene uten å sammenligne det med annen forskning. Det finnes flere metoder å gjennomføre en dokumentanalyse på. For eksempel kan man gjøre ordsøk der man ser hvor mange ganger et tema har blitt nevnt for å trekke ut kvantitativ informasjon ut av noe kvalitativt eller så kan man prøve å trekke ut relevant kvalitativ informasjon. Problemet med den ordsøk metoden (jeg erfarte) er at det er vanskelig å få en helhet og sammenheng av de små utdragene. Jeg har derfor valgt å lese gjennom, for så å trekke ut informasjonen av relevans og undersøke den nærmere.

Intervju og valg av informant

Valg av informant

I første fase av prosjektet (analyse av saksdokumentene og tidligere forskning) fant jeg få undersøkelser og lite informasjon om studenters brukermedvirkning. Jeg så det som relevant å intervju SiO som byggherre for å undersøke nærmere deres rolle i prosessen og hvordan de legger til rette for medvirkning. Etter å ha kontaktet SiO og forklarte kort hvilke områder jeg ønsker å finne mer ut av ble jeg anbefalt å snakke med den personen som var mest involvert. I min undersøkelse er det flere involverte parter som hadde vært naturlig å intervju, som for eksempel studentene og arkitektene, men i dette tilfelle er det *SiO bolig- og eiendomsutvikling* som sitter på den mest relevante informasjonen jeg trenger for min undersøkelse. Som byggherre fungerer SiO som et mellomledd og har blant annet ansvar for å legge til rette for medvirkning, kommunikasjon med studentene, gå i dialog med politikere, velge ut og kommunisere med arkitektfirmaet. SiO er avhengig av å opparbeide seg et tett forhold med god forståelse og kommunikasjon mellom alle de involverte partene slik at prosjektets utfall blir best mulig. En god byggherre må ha forståelse for brukernes behov og ønsker, og samtidig være opptatt av å få det kommunisert videre til arkitektene.

Det semi-strukturerte intervju

Data fra intervjuene kan bli innsamlet på forskjellige måter, som intervjuer fra en åpen eller en mer strukturert intervjuguide (Johannessen, Kristoffersen & Tufte, 2004). I min undersøkelse har jeg valgt å bruke en semi-strukturert intervjuguide med noen konkrete og noen relativt åpne spørsmål, men som er innenfor konkrete temaer. Det er fordi jeg ønsker svar på noen konkrete spørsmål, men også ønsker informasjon om temaet som er mer ukjente for meg. Det var derfor viktig at jeg kunne ha åpne spørsmål som heller leder intervjuobjektet inn på temaområdene, der jeg underveis kunne komme med oppfølgingsspørsmål.

Ved gjennomføring av et semi-strukturert intervju kan mye ny informasjon bli presentert og ved gjennomføringen var jeg avhengig av å kunne lede intervjuobjektet inn på temaer av interesse og stille relevante oppfølgingsspørsmål. Det betyr at jeg var avhengig av å kunne følge godt med på hva som ble sagt og valgte derfor ikke å bruke notater der dette ville distrahere meg og kunne ha stoppet opp intervjuobjektets naturlige flyt. Lydopptak av intervjuet ble derfor anvendt. Ved bruk av kvalitative intervjuer anbefaler de fleste forskere å bruke båndopptak (Repstad, 2004 s.84). En intervjusituasjon er ofte allerede litt unaturlig, men et båndopptak har ofte ikke noen innvirkning på dette, men heller føre til at intervjuobjektet glemmer at det blir gjort opptak. Det gir også en naturlig flyt i intervjuet der intervjuobjektet slipper å stoppe opp som ved bruk av notater og intervjueren kan ha full oppmerksomhet på intervjuobjektet, informasjonen som blir opplyst og kan derfor stille relevante oppfølgingsspørsmål. Ved bruk av båndopptak er det lettere å dokumentere sinnsstemningen til intervjuobjektet, der uttalelser på et notat ofte kan gjøre at man glemmer sammenhengen og følelsene (Repstad, 2004.s.84). Etter intervjuet transkriberte jeg lydopptaket. Siden dette intervjuet ikke hovedsakelig omhandler intervjuobjektets følelsesmessig respons på spørsmålene, men heller om informasjonen er ordlyder tatt vekk. Intervjuet er i hovedsak bevart, men noen deler som ikke er interessant for oppgaven er tatt vekk. Det å skulle fremstille et intervju er en vanskelig prosess der det er viktig å fokusere på å få fram informasjonen på best mulig måte slik at informasjonen er troverdig. Det semi-strukturerte intervjuet gjør at spørsmål og temaer går litt over i hverandre. Derfor er intervjuet skrevet ned innenfor temaer/kategorier i stede for spørsmål/ svar. Intervjuet varte i 55 minutter der intervjuobjektet hovedsakelig snakker og jeg kommer med oppfølgingsspørsmål. Det gjør at intervjuguiden (se vedlegg) viser til tematikken, men spørsmålene har hovedsakelig blitt formet ettersom hva jeg fant relevant å følge opp med.

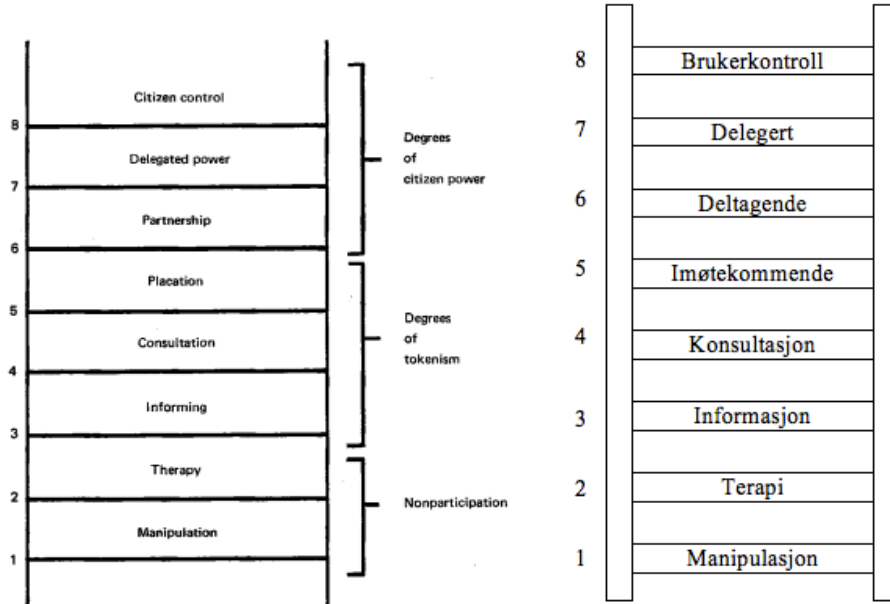
Grader av medvirkning

Her viser jeg til Arnstein sin medvirkningsstige og regjeringens medvirkningsskala. I graderingen av medvirkning kommer jeg hovedsakelig til å fokusere på Arnstein sin medvirkningsstige, men jeg anvender regjeringens skala som hjelp i noen av nivåene.

Arnstein sin medvirkningsstige

Å skulle gradere medvirkning kan være en utfordrende oppgave. En kjent teori og metode for å måle brukermedvirkning er Sherry R Arnstein (1969) sin medvirkningsstige; *The ladder og citizen participation*. Stigen viser til de flere forskjellige formene og gradene av

brukermedvirkning som kan forkomme. Stigen har åtte trinn: *Manipulasjon, terapi, informasjon, konsultasjon, imøtekommende, deltagende, delegert og brukerkontroll* (Se figur 18 og 19). Til tross for at modellen er over 40 år gammel kan det være nyttig når man vurderer brukermedvirkning i en tjeneste.

Figur 18, 19: Skjermdump av "Arnsteins medvirkningsstige" og egenprodusert Arnsteins stige på norsk (Arnstein, 1969; Egenprodusert, 2018).

Arnstein prøver her å skape et klart skille mellom det som faktisk ikke er medvirkning (nivå 1, 2), en form for legitimering (nivå 3, 4, 5) og det som man faktisk kan se på som reel medvirkning (nivå 6, 7, 8). Til tross for at modellen er over 40 år gammel kan det være nyttig når man vurderer brukermedvirkning i en tjeneste (se vedlegg 7 for mer detaljert versjon). Arnsteins stige har noen svakheter som kan være greit å nevne. Det handler om at nivåene i noen grad er forenklet og man må derfor tolke praksisen opp mot helheten. For eksempel kan situasjoner der man ser at reell medvirkningen har gitt stor utslag på avgjørelsene og planene, selv om medvirkningsprosessen ikke er blitt gjennomført slik at den strekker seg opp på det høyeste nivået. Det er ikke slik at det nødvendigvis er stigenes høyeste nivå som er det beste nivået ut i fra situasjonen. Det handler heller om å undersøke om medvirkningspraksisen er gjennomført reelt og med høy kvalitet. Det øverste nivået *total innbyggerkontroll* nevner Arnstein selv kan være vanskelig å få til å fungere da man må forholde seg til politiske føringer (Arnstein, 1969).

Regjeringen sin skala

Som tidligere nevnt har regjeringen også sin egen skala når de ser på brukervedvirkning. Regjeringens sin stige er relevant å se nærmere på fordi det faktisk er de som bestemmer. Skalaen/stigen er ikke like detaljert eller satt inn i et skjema som Arnsteins stige og nevner ikke de nederste nivåene for medvirkning (Kommunal- og regionaldepartementet, 2012). Sannsynligvis, ut i fra likhetene og at Arnsteins medvirkningsstige er mye anvendt metode, har regjeringen hentet inspirasjon derfra. I motsetning til Arnsteins stige kan jeg se at nivå 1 og 2 som regjeringen mener er nederst på skalaen er nærmere nivå 4 og 5 hos Arnstein i forhold til metoder som blir gjennomført og brukerens maktposisjon. Nivå 3 og 4 omhandler de samme metodene og maktposisjonene som 6, 7 og 8 i Arnstein sin stige (Se vedlegg 6 for mer detaljert versjon).

Utfordringer med gradering

Det er viktig for meg å se på helheten av utforskningen min. De andre undersøkelsene jeg har sett på som har jobbet med Arnstein sin medvirkningsstige jobber i noen grad med andre typer områder. For eksempel den tidligere forskningen jeg har undersøkt som har anvendt Arnstein sin medvirkningsstige undersøker relativt små grupper av brukere som de vet på forhånd kommer til å være brukere av bygget. Derimot omhandler min undersøkelse om nærmere 10 000 studenter, der man ikke vet hvilke studenter som faktisk skal anvende boligene. Målet kan derfor ikke være at enkeltbrukere skal ha totalmakt. Jeg må heller se på hvilke tiltak og metoder som blir brukt for å innhente informasjon, hvilken hensikt, studentenes posisjon av makt og om jeg faktisk kan se om informasjonen blir anvendt.

Medvirkning i planprosesser i Oslo kommune (Schmidt et al., 2011) og *En realitetsvurdering av folkelig medvirkning ved større vegprosjekter i regi av statens vegvesen* (Thorsen, 2013).

velger å ikke skille mellom de forskjellige type medvirkerne, som betyr at deres gradering påvirkes ikke av om det er etater eller lokale medvirkere som kommer med innspill. I min undersøkelse ser jeg nærmere på en type medvirkere (studentene) og det blir derfor relevant å skille mellom de forskjellige typene av medvirkere i saksdokumentene for å se på deres forskjellige posisjoner av makt. De forskjellige posisjonene av makt har påvirkning på studentenes medvirkning.

3.4 Etske retningslinjer

Før jeg gikk inn i undersøkelsen sendte jeg inn søknad til Norsk senter for forskningsdata (NSD) og fått godkjent undersøkelsen. Før intervjuet sendte jeg ut et informasjonsskriv til intervjuobjektet. Der sto det litt om prosjektets omfang, hvorfor jeg ser på et intervju med personen som relevant for avhandlingen og hvilke rettigheter det intervjuobjektet har i forhold til trekke seg, korrigering av materialet og anonymitet. Før intervjuet ble det signert et samtykkeskjema som inneholdt denne informasjonen, samt informasjon om notater/lydopptak sin levetid. Lydopptak har blitt bevart på en separat enhet som kun jeg har tilgang til. I arbeid med undersøkelsen har jeg taushetsplikt og har derfor ikke gjengitt noe av informasjonen muntlig eller skriftlig. Før innlevering og redigering har intervjuobjektet lest gjennom og godkjent (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2016). Samtykkeskjema og NSD ligger som vedlegg. Bruk av bilder i avhandlingen og til utstillingen fra A-lab er blitt godkjent av A-lab på betingelse av å bli kreditert.

I avhandlingen har jeg hatt fokus på å presentere all informasjon på en helhetlig og ærlig måte slik at undersøkelsens funn skal kunne fremstå som troverdig, men også for å ikke misbruke tidligere forskning. All tidligere forskning og sitater har blitt referert til. I undersøkelsen informeres det om rammene, målsetting, fokus og om eventuelle svakheter som kan påvirke undersøkelsens funn. Underveis har jeg fokusert på å være bevisst på min rolle/stemme inn i undersøkelsen, og hvordan mine tanker og følelser kan påvirke hvordan funnene/informasjonen blir vinklet og presentert.

Selv om jeg i min undersøkelse ikke arbeider med personopplysninger av en sensitiv karakter har jeg passet på å ikke henge ut personer eller grupper, men heller vist til deres forskjellige syn og behov. Selv om informasjonen fra saksdokumentene er offentlige nevner jeg ikke navn der det kan forekomme informasjon som kan sverte enkeltindividene eller gruppene. De gangene navn har blitt anvendt er det fordi informasjonen ikke er sensitiv. Intervjuobjektet er anonymisert med både navn og stilling.

4. Presentasjon av undersøkelsen

I dette kapittelet presenteres min empiri innhentet gjennom analyse av saksdokumentene og intervjuet. Her vil jeg belyse min første del av problemstillingen: *I hvilken grad får studenter bidra i medvirkningsprosessene når nye studentboliger planlegges?* I undersøkelsen ser jeg

også etter eventuelle årsaksforklaringer og faktorer. Det er relevant for undersøkelsens videre drøfting av hva som påvirker studentenes grad av medvirkning og forbedring av praksis. Undersøkelsen presenteres i to deler *analyse av saksdokumentene* og *intervju*. Det gjør jeg på bakgrunn av at det er i noen grad er forskjellig tematikk og påvirkningsfaktorer som blir belyst i de forskjellige undersøkelsene- og i fasene av planleggingen. *Studentenes deltagelse i saksgangen* som blir undersøkt i saksdokumentene og *Studentenes deltagelse i og før saksgangen* som blir undersøkt nærmere i intervjuet.

4.1 Analyse av saksdokumentene

Her ønsker jeg å belyse mitt første forskningsspørsmål: *Hvem er deltagende medvirkere, hva blir diskutert og hvor deltagende er studentene i saksdokumentene i Brenneriveien 11?*

Forskningsspørsmålet blir belyst under to temaer.

Tema 1: De ulike medvirkerne; presenterer de forskjellige type medvirkerne som er deltagende i prosessen. De forskjellige medvirkerne har forskjellige former for makt og påvirkning gjennom sin posisjon.

Tema 2: Diskusjonsbilde og studentenes deltagelse - her ser jeg litt på antall diskusjoner og hva som blir diskutert. Selv om det generelle diskusjonsbildet ikke har en direkte tilknytning til undersøkelsen av studentenes medvirkning i saksdokumentene ser jeg det relevant å undersøke der et høyt antall med innspill og andre medvirkeres makt kan ha stor påvirkning på om studentene blir hørt. Siden ser jeg på hva studentene kommer med av innspill. Blir deres innspill hørt, tatt med videre inn i saksgangen og har deres innspill en avgjørende innvirkning på prosessen?

I analysen blir det nevnt flere navn på interesseorganisasjoner, etater og involverte. For å skape flyt i teksten har jeg valgt å legge med et vedlegg som presenterer de involverte i stedet for å presentere de i teksten. Analysen inneholder ca. 170 dokumenter som varierer fra 1-150 sider. Det kan derfor forekomme at noe informasjon ikke er tatt med, eller at det i etterkant har kommet inn ny informasjon siden saksgangen fortsatt er under prosess. Siste dokument i analysen er datert 27.02.18. Presentasjonen av analysen går ikke i dybden på temaer som omhandler den omfattende testingen av jordsmonn, brannsikkerhet og forurensning der dette ikke er relevant for undersøkelsen.

De ulike medvirkere

Etter en gjennomgang av de tilgjengelige saksdokumentene finner jeg fort ut at det blir diskutert et høyt antall forskjellige saker, og at det er mange involverte som ønsker å medvirke i et så omfattende prosjekt som studentboligene i Brenneriveien. Innspillene varierte noe der de involverte har forskjellige interesser og behov som påvirkes av forskjellige faktorer. I planprosessen velger jeg å skille mellom to-tre typer medvirkere, selv om det ikke blir presisert i saksdokumentene. Den første gruppen velger jeg å kalle de *naturlige medvirkerne* som SiO faktisk er avhengig av. Det er etater som plan- og bygningsetaten, renovasjonsetaten, vann-og avløp etaten, bymiljøetaten, byantikvaren, brann og redningsetaten etc. som er naturlig at involveres i alle større og offentlige byggeprosjekter. Deretter har du *innleide medvirkere* som Multiconsult og Asplan Viak som gjennomfører testing av naturmangfoldet, Lala Tøyen og A-lab som tegner og former bygget. SiO er avhengig av de for å få et godt resultat, men også for å kunne vise til testing av tomtens natur for å få godkjenning til å bygge. Til slutt har du *lokale-medvirkere* i form av naboer, lokal næringsvirksomhet, interesseorganisasjoner, brukere og andre interesserte som vil varierer fra de forskjellige prosjektene.

Diskusjonsbilde og studentenes deltagelse

Her presenteres de ulike diskusjonene, studentenes innspill og diskusjoner relatert til studentene.

Generelle diskusjonsbildet

Naboer og interesseorganisasjoner i lokalområdet kommer med innspill i stor grad på byggets høyde og utnyttingsgraden. 8 av 18 høringsvarslene til oppstart (SiO har ønsket tilbakemeldinger før oppstart) påpeker at bygget er for høyt, der samtlige naboer er enige (Stolmakergata, 2017a). Naboene er bekymret for hvordan bygget vil påvirke det lokale området med tanke på utsikt og solforhold (Bugge, 2017). Flere av naboene er også bekymret for den økende gruppen med studenter i området og er redd for bråk, store mengder studenter i parkene og på anleggende som er tilrettelagt for barn som for eksempel fotballbanen (Dalen, Nordbakke, Eckersberg, Opedal & Pavlina, 2016). Interesseorganisasjonen Leve Løkka er sterkt kritiske til hele utbyggelsen og mener at for folkehelsen er det viktig at byer er godt tilrettelagt for friluftsliv og rekreasjon i nærheten av hjemmet for alle aldre. Grünerløkka er bydelen med sterkest befolkningsvekst og de er bekymret for at et økt antall studenter vil føre til pressede friluftslivsområder og en økning av næring tilpasset en bestemt aldersgruppe

(Dalen., et al 2016). Derimot viser flere at de er positive (eksempel Stolmakergata) til at tomten blir utarbeidet, men de ønsker en nedskalering av prosjektet (Pettersen, 2016). Brenneriveien huser som tidligere nevnt flere næringer som for eksempel Blå, kunstskolen Strykejernet, utestedet Ingensteds og interesseorganisasjoner som Kuma. De uttrykker et ønske om å samarbeide med SiO for å skape en helhet i området, men også om praktiske ting som avfallshåndtering. Kuma uttrykker at de er misfornøyde og mener at SiO ikke har lagt opp til noen form for medvirkning med de eksisterende miljøene i området, kun offentlige etater. De mener at det er viktig å jobbe sammen for å ta hensyn til det eksisterende sosio-kulturelle miljøet som KuMA representerer og benytte seg av de som en ressurs for videre utvikling. Kuma refererer til oppstartsmøtet der SiO ikke ønsket å videreføre eksisterende utleieaktiviteter i fra dagens bebyggelse og prioriterer heller at nybygg skal fungere som støttefunksjoner for studentenes behov selv på bakgrunn av at forslagstiller beskriver at de skal etablere aktive 1.etasjer med næringsaktiviteter. KuMA oppfatter på bakgrunn av kommentar og illustrasjonene vist i stedsanalysen at 1.etasje ikke kommer til å oppleves som levende og mangfoldig, heller ikke noen tilknytning til det allerede eksisterende sosio-kulturelle miljøet i Brenneriveien der første etasjen er preget av fokus på sykkelparkering, vaskeri, parkering og studentcafe som tydelig er rettet mot studentene og ikke som en helhet av det eksisterende miljøet. De mener at første etasje bør oppleves åpent og gåvennlig uten biltrafikk, og kunne ha høy grad av fleksibilitet til større kulturarrangementer (Leon, 2016). Interesseorganisasjoner som Akerselvas venner og Oslo Elveforum er sterkt kritiske til bygget som de mener står for nærme elven, det er for høyt og for stort. De mener at bygget ikke burde bli bygget nærmere enn 20 meter fra elvekanten som nærmest halverer tomten, og ønsker at SiO nedskaleres til 150 studentboliger med 4-6 etasjer for å holde seg under 25 kote (høyde på bygget), i stedet for SiO sitt forslag med 311 med 7-14 etasjer (Eriksen, 2017; 2016). Akerselvas venner er bekymret for den allmenne turveien (A-lab, 2017a). En nabo påpeker at han er bekymret for at det kun er etablert to parkeringsplasser for forflytningshemmede når det er planlagt 13 universell utformede leiligheter. Han lurar på hva som kommer til å skje om de får flere studenter med behov for tilrettelagt parkering og i forhold til besøk av personer med fysiske funksjonshemninger når nærmeste parkeringshus er 300 meter unna (Busani, 2017). Plan og bygningsetaten (PBE) mener at forslag nummer 1 til A-lab og SiO ikke har gode nok spontane fellesrom og ønsker at det blir etablert fellesrom ved heisene i alle etasjene for å skape naturlige møteplasser. De ønsker også at det blir etablert mer varierte boligtyper som parleiligheter og kollektiver (Oslo kommune: Plan- og bygningsetaten, 2017a.). PBE ønsker å fremme et alternativ 2 til studentboligene som

nedskalere boligene fra 7-14 etasjer til 3-6 etasjer på bakgrunn av konsekvensene alternativ 1 gir på Akerselva, bevaringsverdi og for kjøremønstret i området og parkering (Oslo kommune: Plan- og bygningsetaten, 2017a). Byantikvaren fokuserer i hovedsak på de verneverdige byggene i området og mener at selv om tomten ikke er «rød-listet» (verneverdig) er den omkranset av gul-listede bygninger som må bli tatt hensyn til når man etablerer et nytt bygg i nærområdet. Det handler ikke bare om byggets arkitektoniske stil og materialbruk, men hvordan bygget fremstår i høyde, volum, plassering og synliggjøring i siktbildet (utsikt fra andre vinkler). De er bekymret over byggets høyde (A-lab, 2017a). Eiendom og byfornyelsesetaten er blant annet bekymret for skyggevirksomhetene av bygget (A-lab, 2017a).

Tilbakemeldinger

A-lab og SiO svarer at byggets varierte bygningsvolum og høyder vil passe inn i den eksisterende boligmassen. Byggets hovedmasse er under 32,5 kote som er innenfor kommunens høydebegrensning. Studentboligenes fortettnings har med at Oslo er en av Europas mest voksende byer og at fortettnings er en naturlig del (A-lab, 2017a). SiO kommenterer at er gjort en detaljert sol og skyggeundersøkelser på området som viser til konsekvensene, men kommenterer ikke mer. SiO og A-lab svarer Akerselvas venner med at bygget ikke er planlagt nærmere elvekanten enn eksisterende bebyggelse og at allmenn turvei skal bli etablert langs tomtens kant som møter elven (A-lab, 2017a). SiO presiserer at innenfor planområdet skal det bli utarbeidet utendørs fellesarealer som gjør at studentene ikke vil påvirke lokalområdets felles uteområder. Fellesrom i etasjene er SiO og Velferdstinget imot og mener at studentene har et mangfold av steder å møtes ute i byen og at felles oppholdsrom erfaringsmessig ikke har fungert tidligere (Helle, 2016; Holien & Skyum, 2017). I forhold til trafikkbildet vil ikke studentboligene bidra til økt biltrafikk siden det ikke er etablert parkeringsplasser utenom to til bevegelseshemmede, det er også etablert et høyt antall sykkelparkeringer til studentene. Problematikken rundt få parkeringsplasser blir svart med at det er planlagt i forhold til antatt planlagte beboere med behov for parkering (Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus & A-lab, 2018).

Studentenes involvering

Saksdokumentene dokumenterer lite til innspill fra studentene. Velferdstinget som representerer studentene kommer med to dokumenterte innspill i løpet av prosessen. Det første innspillet kom inn 11. november 2017 da prosessen allerede hadde vært i gang 1,5 år. Velferdstinget kommenterer at de er sterkt kritisk til alternativ 2 som omhandler å nedskalere bygget. Ned-

skaleringen vil medføre enda færre studentboliger og kommer til å ha stor påvirkning på den økonomiske rammen som kan føre til at husleien øker. Dyre husleier kommer til å bli et stort problem med tanke på studentenes allerede lave budsjett. Velferdstinget ser kritiske på forslaget om oppholdsrom i hver etasje der det tidligere er erfart at disse ikke blir brukt. Forslag 1 gir derimot mulighet til å opparbeide fellesarealer som studentene faktisk bruker. De refererer til en kommentar fra Plan-og bygningsetaten som hevder at forskning viser til at fellesrom kan gagne studentene. Forslaget om hovedsakelig enmanns-boliger er representantene i Velferdstinget veldig for. De kommenterer at det er etterlenget av studenter og de er kritiske til de som mener at flere kollektive leiligheter kan gagne studentene (Holien & Skyum, 2017). Det er ikke dokumentert at studentene får noe konkret svar på sine spørsmål, men tematikken blir diskutert videre.

Andre gang er 27.02.18 der de kommer med samme tilbakemeldinger som i innspill en. De ønsker å få svar på hvorfor PBE ønsker en boligmix av studentboliger og hvorfor de mener at det er viktig å etablere fellesarealer som Velferdstinget mener ikke vil bli brukt. De ønsker fortsatt at alternativ 1 skal bli gjennomført der det gir høyere antall studentboliger. Forslagstiller (SiO) ser seg enig i utsagnene, men viser til at revidert planalternativ vil fortsatt kunne bidra med høye antall attraktive 1-romsleiligheter, selv om det ikke er like mange som i alternativ 1 (Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus & A-lab, 2018).

SiO selv er sammen med studentene svært kritiske til felles oppholdsrom og boligmix, og går derfor i diskusjon med Plan og bygningsetaten og rådet for byarkitektur. PBE og rådet for byarkitektur kommenterer begge at det er behov for flere fellesrom i tilknytning til studentboliger og råder SiO til å videreutvikle studentboligtypologien ut over standardløsningene og at fellesrom er en viktig del for kvaliteten på prosjektet. PBE er overrasket over velferdstingets holdninger til fellesrom på bakgrunn av Velferdstingets kunnskap om antall studenter som sliter med psykiske problemer og ensomhet. PBE ønsker å utfordre SiO på sine holdninger til denne saken der de mener at fellesrom fungerer godt i store byer som Bergen og Trondheim. Rådet for byarkitektur mener at SiO burde gå fram med alternativer til hvordan studenter kan bo sammen og at SiO sin tankegang i dag er gammeldags. PBE støtter dette og mener at for folkehelsen burde SiO sikre lavterskeltilbud for møte mellom brukerne av bygget. Selv om bygget ligger sentralt og har tilgang til flere offentlige møteplasser er det viktig med tilgang møteplasser i hjemmet. SiO presiserer at det kommer til å forekomme en stor gjennomstrømning av studenter og fellesrommene vil derfor ikke bli brukt.

Gjennomstrømningen kommer av at førsteårs- og internasjonale studenter blir prioritert. PBE argumenterer for at det er akkurat derfor det er viktig med fellesareal der det er mange nye studenter uten stort kontaktnett. De mener at fellesarealene kan være med på å minske gjennomstrømningen av studenter (Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus & A-lab, 2018).

Den 27.02.18 kom det et dokument etter nesten to måneder uten oppdateringer. Her kan vi se at høyden på bygget er redusert ned til åtte etasjer som skiller seg mindre ut fra den eksisterende bebyggelsen i området. Det er nå etablert fellesrom i etasjene og noe variert boligmix, selv studentene og SiO var imot det. Det har også blitt etablert flere semi-private takterrasser (Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus & A-lab, 2018).

Oppsummering og veien videre:

Det jeg kan se ut ifra spørsmålene og svarene som blir presentert i det generelle diskusjonsbildet er at de varierer litt dybde og utbrodering ut i fra antall tilbakemeldinger og hvilken type medvirker som har kommet med innspillene. En del av svarene forsvarer kun det eksisterende designet eller presenterer at det har blitt gjort tydeligere undersøkelser etter ønske, men viser ikke til ønske forandring. Fra siste utkast av plantegningene og saksdokumentene ser man at A-lab og SiO har justert høyden på bygget, planlagt flere fellesrom og forandret boligtypen til en mer variert boligmasse. Dette på tross av studentenes innspill om at de ikke ønsket en redusert boligmasse, fellesrom eller varierte boliger. I denne situasjonen kan vi se at studentene ikke har mye makt, de kommer ikke langt med sine innspill. Derimot ser vi heller ikke mye til innspill fra studentene der Velferdstinget kun er representert to ganger i saksdokumentene. Her ser jeg at studentene medvirkning blir tilsidesatt til fordel for de sterke medvirkernes ønsker. Det jeg ikke får vite gjennom analysen er i hvilken grad studentene samarbeider med SiO. Kan det hende at studentene faktisk er mer deltagende i planprosessen før SiO legger inn bestilling til oppstartsmøte (første del av saksdokumentene) eller at de kanskje er mer deltagende i diskusjoner enn hva som er dokumentert? Derimot tenker jeg som både regjeringen (Kommunal- og regionaldepartementet, 2012) og Utdanningsdirektoratet (Utdanningsdirektoratet, 2012a) påpeker at brukernes, i dette tilfelle studentenes medvirkning har størst verdi før oppstartsmøte i den tidligste delen av fasen. I saksgangen tenker jeg at studentenes innspill skal fungerer mer som en stemme som skal passe på at deres behov blir bevart, men det er nok ikke her studentene skal komme inn med ønsker og behov. Jeg ser det nærliggende å anta at om studentene skal kunne ha noen medvirkningsmakt må dette skje før resten av det høye antallet av medvirkere får komme med

innspill. På bakgrunn av spørsmålene om studentenes deltagelse før-og i saksgangen går jeg videre til intervjuet for å undersøke om studentenes deltagelse er av en høyere karakter enn hva som blir dokumentert i saksdokumentene.

4.2 Presentasjon av intervju

I intervjuet ønsker jeg å belyse mitt andre forskningsspørsmål: *Hvordan legger SiO til rette for studentenes medvirkning?* Her presenteres mine funn fra intervjuet under fire hovedtemaer:

Tema 1. Studentenes medvirkning; På bakgrunn av den mangelfulle informasjonen i saksdokumentene og fra tidligere forskninger ser jeg her etter hvordan SiO legger opp til studentenes medvirkning og hvordan informasjonen blir brukt.

Tema 2. SiOs begrunnelse tanker rundt fellesrom og boligmiks. SiO har i saksdokumentene til Brenneriveien fått tilbakemelding på at PBE ønsker at SiO varierer boligtypen og etablerer fellesarealer som kan forebygge ensomhet (kilde). Her ønsker jeg å se nærmere på SiO sin begrunnelse der ingen av de involverte kan vise til noen form for forskning som grunnlag.

Tema 3. Utvelgelse av arkitektfirma; Som tidligere nevnt sender SiO ut en innbydelse til arkitektfirmaene. Her ønsker jeg å se nærmere på hva arkitektene får vite om på forhånd som sier litt om SiO sine fokuspunkter. For eksempel er det økonomien, arkitektonisk kvalitet, forståelse av studentenes behov eller utnyttelse som er viktigst? Blir studentene behov inkludert i innbydelsen til konkurransen?

Tema 4. Kommunikasjon og problemområder; Her ser jeg om det har oppstått problematikk relatert til kommunikasjon mellom involverte parter. Er det noen utfordringer som påvirker SiO?

I teksten forkorter jeg intervjuobjektet til IB/ (IB) for å skape en flyt. Intervjuet er gjennomført i desember 2017, før jeg var ferdig med min dokumentanalyse, derfor er det noen funn som ikke har blitt inkludert i intervjuguiden og noen av svarene kan være i noen grad gjentagende informasjon som blir presentert i saksdokumentene.

Studentenes medvirkning

Styret – representativ medvirkning

Som tidligere nevnt er SiO en velferdsorganisasjon for studenter og har et høyt antall involverte studenter som skal fungere som et talerør for studentene inn i organisasjonen (Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus, u.å). IB forteller at SiO har etablert et hovedstyre som blant annet er med på å ta avgjørelser som omhandler byggeplanleggingsprosessen (representativ medvirkning). Styret består av fem studenter (utvalgt fra Velferdstinget), tre representanter for utdanningsinstitusjonenes ledelse og to ansatte. Styret har alltid flertall av studenter og Velferdstinget velger ut en student som styreleder som har dobbel-stemme (IB).

IB forteller at styret og velferdstinget blir involvert tidlig i planleggingsprosessen av bolig-utbyggingen. Helt fra starten når det blir spørsmål om en eiendom er aktuell, uansett om det er et bygg som skal bygges om eller om det er en flat tomt (tomt uten bygninger) så er de med på å avgjøre om det er et godt prosjekt (IB). Studentene i styret har også mulighet til å komme med forslag til tomter og prosjekter, men som IB forteller er det ikke alle forslagene SiO bruker like mye tid på der det er strenge kriterier for hva som oppfattes som gode eller mindre gode prosjekter. Kriteriene er at all boligutbygging primært skal skje innenfor ring 3. Boligene skal ligge så tett på samferdselsknutepunkt, utdanningsinstitusjonene og de største campusene som mulig. Om det ikke er mulig må boligene være i nærheten av et allerede etablert studenthus slik at det kan bli etablert et samfunn med studentboliger. Det er på bakgrunn av både driftsmessig og miljømessig hensyn, slik at det kan opparbeides synergier mellom boligene. SiO etablerer heller ikke boligprosjekter som har under 200 boliger der det ikke er økonomisk lønnsomt eller rasjonelt å drive (IB).

Etter at styret har valgt tomt sender boligdirektøren ut innbydelser til arkitektfirmaene som inneholder kravspesifikasjoner, oppdragsbeskrivelse og hvilke kriterier som ligger til grunn (IB). Etter at forslagene fra arkitektfirmaene har kommet inn er det opp til juryen som inneholder studentene fra styret, boligdirektøren og en arkitekt. Forslagene som kommer inn inneholder ofte presentasjoner, illustrasjoner, beskrivelse av prosjektet og ofte en modell. Det inneholder også en del brutto og nettofaktorer som er viktig for SiO sin avgjørelse. Etter at styret har valgt arkitektfirma og prosjekt, går boligdirektøren inn i samspill med det arkitektfirmaet der de lager kontrakt på hvordan utviklingsfasen skal være. Om det oppstår noen problematikk relatert til kontrakten og utviklingsprosessen blir det diskutert i styret.

Gjennom hele planprosessen blir Styret orientert på alle møter om hvordan utviklingen går. Det er et fast punkt på styremøte (det kan dokumenteres i referatene). Når prosessen har kommet til de politiske behandlingene (førstegangsbehandling og andregangsbehandling) er studentene deltagende i høringsmøtene. Her opptrer studentene på vegne av SiO som forslagstillere. De deltar i møtene på rådhuset, byutviklingskomite og til sist i Bystyret. Om det oppstår konflikter med for eksempel interesseorganisasjoner som Akerselvas venner kan det bunne ut i en politisk behandling med høringsmøter tar studentene del i det.

Når prosjektet er blitt godkjent og eiendomsavdelingen er ferdig med å prosjektere, har gjennomgått alle utredningene og deretter kommet med utkast til hvor mye det kommer til å koste, tar Styret stilling til om de vil gjennomføre prosjektet til de estimerte kostnadene eller ikke.

Under byggefasen av prosjektet er det etablert en styringsgruppe som består av sentrale styremedlemmer i SiO, SiOs styreleder, Velferdstingets leder og SiOs administrasjon. Eiendomsdirektøren som nå står sentral i byggeprosessen rapporterer inn til styregruppen med oppdateringer. Styregruppen er involvert i hele prosessen og er ofte de som klipper snora på slutten. Intervjuobjektet forteller at studentene i styret ofte ikke er med på avgjørelser på detaljnivå, men er involvert fra start og gjennom hele prosessen.

Boligsøknader og undersøkelser (kartlegging)

IB forteller at ved valg av tomt (geografisk) og hvilke boligtyper (kollektiver, ettroms, familiebolig) bruker de hovedsakelig søknadene (søknad om å få bolig) fra studentene. SiO får inn ca 20 000 søknader hvert år og etter at de ledige boligene har blitt fylt opp står de igjen med ca. 6500-7000 søkere på venteliste. De som står på venteliste er ca. 100- 150 studenter som ønsker par-eller familiebolig, resten er single studenter som i stor grad (ca 6000) etterspør ettromsleiligheter (IB). IB forteller at etterspørselen sannsynligvis har en sammenheng med at det allerede er etablert et høyt antall boliger av typen der man deler kjøkken og bad (5000 av 8500 boliger) som på St.hanshaugen, Sogn, Kringsjø og Bjølsen. Det er derfor det hovedsakelig er planlagt ettroms i Brenneriveien, men også på grunn av den geografiske plasseringen(IB). IB forteller at SiO prøver å se hele boligmassen i Oslo under ett slik at de kan tilby varierte boligtyper i de forskjellige geografiske områdene slik at det skal være mulighet for studentene å bo slik de ønsker, hvor de ønsker(IB). Etterspørselen varierer litt på bakgrunn av det høye antallet utvekslingsstudenter som ofte oppholder seg i Norge ca 6

måneder. IB forteller at utvekslingsstudentene ofte prioriterer pris foran privatliv og geografisk plassering. Derimot ønsker ofte langtidsstudenter leiligheter med større mulighet for en privat sfære.

IB forteller også at SiO i tillegg har gjennomført en kartlegging i tilknytning til en helse- og trivselsundersøkelse som spør litt om hvor alle (ikke bare studentene i SiO boliger) studentene bor. Undersøkelsen sier noe om hvilke preferanser alle studentene har geografisk og i forhold til boligsituasjonene. IB forteller at SiO også har hatt en slik kartlegging som brukes i Campus-prosjektet i Oslo kommune for å få oversikt over hvordan og hvilke preferanser folk har både på bolig og geografisk beliggenhet.

Dybdeintervju og workshop

IB forteller at SiO flere ganger har gjennomført dybdeintervjuer i forhold til utformingen av boligene, men også i forhold til infrastruktur som vaskerier, hvilke områder som må settes av til fremtidige prosjekter, hvilke tilbud som er ønskelig og hvor det er best å plassere de. IB nevner at det har blitt gjort på Kringsjø i flere faser, Bjølsen og andre prosjekter, men det ikke har blitt gjort eksplisitt i forhold til Brenneriveien. På Kringsjø ble det nylig gjennomført dybdeintervjuer og så en workshop med to grupper på 50 studenter. De valgte å ha to grupper siden det er så mange internasjonale studenter etablert der. Workshopen og dybdeintervjuene resulterte i at det da ble avgjort å etableres et treningssenter, lesesal og spisested med mulighet for uteservering på Kringsjø. SiO er også i prosessen med å utarbeide et tun med vegetasjon som kan være mer skjermende for studentene siden Kringsjø sitt uteområde hovedsakelig ikke er veldig spennende å oppholde seg på. Her er det også etablert utendørs wifi slik at studenter kan sitte ute å studere i stedet for å måtte sitte inne på lesesalen. IB forteller at gjennom dybdeintervjuet har de etablert det de kaller den ultimate studentboligen som er etablert på Kringsjø. Det er også den som de har tatt inspirasjon til i Brenneriveien. IB forteller at informasjonen fra intervjuene inneholder ofte en del ting som SiO allerede vet på bakgrunn av at de har jobbet så lenge boligutbygging og at den informasjonen skiller seg sjeldent ut.

SiOs tanker om fellesrom og boligmiks

SiO har jobbet med boligutbygging i flere år og har naturlig opparbeidet seg en del erfaringer om hva som fungerer og ikke. IB forteller at SiO er uenige i plan og bygg sine ønsker om å etablere mange fellesrom. Det finnes ingen forskning på at det fungerer, men heller forteller at gjennom egne erfaringer opplever de at felleslokaler har vært mer til bry enn til glede.

Fellesrommene fungerer kun i de tilfelle der studentene opplever at arealet er en del av sin private sfære, som når studentene må gå igjennom oppholdsrommet for å komme inn til sin egen bolig. Det kan for eksempel være et kjøkken med sitteplasser. IB forteller at derimot om fellesarealene er avskåret fra boligen, som det har blitt gjort på Kringsjø der kjøkkenet er plassert nederst i korridoren fungerer det dårlig. Det resulterer i at studenten må låse seg inn og ut av bolig får å entre fellesområdet. Resultatet har derfor blitt at de fleste lager maten sin på kjøkkenet og tar den med inn i sin egen bolig. De fleste synes det er litt trist å sitte i et stort felleskjøkken alene (IB). IB forteller at det i noen tilfeller kan fungere med avskårede fellesrom, men det er kun om miljøet som har etablert seg i boligene er av en sterk sosial karakter. Studentene må ha opparbeidet seg et sosialt miljø mellom hverandre som nesten grenser til familiært. Det er derimot veldig sjeldent at det oppstår (IB). IB forteller at om det skal bli etablert noen boligmiks i Brenneriveien kommer det til å bli av den typen der fellesarealene starter ved inngangspartiet som vil gi en større privat sfære enn avskårnde fellesrom.

IB forteller at i dag blir studenter som er førsteårsstudenter og utvekslingsstudenter først prioritert, men for å skape en bedre sosial omgang mellom studentene i de kollektive boligene vurderer de å begynne med en litt annen ordning. Det er det Velferdstinget som arbeider med, der de ønsker at det skal bli mulighet for at studentene (beboere i kollektiver) skal kunne anbefale bekjente studenter til SiO slik at de kan flytte inn i dere kollektiv. Det forutsetter at studenten allerede står på en SiO boligsøkerliste, men ikke nødvendigvis på toppen. Det kan medføre at det etableres mer sosiale omgangskretser i boligene. Det kan derimot bli en urettferdighet i form av at andre studenter som står foran på listen ikke får bolig. IB forteller at det er opp til studentene i Velferdstinget å vurdere det og at SiO følger det som blir avgjort av dem.

Valg av arkitektfirma

IB forteller at den arkitektoniske kvaliteten i bygget sammen med gode brutto og nettoverdier er viktig når de avgjør et prosjekt. Er verdiene for høye blir det ikke økonomisk med tanke på leieprisene til studentene. Ved valg av A-lab så SiO på hvordan de hadde tatt hensyn til bygningenes typologi i området, at de har videreført en type «rotete» bygningsstruktur som strekker seg nedover i Brenneriveien. Valget av å bruke teglstein som fasademateriale som er typisk for området, og utarbeidet en god plan for hvordan bygget skulle møte med elven og et gjennomtenkt konsept for plassering av bygningskroppen. A-lab hadde utarbeidet flere gode

areal for å tilrettelegge for studentenes private sfærer som jeg tolker betyr studentenes boliger og fellesområder (takterrasse og studentcafe). IB forteller at A-lab hadde en høy utnyttelse av bygget som er bra, men som de visste kom til å bli et problem i etterkant (IB). Ut i fra saksdokumentene kan vi se at IB hadde rett, der det er et av hovedområdene som blir diskutert.

I innbydelsen til arkitektkonkurransen til Brenneriveien som jeg fikk tilsendt i etterkant står det at SiO har stort fokus på høy utnyttelse av tomten, høyt antall ettromsleiligheter, ikke ønskelig å etablere leiligheter for familier eller fellesrom for studentene. Balkong er ikke ønsket, men takterrasse kan være av interesse. Høy arkitektonisk kvalitet er viktig for å styrke SiO sitt omdømme og for å passe inn i omgivelsene (Kilde).

Kommunikasjon og utfordringer

IB uttrykker at det ikke oppstår store problemer i forhold til kommunikasjon utenom med naboer og i forhold til rekkefølgebestemmelser. Naboer er ofte et problemområde som oppstår der det er få som ønsker å få et stort ,eller det de oppfatter som et stort hus, ved siden av seg. IB mener at problematikken som omhandler rekkefølgebestemmelse er et gjennomgående tema der Oslo kommune har etter vært blitt mer kravstore. De har opplevd at Oslo Kommune kommer med forslag til utarbeidelse i området som er i en mye høyere prisklasse enn hva SiO syntes er rimelig. For eksempel mener Oslo kommune at SiO skal opparbeide Gatetun i hele Brenneriveien, ny overgang mellom Brenneriveien og vulkan, ny gang og sykkelsti fra Maridalsveien ned Grunnergata og over Grunnerbrua bort til Markveien. Ny gang og sykkelvei fra Grunnergata opp til Torvald Meyersgate og opparbeidet det planlagte gatetunet. Dette er kostnader som er så store at SiO må vurdere om det i det hele tatt er lønnsomt å bygge i Brenneriveien. Da kan de ikke lengre tilby en husleie til studentene som er på et akseptabelt nivå. IB forteller at SiO derimot er helt med på å delfinansiere opparbeidelsen. Det samme har skjedd i forhold til utbyggingen av nye studentboliger i Blindernveien der Oslo Kommune ønsker at SiO skal ta regningen for utarbeidelsen av «Leker'n» som er en stor gressplen som ligger ut mot kirkeveien og Marienlyst skole (IB). Her er det bymiljøetaten som har ansvar for godkjenning av planen uten at SiO kan nekte. De vet heller ikke hvilket budsjett det er snakk om og SiO får ikke lov å flytte inn i leilighetene før dette er gjennomført og de har betalt. Dette uttrykker IB at hun/han synes er helt urimelig. At nyinnflyttede studenter skal måtte betale regningen for en opparbeidelse av et område de kommer til å ha tilgang til i bare noen få år. Intervjuobjektet sier at det ville vært mer naturlig at denne regningen ble

sendt til de som skal bygge om det gamle NRK-bygget til boliger og bake regningen inn i salget deres, ikke studentene. Det kan oppstå noe problematikk mellom SiO og personer med særinteresser som Akerselvas venner. De har vært involvert i alle prosjektene SiO har hatt langs Akerselva. Det er dere oppgave å bevare den og sånn er det. SiO sier de har en grei tone med dem siden de vet at SiO sin oppgave er å bygge studentboliger og SiO vet at de har som oppgave å verne om Akerselva. IB forteller at det som de er uenige i får politikerne bestemme. Sånn har det vært i de fleste sakene de har hatt med naboer og interessenter og at det har gått greit.

Oppsummering av intervju:

Ut i fra intervjuet kan jeg se at SiO bruker forskjellige metoder for å innhente informasjon fra studentene. Metodene påvirkes av hvilket formål innspillene skal bli anvendt. Intervjuet sier ingenting om hvor ofte de gjennomfører undersøkelser, men nevner noen prosjekter der det har blitt anvendt. SiO bruker studentenes boligsøknader og helse- og trivselsundersøkelsen til å kartlegge studentboligenes geografiske beliggenhet. Det er vanskelig å si om det er en form for medvirkning der studenten faktisk ikke vet at de er med i en kartlegging, derimot er det faktisk studentenes ønsker som skinner igjennom søknadene. SiO har gjennomført dybdeintervjuer og workshops som har resultert i det de kaller den ultimate studentboligen. Det vi derimot ikke vet er hva som har blitt informert om i intervjuene og vet derfor ikke hvordan de har anvendt den informasjonen. IB forteller at de gjennomfører dybdeintervjuer selv på bakgrunn av at det sjelden kommet opp noen form for ny informasjon. Avgjørelsen om å ikke etablere fellesrom er basert på SiO sine erfaringer der de mener det ikke har fungert tidligere. IB forteller at om det skal bli opparbeidet fellesrom blir det av den typen som stopper ved dørterskelen. Det IB beskriver om fellesareal som er tilkoblet boligen tolker jeg som Semi-private fellesområdet som Thomsen kaller det. SiO vektlegger det økonomiske, og arkitektoniske aspektet av prosjektene ved valg av arkitektfirma, men det på bakgrunn av at det kommer til å gå ut over studentenes leie. A-lab ble også valg på bakgrunn av at de hadde noen gode tanker om studentenes arenaer i bygget. SiO ønsker en høy utnyttelse av bygget, selv om de vet at det kommer til å bli et problem i fremtiden. Jeg tolker at den høye utnyttelsen er på bakgrunn av økonomi og fordi det kommer nok til å bli diskusjon rundt utnyttelsen uansett. I innbydelsen nevner de ikke mye om studentenes behov utenom ønske om høyt antall ettroms. De ønsker ikke en blandet boligmix eller fellesrom. Utsagnet om å ikke ha balkong tolker jeg på bakgrunn av at det vil ta opp plass. Kommunikasjon og

problematikk på området omhandler i hovedsak naboer som Akerselvas venner og rekkefølgebestemmelse. SiO blir pålagt dyre rekkefølgekrav ut over hva IB mener er rimelig. Blir rekkefølgekravene veldig dyre på SiO revurdere å bygge Brenneriveien. De dyre rekkefølgekravene vil gå ut over studentenes leie.

5. Analysering og drøfting

I første del av analysen setter jeg mine funn fra undersøkelsen opp mot Arnsteins medvirkningsstige (1969). Her svarer jeg på min første del av problemstillingen; *I hvilken grad får studenter delta i medvirkningsprosessene når nye studentboliger planlegges?* Utfordringen med å se studentenes medvirkning slik det fremkommer i intervjuet opp mot stigen er at informasjonen er lite dokumenterte andre steder. Jeg må derfor velge å stole på intervjuobjektets utsagn og min tolkning av studentenes medvirkning i denne delen av analysen. Arnstein sin medvirkningsstige har noen svakheter ved seg som har gjort det vanskelig å plassere posisjonen på stigen. Derfor har jeg valgt å bruke regjeringens skala (se vedlegg 6) som hjelp i noen av sammenhengende for å kunne plassere studentenes posisjoner på stigen. I utarbeidelsen av studentboligene i Brenneriveien 11 deltar det mange forskjellige profesjoner og berørte medvirkere med forskjellige grader av makt gjennom sin ekspertise og situasjon. Her har jeg valgt å inkludere de andre medvirkerne fra saksdokumentene for å belyse deres maktposisjon som kan ha innvirkning på studentenes medvirkning.

Etter å ha analysert mine funn opp mot Arnstein sin medvirkningsstige ønsker jeg å belyse og drøfte sentral tematikk fra undersøkelsen, for siden å se nærmere på mitt fjerde forsknings-spørsmål: *Hvilke muligheter kan jeg spore som kan være med på å forbedret studentenes brukermedvirkning?*

Deretter drøfter jeg eventuelle underliggende faktorer som kan ha påvirkning på studentenes medvirkning som ikke blir presentert i undersøkelsen som svarer på mitt tredje forsknings-spørsmål: *Hvilke påvirkningsfaktorer for studentenes mulighet til reell-medvirkning kan jeg spore?* Her aktiviserer jeg mitt reelle domene, som tidligere nevnt er målet å kunne forklare et fenomen gjennom strukturer og mekanismer som kan avdekke underliggende årsaksforklaringer som ikke er observerbare (Næss, 2012 s.4). I denne delen av drøftingen, under avsnittet *Studentenes møte med profesjonskunnskap* drøfter jeg min andre del av problemstillingen *hvordan kan kunnskap innen visuell kommunikasjon bidra til mer reell-medvirkning?* Som er

mitt fagdidaktiske drøftingsperspektiv. Etter å ha drøftet studentenes påvirkningsfaktorer ser jeg nærmere på hva som påvirker SiO Studentene vil naturligvis bli påvirket av SiO i høy grad og jeg der det derfor relevant å se på hva som påvirker dem. I drøftingen trekker jeg frem informasjon fra intervjuet. Her refererer jeg til intervjuobjektet ved bruk av forkortelsen IB eller (IB).

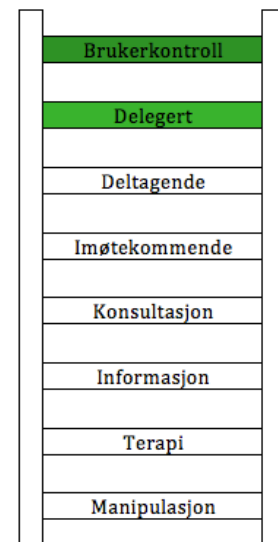
Siste del av kapitlet presenteres mine forslag til *forbedret praksis*.

5.1 Studentenes medvirkning i lys av Arstein sin medvirkningsstige

Studentene i styret

Studentene er i flertall i styret og styrelederen har dobbeltstemme som gjør at de har en *avgjørende makt* ved avstemninger. Det gjør at prosjektlederen SiO er avhengig av å gå i dialog for å påvirke studentenes avgjørelser. På bakgrunn av studentenes posisjon av makt i styret plasseres deres posisjon innenfor *Brukerkontroll*. SiO har i denne situasjonen formelt sett ingen makt over studentenes medvirkning. Studentene i styret blir inkludert tidlig i fasen og de får lov til å komme med forslag til prosjekt, men det er opparbeidet strenge krav til prosjekter slik at dette kan være vanskelig, men deres innspill blir lyttet til og hørt. På en annen side er det fortsatt

det økonomiske aspektet som styrer SiO sine avgjørelser. Studentenes tidlige inkludering og mulighet til å komme med forslag gjør at jeg plasserer dem innenfor *Imøtekommende* i min analyse. Studentene er med på å avgjøre hvilket av arkitektfirmaene som får jobben og er derfor med i planleggingen og jeg kan plassere dem igjen under *Brukerkontroll*. SiO har også satt inn en arkitekt som kan være med å veilede studenten. Ved at SiO setter inn tiltak for at studentene skal kunne forstå kommunikasjonene blir studentene satt under *deltagende*. Styret er ikke med når kontrakten til arkitektfirmaet utarbeides, men bidrar inn i prosessen om det skulle oppstå noen problemer. Styret blir informert gjennom hele prosessen, da det er et fast punkt på styremøtene. Studentene er med i politiske møter der de opptrer som SiO sine forslagstillere. Styret er med på å avgjøre om prosjektet skal bli gjennomført til de antatte kostnadene. Selv om styret blir informert gjennom hele byggefasen er det opparbeidet en egen styringsgruppe. Her vet jeg ikke hvor mange studenter som er med, men at Velferdstinget er

Figur 20: (Egenprodusert, 2018)

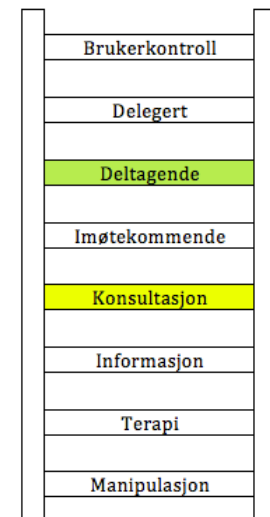

representert. Som Intervju objektet forteller er studentene med fra starten av, men ikke på detaljnivå. Ut i fra informasjonen fra intervjuet kan jeg plassere studentene innenfor *Brukerkontroll* og *Delegert*.

Kartlegging og dybdeintervju

Det er vanskelig å måle hvilken grad studenter får bidra til reell medvirkning gjennom kartlegging og dybdeintervju. Ut i fra intervjuet arbeider SiO med flere varierte av brukermedvirkning, men det er lite som er dokumentert. Ut fra den informasjon som er tilgjengelig er det vanskelig å kunne måle direkte hvilken effekt det har hatt på de fremtidige boligene.

Derimot vet jeg gjennom intervjuet at selve boligsøknadene til studentene er en faktor som har stor påvirkning i forhold til hvilke typer boliger som bygges (boligmiks), og boligens geografiske beliggenhet. Studenten har derimot ingen makt og det kan være vanskelig å argumentere for at boligsøknader er en form for medvirkning all den tid studentene faktisk ikke er bevisste på sin innflytelse. Boligsøknadene har ingen naturlig plass på Arnstein sin medvirkningsstige. Derimot er det faktisk studentenes ønsker som skinner igjennom og søknadene kan fungere som en form for kartlegging. Derfor velger jeg å sette boligsøknadene under *Konsultasjon*. I andre mer tradisjonelle versjoner av kartleggingsundersøkelser vil studentene bli påvirket av SiO der det er de som bestemmer hvilke spørsmål som stilles og hvordan informasjonen fra svarene blir anvendt. Det er det regjeringen kaller *informanter*, studentene vil bli spurt om ønsker og behov, men det er fortsatt SiO som har størst innflytelse der de tar avgjørelse om hvilke spørsmål som skal bli spurt og hvordan informasjonen blir anvendt i etterkant (Kommunal- og regionaldepartementet, 2012). Ut i fra likheten mellom nivåene til Arnstein sin medvirkningsstige og regjeringens nivåer blir *informant* i denne situasjonen nærmest *Konsultasjon*. SiO baserer noen av sine avgjørelser på erfaringer (for eksempel når det gjelder fellesrom) som plasserer deres avgjørelser innenfor regjeringens nederste skala *brukerperspektiv*. Det betyr at tjenesten prøver å se saken fra brukernes side. De ønsker å ha brukernes behov og ønsker for øyet og deretter prøver å tilpasse tjenesten etter hva de trur er best for brukerne (Kommunal- og regionaldepartementet, 2012). Dybdeintervju og Workshop kan jeg plassere under *Deltagende*, men kun om informasjonen faktisk blir

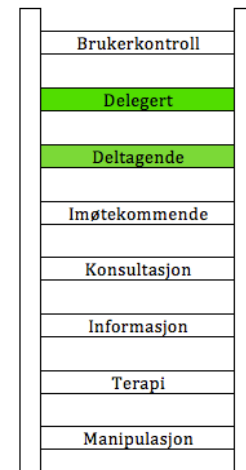

Figur 21: (Egenprodusert, 2018)

brukt. Ut i fra hva intervjuobjektet beskriver vil jeg anta at informasjonen fra dybdeintervjuene og workshopene har blitt anvendt. SiO har gjennomført omfattende workshop og flere dybdeintervjuer, det er lite sannsylik at det ville blitt gjennomført om det ikke var av interesse for å få tak i informasjon. SiO kommenterer derimot at det sjeldent forekommer ny informasjon fra dybdeintervjuene som de ikke vet fra før, det kan tyde på SiO sine erfaringer er riktige.

Naturlige medvirkerne (etater)

De naturlige medvirkerne er personer og etater har sterke profesjoner. SiO er avhengig av kunnskapen fra alle etatene for å kunne gjennomføre og etablere et bygg med høy kvalitet. Arkitektene i A-lab som er spesialist på å tegne bygg sammen med Lala Tøyen som er med å tegne uteområdet, må samarbeide med personer som byantikvaren som er spesialist på verneverdige bygg, vann og avløpsetaten som er spesialist på vassdrag, avløp og drikkevann, plan og bygningsetaten(PBE) som har kunnskap om overordnede arealplanlegging og bymiljøetaten som er spesialister på å utvikle byens offentlige uteområder. Etatene har derfor i denne

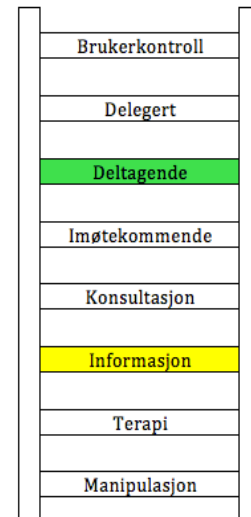
Figur 22: (Egenprodusert, 2018)

situasjonen *høy grad av makt*. Etatene kan jeg plassere inn mellom *Deltagende* og *Delegert*. SiO har ikke delegert dem makt, men gjennom overordnede politiske organ har etatene makt til å gå imot hva SiO sier. SiO er derfor avhengig av å gå i dialog og prøve å finne kompromisser Vi kan se at plan og byggingsetaten får gjennomslag på sine tilbakemeldinger om oppholdsrom og høyde, selv om SiO var imot det. Vi kan derfor si at etatene i casen, har en sterk grad av påvirkning på beslutningsprosessen. Om SiO ikke hadde hørt på plan og bygg, kunne de risikert sterk motgang som fører til en lengre og kostbar prosess.

Interesseorganisasjoner

Interesseorganisasjoner som Akerselvas venner, Kuma, Leve Løkka er medvirkere som er engasjert i nærområdet og deres interesser blir sterkt påvirket av studentboligene. Derimot i dette tilfelle er ikke SiO direkte avhengig av dere ekspertise. Det gjør at interesseorganisasjonene kan sies å ikke ha noen form for tildelt eller formell makt. Møtet med interesseorganisasjonene er litt delt. Intervjuobjektet påpeker at det har oppstått noe problematikk relatert til kommunikasjon med mellom SiO og Akerselvas venner. Derimot har de forståelse for hverandres interesser og ønsker, men at avgjørelsene må bli tatt av politikerne. Som jeg tolker

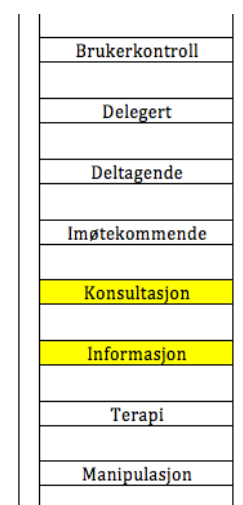
betyr at de ikke klarer å komme til en enighet mellom hverandre uten politikere til stede. SiO velger altså å trekke seg vekk fra avgjørelsene. Det kan virke som at Akerselvas venner får lite mulighet til å påvirke SiO sine planer uten støtte fra politikerne og har derfor *liten grad av makt*. Akerselvas venner får derimot *informasjon* gjennom møter og de får tilbakemeldinger på deres innspill, men svarene er hovedsakelig *belærende* der de forklarer at planene som er lagt er i henhold til loven. De blir derfor ikke møtte på deres tilbakemeldinger. Derimot ser vi at i tilfellet som samarbeidet med KuMa at det oppstår noen form for medvirkning. KuMa er en etablert gruppe med sterke representanter i næringslivet som SiO kommer til å bli avhengig av i fremtiden for å skape en god virksomhet i området. KuMa er den første medvirkeren utenom etatene som blir tatt med i saksdokumentene som medvirker og de blir inkludert tidlig i møter. KuMa kritiserer først at SiO ikke har etablert en mer åpen førsteetasje som det var snakk om, men vi kan se at gjennom tegningene at det blir etablert et gatetun som var et av KuMa sine ønsker. KuMa sin deltagelse er noe som intervjuobjektet nevner og forteller at de har jobbet tett sammen for å etablere gatetunet. Her har KuMa hatt en påvirkning på planarbeidet som plasseres de innenfor *Deltagende*. KuMa har i dette tilfelle *noen form for makt*, selv om den ikke er delegert. Det kan tenkes at KuMa har fått sin makt gjennom at de er SiO sine nærmeste naboer.

Figur 23: (Egenprodusert, 2018)

Andre naboer og interessenter

Liten grad av makt. Naboene blir inkludert i åpne møter og de får tilgang til informasjon gjennom saksdokumentene som setter dem et sted mellom *Informasjon* og *Konsultasjon* på Arnstein sin medvirkningsstige. Derimot kommenterer samtlige naboer på byggets høyde og økt antall studenter. Naboene får noen svar, men de er i hovedsak *belærende* svar som forteller at fortetting og økt antall studenter er en naturlig del av Oslo sin utvikling. Det blir gjort noen solstudier for å vise til skyggevirksomhetene, men det er også på bakgrunn av andre etater sine ønsker. I det siste dokumentet kan vi se at de har fått gjennom noen av sine

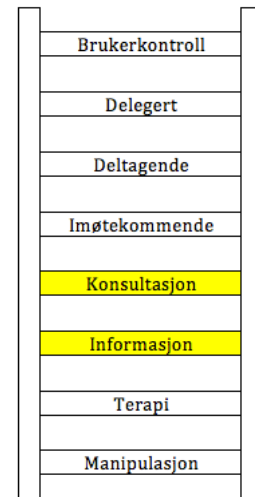

Figur 24: (Egenprodusert, 2018)

ønsker om et lavere bygg, men det er nok ikke på bakgrunn av naboene sine utalelser, men PBE sine krav om å etablere et lavere bygg. Det viser at naboene i denne casen har *liten grad av makt* om de står alene om sine ønsker.

Studentene

Om jeg velger å se på studentenes stemme i saksdokumentene uten å inkludere informasjonen fra intervjuet kan det synes som at studentene har *svært liten grad av makt*. Deres ønsker om å ikke etablere oppholdsrom eller nedskalere bygget blir overkjørt av etatenes tilbakemeldinger og det kan derfor virke som at studentene ikke har noen form for medvirkning på planutslaget. Velferdstinget har mulighet til å delta på de offentlige møtene, de får informasjon gjennom saksdokumentene og de får korte tilbakemeldinger på deres innspill, som plasserer studentene mellom *Informasjon* og *Konsultasjon* på stigen.

Figur 25: (Egenprodusert, 2018)

Konklusjon

Studentene i styret har en høy grad av tildelt makt der de er flertall i styret. De blir inkludert tidlig i prosessen og får være med på å velge ut arkitektfirma. Medvirkning gjennom kartlegging er vanskelig å plassere i stigen, men vi ser at SiO anvender boligsøknadene og helse-og trivselsundersøkelsen i valg av boligtype og geografisk plassering. De anvender intervju og workshops som setter de under deltagende. I denne delen av prosessen ser jeg svakheter ved Arnstein sin medvirkningsstige, for eksempel tar ikke trinnene i stigen høyde for hvor ofte medvirkningsmetodene blir anvendt. I saksdokumentene kan det se ut til at det er et etatene og interesseorganisasjoner som Kuma som har størst makt og påvirkningsmulighet. SiO er avhengig av å lytte til etatene der de har stor makt og kan forsinke prosessen. SiO er avhengig av å opprettholde et godt forhold med KuMa siden de er nærmeste og mest involverte naboene/næringsvirksomhet. Studentene har i denne delen av prosessen svært liten makt, selv om de blir inkludert i noen grad. Studentene har altså blitt tildelt en form for makt før saksgangen er i gang, men ønskene og behovene blir nedprioritert i møte med de sterke profesjonene (naturlige medvirkere).

5.2 Drøfting av Boligmiks, fellesrom og privat sfære.

Studentenes deltagelse i saksdokumentene omhandler hovedsakelig temaer som boligmiks og fellesrom. Det er også to sentrale tema i intervjuet som jeg ønsket å få nærmere klarhet i siden det var ingen av de involverte partene som faktisk kunne vise til noen forskning som støttet opp under deres påstander. Under drøfter jeg tematikken fra undersøkelsen som omhandlet studentene, opp mot tidligere forskning, min empiri og mine egne funn gjennom å ha analysert den tilgjengelige representasjonen som plantegninger. Her ønsker jeg å se etter eventuelle muligheter for *forbedring av praksis* som er relatert til problematikken i casen og hvordan inkludere studentene inn i avgjørelsene som kan øke deres medvirkning og trivsel i boligene.

Boligmiks

Thomsen (2008) påpeker at det er viktig å etablere varierte typer av studentboliger for studentenes trivsel. Det er et av hovedområdene SiO og studentene ikke ønsket å gjennomføre der de mente at enmannsboliger var høyeste prioritet (Holien & Skyum, 2017; IB). Plan og bygnings etaten mener derimot at boligmiks vil kunne være en faktor som kan hjelpe på studentenes ensomhet (Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus & A-lab, 2018), men de viser ikke til noen form for forskning som kan konstatere at det er sant. Derimot i følge SHOT rapporten kan jeg se at studenter som bor i studentbolig er mer ensomme. Rapporten sier derimot ikke at det er en direkte følge av at studentene bor i SiO leiligheter, men at studentene i studentboliger ofte bor alene eller flytter inn med fremmede (Nedregård & Olsen, 2014). SiO har tydeligvis forstått at sammenkoblingene mellom fremmede har en påvirkning. For å kunne øke det sosiale sfæren i kollektivene forteller IB at Velferdstinget arbeider med å finne en løsning som kan gjøre at flere kjente bor samme. Det er derimot komplisert i forhold rettferdighet for de andre studentene som står på venteliste (IB). At studentenes skal kunne velge selv hvem de bor med går i mot Medby og Brattbakk sin argumentasjon for studentboliger som et godt tiltak for likestilling (Brattbakk & Medby, 2003) der noen studenter får fordeler på bakgrunn av bekjentskap. Jeg ser at det er positive deler av velferdstingets forslag om å utarbeide en metode for å kunne øke mulighet for at studentene kan velge hvem de bor med. Det blir en form for å inkludere studentenes i avgjørelser om deres egne boforhold som senker følelsen av institusjon (Thomsen, 2008). Det vil kunne både øke studentenes trivsel, men også føre til mindre utskiftning. Om studentene får velge hvem de vil bo med kan føre til at flere ønsker å bo sammen i stede for alene. Derimot ser jeg at det må stilles strenge krav til en slik metode der det kan lett føre til favorisering og diskriminering.

En uheldig konsekvens som kan forekomme er at ensomme eller nye studenter som ikke kjenner noen får mindre sjanse til å bli tildelt bolig. Det blir et skjevt maktforhold og kan skape misfornøyde studenter som føler seg oversett. Når studentenes opplever misnøye setter dette også SiO i et dårlig lys. Det kan også oppstå at studenter som allerede sliter litt med sosial omgang blir satt sammen, som kan øke sjansen for mer ensomhet.

Fellesrom

PBE skriver i saksdokumentene at fellesrom i hver etasje vil kunne hjelpe på studentenes ensomhet, derimot forteller IB og velferdstinget at erfaringsmessig fungerer det dårlig (Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus & A-lab, 2018). Når fellesrommene ikke oppleves som en del av den private sfæren oppstår det mer problematikk relatert til boligene enn glede. IB forteller at de fleste synes det er litt trist å sitte alene i et tomt stort oppholdsrom. At oppholdsrommene ikke blir brukt kommer ofte av den høye til-og fraflytningen av studentene (IB). Thomsen (2008) mener at etablering av forskjellige soner som private, semi-private og offentlige rom er essensielt for å kunne skape trivsel hos studentene. Det burde bli opparbeidet en koblingen mellom de forskjellige variasjonene av rommene for å skape både private sfærer, men også naturlige møtepunkt. Thomsen forteller at når oppholdsrommene blir del mellom for store grupper blir rommene sjeldent brukt (Thomsen, 2008). De første plantegningene i saksdokumentene viser at det ikke var planer om å etablere semi-private rom som kollektiver eller mindre oppholdsrom med tilknyttet til færre boliger. SiO hadde derimot etablert offentlige oppholdsrom som skulle kunne bli brukt av både de fra lokalområdet og studentene (A-lab, 2016 b), altså store grupper. IB mener at de offentlige fellesrommene i første etasje som er planlagt etablert i Brenneriveien er av den typen studentene faktisk vil bruke. Jeg vil tro det kan føre til at studentene opplever oppholdsrommene i første etasje som en separat del av boligmassen, uten tilknytning til boligene. PBE hevder at det er viktig for studentenes trivsel å ha oppholdsrom som er tilknyttet deres hjem (Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus & A-lab, 2018). Jeg vil derimot anta at de planlagte oppholdsrommene i første etasje vil i noen grad fungere bedre der de er mer naturlig tilgjengelige og attraktive i mye større grad enn hva små avskårede oppholdsrom er. De ligger rett ved inngangen i første etasje, det skal bli etablert en kaffe og det er kort vei til uteområdene. Ved at det er så stor gjennomgang og etablering av næring vil det kanskje føre oppholdsrommene blir mer ivaretatt og mindre ”glemt”. Jeg vil også anta at det ikke virker like ”trist” som IB velger å kalle det å sitte i et mer offentlig oppholdsrom. De andre semi-offentlige oppholdsrommene (bare tilgjengelig for studentene) som er planlagt er uteområder som takterrasser (A-lab, 2016b). Jeg

vil anta at terrassene vil oppleves som en god og attraktiv sosial arena om sommeren der de er plassert slik at det både er mulighet for solforhold og utsikt. Derimot ville de nok kun fungere på sommerhalvåret. De siste plantegningene viser at SiO har etablert oppholdsrom ved utgang til terrassene i hver etasje. Det er også etablert flere semi-private terrasser. SiO var veldig imot oppholdsrom, men mener at ved å skape en tilknytning til takterrassene kan det forekomme mer naturlig flyt av studenter. Her vil jeg anta at det kan opparbeide seg noe problematikk i forhold til årstiden der det vil naturlig bli mindre naturlig flyt på vinterhalvåret. Jeg vil derimot anta som beskrevet at det kommer til å bli etablert store vinduer som bringer inn lys og vil gjøre fellesrommet mer attraktivt. Oppholdsrommene bringer også mer lys inn i de lange gangene (Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus & A-lab, 2018). Ut i fra de gamle plantegningene virker det ikke som at A-lab hadde planlagt noen form for naturlige lyskilder der gangene var omkranset av boliger (A-lab, 2016 b). Thomsen (2008) påpeker at man burde unngå lange ganger i studentboliger der det øker institusjonsfølelsen, men ved hjelp av naturlig lys som store vinduer kan det skape en bedre romfølelse (Thomsen, 2008).

Individuelle tilpasninger

Et tema som IB og Thomsen nevner flere ganger omhandler ønsket og verdien av å kunne skape sin egen private sfære. Begge nevner at dette har de erfart fra tidligere fungerer bedre for studenters trivsel (Thomsen, 2008; IB). Thomsen derimot går mer inn i verdien av boligens romløsninger og å kunne bygge opp sin identitet gjennom boligen, mer en hva IB og SiO gjør. Da handler det ikke bare om hvordan man opplever skillet mellom den private sonen og offentligheten, men om mulighetene til å kunne ommøblere, dekorere og la boligen bli en del av sin identitet. Thomsen mener at identitetsutviklingen er en del av å kunne bli voksen og er viktig for studentenes trivsel, selv i midlertidige bosituasjoner (Thomsen, 2008). Det er essensielt for mennesker å ha et sted som man kan kalle «mitt». Et hjem skal kunne romme gjenstander og ting som virkelig betyr noe for oss. Interiøret skal kunne gi oss en trygghet og frembringe en nærhet til boligen (Nordberg & Schulz, 1992). Derimot ser jeg det som lite gunstig å kunne tilpasse alle boligene etter hvert enkelte individ. Dette er naturligvis umulig siden de vil bli brukt av så mange forskjellige personer med ønsker og behov. IB forteller at de har gjennomført dybdeintervjuer i arbeidet med den *ultimate studentboligen*, som jeg ser på som en relevant metode for medvirkning der det kan være vanskelig å kartlegge studentenes ønsker og behov for boligutforming gjennom spørreundersøkelser (IB). Jeg vil anta at de færreste vil ha bakgrunnskunnskapen, forståelsen og evnene til å sette ord på noe som kan virke så abstrakt som romfølelse og boligens utforming. Derimot kan SiO ikke

basere hele boligens utforming på de individuelle tilbakemeldingene fra dybdeintervjuet der det ikke representerer et helhetlig bilde av studentenes ønsker og behov. Boligens utforming må derfor også fokusere på å kunne skape fleksible løsninger, slik at studentene kan ha mulighet for individuelle tilpasninger (Thomsen, 2008). Mulighet for individuelle tilpasninger står det lite beskrevet om i saksdokumentene. Derimot etter å ha undersøkt plantegningene for boligen og undersøkt bildene til den ”ultimate” studentboligen på Kringsjø kan jeg se at det finnes noen muligheter, men i svært liten grad. Venstresiden av boligen (i plantegningen) har en lang benk som strekker seg over hele siden og et vindu som tar opp nesten hele vegg. Vinduet vil derimot føre inn mye naturlig lys som er godt for studentenes trivsel, men det tillater ikke at man kan sette opp møbler mot den siden. Øverste langsiden står trangt opp mot kjøkkenet og møter vinduet og ytterdøren på sidene som gjør det vanskelig å plassere andre møbler enn hva som planlagt. Sengen kan settes sidelengs mot nedre vegg som kan gi litt plass til en hylle mot midtveggen (se figur 6). Derimot kan jeg forstå at det er utfordrende å skulle bygge boliger med høy fleksibilitet som fortsatt er så små. SiO avhengig av å kunne bygge små nok boliger slik at de kan ha en høy utnyttelsesgrad for at leien kan holdes lav. Selv om studentene ikke har de største mulighetene ommøblering kan de fortsatt ha mulighet til å sette sitt personlige preg med bruk av dekor og personlige eiendeler.

Thomsen skriver at det kan derimot være vanskelig å tilpasse og sette et personlig preg på sin egen private sfære på bakgrunn av strenge regler fra studentsamskipnadene. Etter å ha lest gjennom reglene for å bo i studentboligene ser jeg at de fortsatt er ganske strenge. Studentene har ikke lov til å borre hull i veggene for å henge opp bilder, men de kan bruke opphenglister (lister som er laget for å spikre/borre i). Reglene poengterer at det ikke er lov å bytte eller fjerne inventar uten særlig tillatelse fra utleier (Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus, u.å a). Det er lett å tenke at SiO ikke ønsker at studentene endrer på boligene på bakgrunn av slitasje og hærverk. Derimot ser jeg gjennom sosiale medier (Instagramkonkurransen) at SiO faktisk prøver å motivere studenter til å skape sin egen personlige bolig.

Etter at jeg hadde studert noen av Instragrambildene som kom høyt opp på vinnerlisten og de nye boligen på Kringsjø vil jeg anta, selv om det ikke står noe sted, at SiO har tatt inspirasjon til interiøret i kringsjøboligene fra bildene som ble lagt ut. Saueskinnet i vindusposten, plantene på kjøkkenet, fargene på senga, putene og lykten på bordet (se figur 7, 8, 9, 10 s.32). Det er tydelig at Studentsamskipnaden her prøver å vise til måter studentene kan få mulighet til å sette sitt eget personlige preg. Det kan tenkes at konkurransen har blitt brukt som en form

for uoffisiell *kartlegging*. Det er mulig at SiO har samlet inn informasjon gjennom å se likheter og hvilke bilder som får mest tilbakemeldinger slik at de kan tilby lignende muligheter i sine nye boliger. Det er så klart ingen offisiell kartlegging, men det kan gi en indikasjon på hvordan studentene liker å ha det. Å diskutere estetikk kan være utfordrende (Lefdal, 2008 refererer til: SINTEF, 2007) for flere og kan igjen være et vanskelig tema å beskrive med ord eller gjennom en spørreundersøkelse. Om det er slik at SiO faktisk ikke har brukt bildene som inspirasjon, vil jeg anbefale SiO å kunne utvikle det til en form for kartlegging i fremtiden. Sosiale medier er en plattform som er mye anvendt av studentene i dag, som kan føre til at undersøkelsene blir mer tilgjengelig og det kan forekomme høyere deltagelse. Slike former for kartlegging kan derimot aldri erstatte grundige undersøkelser, men kan fungere som et supplement. Det vil også synliggjøre studentenes mulighet til medvirkning og kan øke studentenes tilknytning til boligene og til SiO.

Oppsummering

I diskusjonen med boligmix er det ingen parter som kan komme med noe forskning som konstaterer deres mening, men vi kan se gjennom SHOT rapporten at det er flere ensomme studenter som bor i studentleiligheter. Derimot forteller SiO at gjennom boligsøknadene kan vi se at det er et høyt ønske om ettromsleiligheter. Velferdstinget holder på å utarbeide en metode slik at studentene selv kan ta del i utvelgelsen av studenter. Det må derimot opparbeides strenge regler for hvordan det skal bli gjennomført slik at det ikke går ut over likestillingen og de mer ensomme studentene. I diskusjonen om fellesrom er det igjen ingen av de involverte partene som har noe forskning som kan konstatere deres meninger. SiO forteller derimot at gjennom erfaring fungerer ikke oppholdsrom som er avskåret fra boligene. IB mener at de offentlige fellesrommene i første etasje som er planlagt etablert i Brenneriveien er av den typen studentene faktisk vil bruke. I de siste plantegningen kan vi se at det har blitt etablert oppholdsrom som er avskåret fra boligene, men de er lagt ved terrassene slik at det skal forkomme en mer naturlig flyt av studentene. Det kan skape problematikk på vinterhalvåret med mindre naturligflyt av studenter, men derimot gir oppholdsrommene en naturlig lyskilde inn i de lange gangene som ikke var etablert i første omgang. Å kunne tilpasse sin bolig er noe Thomsen mener er viktig for studentenes trivsel. Jeg kan se at det ikke er store muligheter for å ommøblere i de planlagte boligene, men SiO ønsker nå at studentene skal få kunne tilpasse boligene etter sine behov med personlige eiendeler og dekor.

5.3 Hva kan påvirke studentenes medvirkning?

Ifølge intervjuet har studentene i styret en sterkt form for makt og har egentlig i teorien stor påvirkningsmulighet på sluttresultatet. Derimot ser jeg at i saksgangen blir deres ønsker nedprioritert. I denne delene trekker jeg frem underliggende faktorer som har, eller har stor sannsynlighet for påvirkning på studentenes medvirkning *før saksgangen og i saksgangen*. Her aktiviseres mitt reelle domene. Som tidligere nevnt er studentenes medvirkning generelt vanskelig å finne dokumentasjon på. Referatene fra styremøtene informerer lite om hva som har blitt avgjort eller diskutert. Informasjonen jeg har fått fra intervjuet forteller litt om hvilke tiltak og metoder som blir anvendt, men ikke i hvilken grad studentenes medvirkning er reell. I første delen trekker jeg frem to faktorer; *ressurser* og *profesjonskunnskap* som kan ha påvirkning på studentenes mulighet for reell medvirkning i styret. Her trekkes inn mitt fagdidaktiske perspektiv; studentene behov for kunnskap om *visuell kommunikasjon* i møte med profesjoner for å oppnå reell medvirkning. Andre del trekker jeg frem *SiO* som har en stor påvirkning på studentene. Her ser jeg nærmere på hva som påvirker SiO, som dermed påvirker studentene.

Ressurser til kartlegging og tid

Det er flere faktorer som kan ha en påvirkning på studentenes form for makt og påvirkning i styret. Et problem som påvirker studentenes mulighet til reell-medvirkning er når det ikke er god nok tid eller *ressurser* til å oppnå forståelse av byggeprosjektene (Bye, 2008). Selv om IB forteller at byggeprosessen er et fast punkt og tema på møtene sier det ingenting om hvor ofte møtene holdes. I referatene fra møtene står det at det er lagt opp til ca åtte møter i løpet av året, der de har fire timer til å gå gjennom 8-13 punkter (Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus, 2018b). Boligbygging er kun et av de mange punktene, noe som betyr at de ikke har mye tid til å gå i dybden på boligprosjektet. I noen av møtene er boligprosjektet lagt under orientering og ikke til diskusjon, noe som tyder på at det ikke alltid blir satt av tid der de kan diskutere. Mangel på tid kan føre til at brukere ikke får mulighet til å sette seg inn i prosjektet og engasjere seg (Lefdal, 2015). Utdanningsdirektoratet påpeker er at det viktig med god tid for å oppnå god medvirkning, brukerne må få kunne myldre fritt slik at de kan komme fram til gode løsninger (Utdanningsdirektoratet, 2012a). Som SINTEF påpeker i sin rapport er medvirkning ikke en triviell aktivitet, men en prosess som tar tid (Arge, 2008). Jeg antar derfor som Lefdal (2017) drøfter i sin artikkel at det kan forekomme svakere medvirkning fra brukerne som et følge av ressursmangel (Lefdal, 2015). Et punkt som omhandler mer den organisatoriske delen enn ressurser er at møtene noen ganger blir holdt andre steder enn

Domus (hovedkontoret til SiO) som for eksempel i Asker (Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus, 2016; Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus, 2015). Møtene er også lagt til hverdager mellom 8.30 til 12:30 som er midt i skoletiden (Studentsamskipnaden, 2018). Sjansen for at studentene ikke kan delta øker. Derimot ser jeg fra referatene at det sjeldent står at noen er borte. Det kan bety at alle studentenes er deltagende, men det kan også bety at det ikke er like mye fokus på om studentene er til stede.

I undersøkelsen min finner jeg ut at hovedsakelig all forskning på studentboliger omhandler det økonomiske aspektet. En forklaring kan være tilknyttet mengde *ressursene* som er blitt tildelt formålet, eller at undersøkelsene blir nedprioritert til fordel for andre undersøkelser. Det viser litt til hvilket verdisyn studentboligenes utforming og studentene medvirkning har. Som Thomsen (2008) påpeker kan det ha med at de fleste ser på studentboliger som noe som skal fungere midlertidig, derfor ikke like viktig (Thomsen, 2008). Her ser jeg at hovedfokuset i forskningen ligger fortsatt på det kvantitative aspektet av studentboligene og ikke på det kvalitative. Derimot forteller IB at SiO anvender flere former for kartlegging (IB), men som jeg ikke kan finne dokumentasjon på. Det kan godt tenkes at det har blitt gjort en del undersøkelser, men som SiO ikke ønsker eller ser nødvendig å publisere. Det er ikke uvanlig at undersøkelser og forskning ikke blir publisert. I følge en spørreundersøkelse fra *Forskning.no* ser man at syv av ti medisinske forskere har latt være å publisere undersøkelser en eller flere ganger. De forteller at det ofte har med at funnene ikke har gode nok resultater eller på grunn av dårlig tid (Kvittingen & Spilde, 2015). I dette tilfelle kan det tenkes at om SiO publiserer undersøkelsene kan det skape problematikk i etterkant om de faktisk ikke har anvendt informasjonen. Siden SiO ikke er lovpålagt å publisere forskningen kan det hende at de har valgt å holde undersøkelsene for seg selv. Derimot om det ikke har blitt gjort undersøkelser kan det skape svakheter for både SiO, men også studentene i styret.

Jeg vil anta at det kan forekomme svakheter ved bruken av styret som medvirkere alene. Studentene i styret skal fungere som en *representativt* medvirkningsform for alle 10 000 studentene i Oslo og det kan være vanskelig å få et helhetlig bilde av hva faktisk studenten ønsker. Dersom det har blitt gjort grundig kartlegginger kan det være med på å veilede studentene i styret og kan øke sjansen for at studentenes medvirkning representerer et reelt bilde av behovene. Derimot om det ikke har blitt gjennomført kartlegging kan det føre til at studentene må basere sine innspill kun på deres personlige erfaringer som nødvendigvis ikke er representativt bilde. Så en ren brukerstyring vil fungere dårlig i en slik situasjon. Det er

også liten sannsynlighet for at studentene i styret faktisk ender opp som brukeren av boligen og bygget. Lefdal beskriver i sin artikkel at det er nærliggende å tro at brukerrepresentanter som ikke selv skal bli brukere av bygget er like engasjert som de faktiske brukerne ville vært (Lefdal, 2015). Derimot er studenten i styret blitt valg inn på bakgrunn av deres engasjement for SiO og jeg vil derfor anta at studentene ønsker å engasjere seg. Problemet oppstår derimot når studentene faktisk ikke har tid og kunnskap til å engasjere seg.

Studentenes møte med Profesjonskunnskap

I likhet med hva Lefdal (2015) nevner i forhold til lærerne, har ikke studentene i Styret generelt nødvendigvis tilstrekkelig kompetanse i det visuelle eller estetiske området (Lefdal, 2015). Studenten blir nok valgt på grunnlag av deres engasjement for samskipnaden, ikke på bakgrunn av deres erfaringer og kunnskaper om bygg og estetikk. Styret jobber også med saker innenfor andre temaer som helse og studentforeninger (Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus, 2018). Har studentene ikke trening innen forståelse av byggkonstruksjoner eller visuell kommunikasjon kan det være vanskelig å oppfatte problematikken og enda vanskeligere å argumentere for endring dersom man har forslag til noe (Nielsen, 2000). I saksdokumentene ser jeg at det blir anvendt rundt 300-400 tegninger og representasjoner av forskjellige slag. Det sier litt om i hvilken grad visuell kommunikasjon blir anvendt i planprosesser og bekrefter utdanningsdirektoratets utsagn om at kommunikasjon økende anvendes i en visuell form (Utdanningsdirektoratet, 2018). Under min undersøkelse opplevde jeg selv at det var problematisk å forstå hva som skulle bli kommunisert gjennom de visuelle representasjonene og få en helhet av situasjonen. Selv med min bakgrunn innenfor estetiske fag. Det kan derfor tenkes at studentens forståelse ligger på et lavere nivå. Å kunne kommunisere sine forslag handler også i stor grad om å kunne ha evnene til å visualisere sine egne ideer. Da handler det ikke lengre bare om at studentene skal kunne forstå et bygget som de diskuterer gjennom arkitektens tegninger, men å kunne visualisere sine egne tredimensjonale tanker på en todimensjonal måte (Nielsen, 2000). Om studentene ikke har opparbeidet seg den kunnskapen om visuelle representasjoner og byggkonstruksjoner som de trenger for å forstå og kommunisere vil jeg anta at det kan opparbeide seg hva Bye (2008) kaller et *Kunnskapsunderskudd*. IB poengterer at de har valgt å inkludere en arkitekt med i styret (IB), som jeg antar kan være med på å forklare prosessene og alternativene for studentene. Derimot kan jeg se at det kan oppstå problematikk på det området.

I en medvirkningssituasjon som i studentene i styret får vi et møte mellom eksperter (SiO og

arkitekten) og amatører (studentene) som kan skape problematikk i forhold til kommunikasjon (Lefdal, 2015; Bye, 2008). Det er ikke uvanlig at arkitekter har negativ holdning til brukernes innspill og syntes brukernes innspillende bare er en utfordrende og litt irriterende del av prosessen (Arge, 2008). Bye forteller at det ikke er ukjent at profesjonelle aktører har varierende evner til å forså og sette seg inn i brukeres ønsker (Bye, 2008). På samme måte som studentenes evner til å kommunisere sine tanker og ideer på en måte som blir forstått, gjelder dette også ofte prosesjoner som arkitektene. Som Eikseth (2009) beskriver kan det være vanskelig for arkitekter å kommunisere områder innenfor arkitektur. Det er former for *tauskunnskap* (fortrolighetskunnskap) som arkitekten har opparbeidet seg gjennom kjennskap til ulike fenomener og kan være utfordrende å kommunisere uten bruk av eksempler og analogier (Molander, 1996). Arkitekten har derfor en annen måte å begrep-sette og forstå bygget på enn hva studentene har. Det kan derfor oppstå konflikter i form av språklige utfordringer og det kan opparbeide seg et enda skjevere maktforhold (Bye, 2008). Det jeg heller ikke har fått bekreftet er om arkitekten i juryen faktisk er ansatt i SiO som en fast arkitekt. Er det en arkitekt som jobber mye med studentene eller er det en arkitekt som kommer inn for kun det prosjektet? Det kan påvirke i den form av arkitektens erfaringer med kommunikasjon med studentene, men også hvilket motiv han/hun har for sin deltagelse. For eksempel vil arkitektene fra A-lab ha andre interesser for bygget enn det jeg vil kalle en ”nøytral” arkitekt. Byggets utforming og kvalitet vil gjenspeile og fungere som reklame for A-lab i fremtiden. Som utdanningsdirektoratet påpeker har *Arkitekten* ansvar for å samarbeide med brukerne, men også å skape et bygg med høy arkitektonisk kvalitet (Utdanningsdirektoratet, 2012b). Deres underliggende interesse blir naturlig påvirket av egen rolle, selv om det kanskje ikke alltid er bevist. Derimot vet jeg at SiO bolig og eiendomsutvikling er to avdelinger der det er ansatt mange arkitekter og bygningsingeniører som gjør at det er mer sannsynlig at de bruker en arkitekt som er ansatt i SiO og er godt kjent med å kommunisere med studentene. Eikseth kommenterer at det må skje en forandring i arkitektfaget i forhold til kommunikasjon, men at det er like viktig at det generelle kompetansenivået hos befolkningen innenfor arkitektur heves (Eikseth, 2009).

Det er mulig at ettersom studentene får mer erfaringer med planleggingsprosessen vil de naturlig i noen grad opparbeide seg en viss forståelse og derfor kunne lettere ta del i samtaler. Derimot er situasjonen slik at studentene i styret byttes ut etter en stund, som betyr at det alltid vil komme inn nye studenter uten den erfaringen og forståelsen. Selv om studentene i styret er flertall vil jeg anta at spørsmålene som er tilknyttet planprosessen/ byggeprosessen

vil bli formet av prosjektlederen og arkitekten der det er de som er mest involvert. Det gir de profesjonelle aktørene en form for makt (Bye, 2008). Derimot ønsker jo profesjonelle aktører å bygge et bygg som alle blir fornøyd med og kanskje i særlig grad brukerne av bygget (Bye, 2008). Det kan også hende at SiO og arkitektene forstår studentenes behov bedre enn hva de kan uttrykke selv (Bye, 2008). Bye sier at utfordringen blir derfor å få til god nok kommunikasjon mellom de involverte. Men som tidligere nevnt trenger man god tid og forståelse for å opparbeide seg god kommunikasjon. Ved at studentene ikke har tid eller kunnskap til å sette seg inn i prosjektene kan jeg derfor anta at det er økende sannsynlig for at studentene velger å lene seg på SiO og arkitektene sine meninger når forslag blir fremstilt. Det betyr at selv om studentene har makt gjennom flertall påvirkes deres avgjørelser av SiO og arkitektene. Jeg vil derfor anta som Lefdal (2015) diskuterer, at det kan ha opparbeidet seg et naturlig asymmetrisk kompetanseforhold mellom arkitekten, SiO og studentene i planleggingsprosessen (Lefdal, 2015). Det kan reduserer studentenes reelle medvirkning, selv om det nok ikke har vært et ønske fra SiO sin side. Jeg kan se her som Schmidt konkluderer med; at høy deltagelse trenger ikke å bety høy medvirkning (Schmidt et al., 2011).

I undersøkelsen kan vi se at studentene blir påvirket i høy grad av SiO. I analysen av saksdokumentene ser jeg at SiO selv må bukke under for de offentlige etatene og medvirkerne. Så selv om SiO faktisk prøver å støtte opp under studentenes ønsker og behov trenger ikke det å bety at de har makt til å gjennomføre forslagene. Det blir derfor relevant å se videre på hvilke faktorer som påvirker SiO. Her går jeg mer opp på et organisatorisk nivå av undersøkelsen.

Hva påvirker Studentsamskipnaden?

Under presenteres temaene politikk, økonomi, arkitektonisk kvalitet, SiO sitt omdømme og antall medvirkere med høy grad av makt som jeg ser som nærliggende å anta har påvirkning på SiO når de skal bygge boliger.

Politikk og økonomi

Gjennom tidligere forskning og undersøkelsen kan jeg se at politikerne påvirker SiO i høy grad der de er med på å bestemme det økonomiske tilskuddet til boligene (Norsk studentorganisasjon, 2017) og lovverket rundt godkjenningsprosessen (Melgård og Skjæraasen, 2016). SiO vil nok være avhengig av å vise til gode resultater, men også vise til samarbeidsvilje for å kunne få tildelt mer støtte til flere boliger. Derimot kommenterer Bakke

at problemet med treg fremgang i prosessen ligger ikke hovedsakelig på det økonomiske tilskuddet, men på at Oslo kommune ikke er raske nok med godkjenningsprosessen (Melgård og Skjæraasen, 2016). I dag tar det ca. tre-fire år fra søknadsprosessen starter til bygget er ferdigstilt (Melgård og Skjæraasen, 2016). Den lange prosessen vil jeg nok anta også har en økonomisk påvirkning der lange planlegging, godkjenning- og byggeprosesser er kostbare. Jeg ser det nærliggende å anta at den kostbare prosessen kan gå ut over studentenes økonomi i form av høyere leie. Store deler av godkjenningsprosessen er i dag lovregulert, og som tidligere nevnt ønsker Bakke et mer smidig lovverk for å få fortgang i prosessen (Melgård og Skjæraasen, 2016).

Politikerne bestemmer også rekkefølgebestemmelsene som IB forteller er et gjentakende problem (IB). SiO blir ofte pålagt kostnader for å opparbeide og sikre deler om lokalområdet som er i en høyere prisklasse enn hva IB mener er rettferdig. IB forteller at om rekkefølgekravene blir så kostbare må de revurdere å bygge boligene fordi det vil gå ut over SiO sitt budsjett og studentenes leie (IB). Her vil jeg anta at om rekkefølgekravene blir kostbare kan det også gå ut over SiO sin prioritering av kvalitet i boligene. Politikerne bestemmer også reguleringskravene for boligene. SiO må i dag ta hensyn til de samme reguleringskravene for studentboliger som andre typer boliger, dette betyr at SiO må bygge boliger for mennesker i alle aldre, ikke bare studenter (Melgård og Skjæraasen, 2016). Her vil jeg anta at reguleringskravene kan ha en påvirkning på studentenes ønsker om boligens utforming. Siden reguleringskravene er lovpålagt kan studentenes ønsker bli nedprioritert om det ikke vil passe til kravene. Tiltak for å få gjennomført kravene kan ha en påvirkning på det økonomiske budsjettet slik de ikke har råd til å tilføye studentenes behov. SiO ønsker i dag at reguleringskravene skal endres og at det heller skal bli opparbeidet et eget reguleringsformål slik at det er mulig å skreddersy for den egentlige målgruppen (Melgård og Skjæraasen, 2016). Det skreddersyde reguleringskravene vil jeg anta kan hjelpe studentenes medvirkning med større frihet og billigere leie, men det kan også oppstå fare ved kvalitet i boligene dersom den reduserer kravene på boligene innhold og størrelse. Her kan det oppstå problematikk i forhold til prioritering og økonomi.

SiO blir naturligvis påvirket av økonomi i stor grad og baserer ofte de økonomiske valgene på et ønske om å kunne tilby billigere studentboliger. Som tidligere nevnt mangler Norge i dag 14 165 boliger for å nå det nasjonale mål på 20% dekningsgrad. Oslo ligger i dag nederst på dekningsgraden (12%) (Andersen, 2017). Det gjør at SiO naturligvis har et stort ønske om å

bygge så mange boliger som mulig på kortest mulig tid. Boligmangelen kommer fortsatt til å øke med det høye antallet av tilflyttere. Derimot om reguleringskravene for boligen blir senket kan det oppstå fare for at kvaliteten blir tilsidesatt for det økonomiske. Her ser jeg det nødvendig å fokusere på å opparbeide strenge, men skreddersydde reguleringskrav som vil fokusere på studentboligenes kvalitet, men som fortatt kan gi mulighet for større frihet i forhold til tilpasning enn hva kravene er i dag.

Arkitektonisk kvalitet og SiO sitt omdømme

Gjennom undersøkelsen ser vi at SiO ikke ønsker å redusere byggets høyde eller å fjerne tårnet ut mot Grünerbroen. De argumenterer for at det vil ha en negativ effekt på studentene med færre boliger og høyere leiepriser. Derimot vil jeg anta at en av grunnene også omhandler arkitektonisk kvalitet. Tårnet er et av hovedelementene i bygget som gjør at bygget skiller seg ut fra andre bygg. Her vil jeg anta at arkitektene spiller en stor påvirkningsrolle. Det er nærliggende å anta at A-lab ønsker å skape et signaturbygg som er god reklame for arkitektfirmaet. At bygget skiller seg ut vil ikke bare gi arkitekten god reklame, men også SiO. IB forteller at det den arkitektonisk kvalitet i bygget som er viktig. I invitasjonene til arkitektkonkurransen står det at høy arkitektoniske kvalitet er viktig for å styrke SiO sitt omdømme og for at bygget skal passe inn i omgivelsene (Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus, upublisert).

Jeg vil anta at SiO sitt ønske om høy arkitektonisk kvalitet for styrke SiO sitt omdømme kan ha innvirkning på SiO sine valg og kan derfor tenkes at noen av valgene i bygget er basert på at det estetiske, fremfor behovene. Lefdal beskriver i sin artikkel at det kan være fare for at det kan i saksdokumentene blir det hovedsakelig diskutert de utvendige delene av bygget og første etasje. Det blir i liten grad diskutert organiseringen av boligene og fellesrommene. Det er ikke før de siste dokumentene at det har skjedd en forandring opp i etasjene. Det sier litt om prioriteringene og fokuset både SiO har, men også de andre medvirkerne.

Antall medvirkere og makt gjennom profesjon

Gjennom analysen av saksdokumentene ser man at antall medvirkere er en påvirkningsfaktor for både SiO og studentene. I følge Falleth (2008) er det ikke uvanlig i dag at det er et høyt antall medvirkere som har et stort engasjement for deres omgivelser. Hun viser til at høringsutalelsene har nærmest fordoblet seg fra 1987-2005. Planprosessen har blitt mer

baktung i 2005 enn hva den var i 1987 og planvedtakene får i mye høyere grad klager (Falleth et al., 2008 s.9). At SiO må ta hensyn til så mange involverte gjør at planprosessen kan ta lang tid og blir mer kostbar, som igjen går ut over SiO sin mulighet til å etablere billigere studentboliger. Som tidligere nevnt er etatene og det lokale næringsmiljøet (KuMa) som har mest makt avgjørende makt i planprosessen. I rapporten *medvirkning i planprosesser i Oslo kommune* kommenterer de at i saker der berørte parter som Byantikvaren eller Plan og bygningsetaten er inkludert forekommer det ofte større grad av påvirkning på planarbeidet, enn når det kun er innspill fra de lokale medvirkerne (Schmidt et al., 2011). Det er det samme som vi ser i undersøkelsen der SiO og studentene må gå med på kravene fra PBE. Rapporten informerer om at når det er sterke kapitalkrefter involvert er det vanskelig for sivilsamfunnet å nå fram med innspill (Schmidt et al., 2011). Det kan bety at om studentene kommer med innspill som ikke er økonomisk gunstig kan det skape fare for at innspillene blir ignorert.

Oppsummering:

Jeg ser i undersøkelsen at studentene blir påvirket av mangel på ressurser til tid for å sette seg inn i prosjektet og ofte nok møter. Møtene er også lagt til hverdager mellom 8.30 til 12:30 som er midt i skoletiden (Studentsamskipnaden, 2018) som øker sjansene for at studentene ikke kan møte opp. Det finnes lite publiserte kartlegginger og undersøkelser som omhandler studentboliger, det kan ha en tilknytning til prioritering av ressurser. Derimot kan en mulighet også være at det er gjort undersøkelser som ikke er publisert. Jeg antar derfor som Lefdal (2017) drøfter i sin artikkel at det kan forekomme svakere medvirkning fra brukerne som et følge av ressursmangel (Lefdal, 2015). Studentene i styret har nødvendigvis ikke kompetanse innenfor det visuelle eller estetiske området som gjør det vanskelig å ta del i en reell-medvirkningsprosess. Har studentene ikke trening innen forståelse av byggkonstruksjoner eller visuell kommunikasjon kan det være vanskelig å oppfatte problematikken og enda vanskeligere å argumentere for endring dersom man har forslag til noe (Nielsen, 2000). SiO har valgt å inkludere en arkitekt i styret, men her kan vi se at det kan oppstå problematikk i forhold til kommunikasjon der arkitekter har en annen måte å ordlegge seg på og forstå brukernes behov. Derimot er det antagelig en arkitekt som jobber for SiO som øker sjansen for Arkitektens forståelse. Når studentene ikke har tid eller kunnskap til å sette seg inn i prosjektene er det nærliggende å anta at studentene velger å lene seg på SiO og arkitektens meninger.

SiO blir påvirket av politikk gjennom at det er de som bestemmer godkjenningsprosessen, rekkefølgebestemmelsen og reguleringskravene. SiO ønsker å utvikle skreddersydde reguleringskrav som jeg vil anta kan hjelpe studentene med større frihet, derimot må det stilles strenge krav til kvalitet. SiO er i stor grad påvirket av økonomi og faren for at kvalitet kan bli nedprioritert til fordel for økonomi. Politikerne er også de som bestemmer det økonomiske tilskuddet til studentboligene. SiO blir påvirket av ønske om arkitektonisk kvalitet i boligen for å styre SiO sitt omdømme. SiO blir påvirket av de mange medvirkerne med forskjellig grad av makt.

5.4 Forslag til å forbedret praksis

Av analysen kommer det frem at studentene i styret får lite tid til å sette seg inn i de arkitektoniske og visuelle fremstillingene. Det kan føre til at de ikke får opparbeidet seg den kunnskapen om byggeprosjektene de trenger for å kunne oppnå reell-medvirkning. I arbeid med visuelle representasjoner, forståelse av byggkonstruksjoner- og prosesser er det sannsynlig at studentene opplever at de ikke strekker til og det kan være utfordrende å kommunisere sine ideer og tanker. SiO har satt inn en arkitekt, men det jeg vet er at det kan være utfordrende å kommunisere med arkitekter der de ofte har utviklet en annen måte å ordlegge seg på når de skal formidle sine tanker. Her velger jeg å støtte opp under forslaget til Eikseth for tiltak for forbedret praksis. Hun mener at arkitektene som er under utdanning kan få god nytte av å arbeide med prosjektarbeid som inkluderer brukere, ekte byggherrer og inkludere prosjektarbeidene inn i grunnskolen/ videregående. Det kan føre til at arkitektene opparbeider seg forståelse og evner til å kommunisere bedre i fremtiden (Eikseth, 2015). Prosjektarbeid både i grunnskolen, videregående skole og i arkitektutdanningen kan også føre til at studenten/elevene får bedre forståelse for byggeprosesser, byggkonstruksjoner og visuelle representasjoner. Prosjektarbeidet kan deretter føre til at studentene er mer rustet hvis de i fremtiden selv blir inkludert i en virkelig medvirkningsposisjon. Det kan skape et bedre samarbeidsklima mellom fremtidige brukergruppene, byggeier og arkitekter. Dette er noe Utdanningsdirektoratet hevder er essensielt for å få til fruktbar medvirkning og må derfor vektlegges (Utdanningsdirektoratet, 2012b).

Derimot, uten grundig kartlegging kan representantene i styret risikere å fremstiller et uærlig bilde av studentenes faktiske ønsker og behov. Som det beskrives i *Arkitektur.nå* er en ren demokratisk medvirkningsprosess sjelden løsningen (Kultur- og kirke departementet, 2009) og

i dette tilfelle umulig. Derimot gjennom kartlegging kan det hjelpe å få et mer demokratisk og ærlig bilde av studentenes behov. Jeg vil argumentere for et tilskudd av både tid og ressurser til møtene og mer fokus på kartlegging/ undersøkelser av studentenes behov. Det mener jeg vil kunne løfte kvaliteten på medvirkningen og øke sjansen for mer reell-medvirkning. For å gjøre medvirkningsmulighetene mer tilgjengelig og forståelig for studentene ser jeg her et potensiale i å kunne anvende sosiale medier i fremtiden. SiO er allerede aktive på sosiale medier som jeg ser på som en potensiell kartleggingsarena. Gjennom bruk av for eksempel bilder eller infografikk som visuell kommunikasjon kan SiO arbeide med å videreføre informasjon som for noen kan virke abstrakt på en mer konkret/forståelig måte. Sosiale medier er både populært, og tilgjengelig for de fleste studentene. Det vil også kunne synliggjøre studentenes posisjon som medvirkere og deres mulighet til å ta del i planleggingen. Derimot kan aldri sosiale medier erstatte grundige og vitenskapelige undersøker som burde ligge til grunn i et byggeprosjekt, men det kan fungere som et supplement til mindre prosjekter.

I undersøkelsen og gjennom innbydelsen til arkitektkonkurransen ser jeg at ønsket om å etablere et bygg med høy arkitektonisk kvaliteten påvirker både arkitektene og SiO. Det kan derfor hende at noen av studentenes behov har blitt satt til side. Å skulle gjøre endring for å tilfredsstille studentenes behov i etterkant kan både være utfordrende, kostbart og noen ganger umulig. For eksempel om det skulle ha blitt inkludert variasjoner av private, semi – og offentlige oppholdsrom. I undersøkelsen ser jeg at det er den utvendige delen av bygget som blir diskutert i hovedsak og har gått gjennom flere detaljerte forandringer. Det er derfor lite sannsynlig at det er noe ønske om å forandre på byggets kropp til fordel for byggets romløsninger. I innbydelsen til arkitektkonkurransene mener jeg det kan være hensiktsmessig å inkludere noen av behovene til studentene som kommer fra kartleggingen slik at det ligger til grunn før forslagene kommer inn.

Jeg støtter meg til forslaget fra Velferdstinget om å kunne utarbeide en metode for at studentene selv kan ta del i utvelgelsen av hvem de vil bo med, men det er kun om den blir utviklet med strenge krav slik at den ikke går ut over likestillingen eller kan medføre at studenter føler seg glemte. Jeg støtter opp under SiO sitt forslag om å kunne utvikle skreddersydde reguleringskrav for studentboligene slik at SiO ikke trenger å bygge boliger som er tilpasset andre enn studenter. Det kan føre til at SiO og studentene kan ha mulighet for å tilpasse boligene etter det egentlige behovet. Derimot må det her også opparbeides strenge

krav til kvalitet. I utarbeidelsen av reguleringskravene ser jeg det nødvendig med god og grundige kartleggingsundersøker av studentenes behov. Det må inkludert et minimumskrav til spesielt tilpassede boliger for funksjonshemmede og familieboliger.

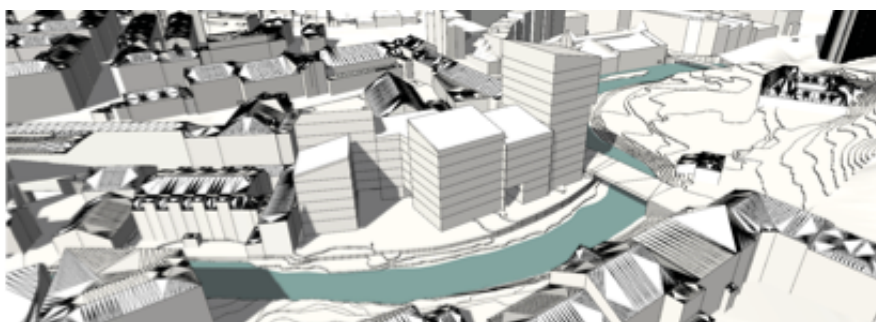
DEL 2

6. Praktisk estetisk visualisering: Målsetting og veien mot utstilling

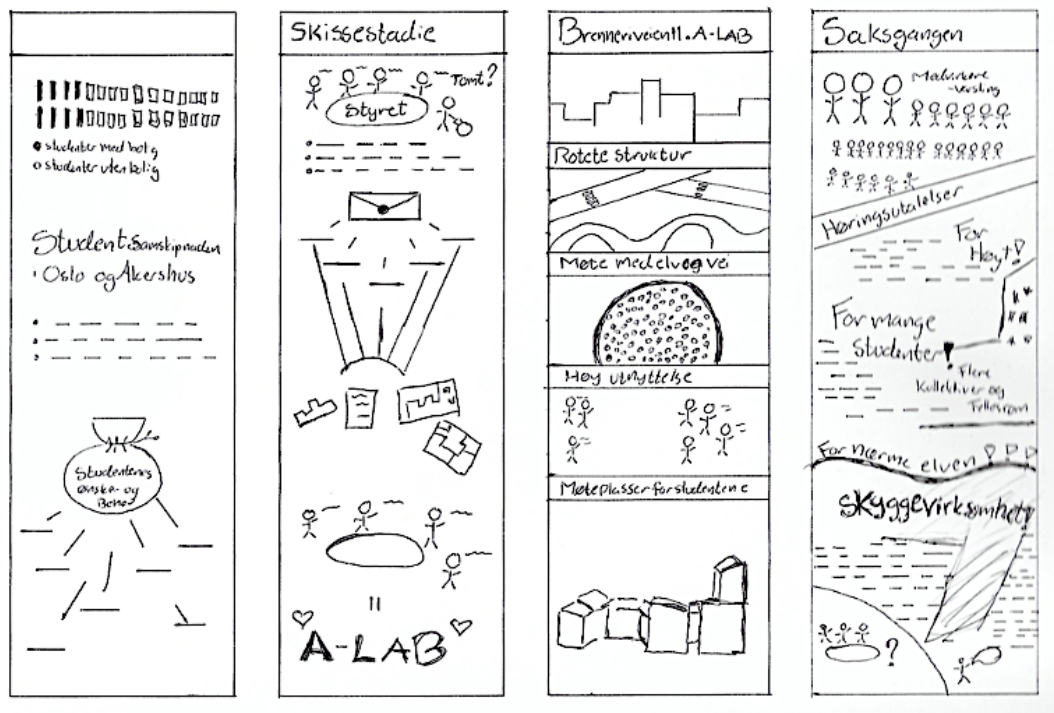
Målsettingen for utstillingen er at tilskuere kan både bli kjent med min undersøkelse, lære om et samfunnsaktuelt tema *medvirkning*, men også skape forståelse for planprosessen til et bygg. Her ser jeg det som relevant å arbeide ut ifra et fagdidaktisk perspektiv og har derfor valg å ta utgangspunkt i kompetansemålet:

- Kjenne til dei ulike fasane av ein planprosess for bygg og ein designprosess og ta i bruk dette i eige arbeid (Utdanningsdirektoratet, 2016)

Å bevisstgjøre for å kunne gi eleven muligheten til å påvirke/medvirke og delta i det demokratiske samfunnet anses som en viktig del av elevens utdanning (Hiim & Hippe, 2009. s.25). Å kunne medvirke i samfunnets utvikling er sentral del av et demokratisk samfunn (Kommunal- og regionaldepartementet, 2012). Utfordringen presentere informasjonen fra min undersøkelse er at den innehar mye detaljert og komplisert informasjon. Faren kan derfor bli at utstillingen ser litt rotete ut og kan skape misforståelser. Som tidligere nevnt ønsker jeg derfor å ta inspirasjon fra den visuelle kommunikasjonsformen infografikk. Derimot ønsker jeg heller ikke at utstillingen skal se ut som informasjonsplakat. Her ønsker jeg å ta inspirasjon fra Cold sine refleksjoner rundt *Orden og sammenheng med en grad av kompleksitet*. Cold skriver i sin bok *her er det god å være* at bruken av moderat kompleksitet i bygg og omgivelser gjør at mennesker blir positivt stimulert, men uten å bli forvirret eller at omgivelsene virker kjedelig. Cold trekker frem et eksempel fra Lofoten sin særpreget bebyggelse. Lofotens sin småhusbebyggelse skaper gjennom en kombinasjonene av bygningstype, farger, tetthet og konstruksjon mot vannet en helhet, men med variasjon (Cold, 2010). I utprøvingene til utstillingen ønsker jeg å ta inspirasjon fra Cold sine refleksjoner om orden og kompleksitet. Å skape kontrast mellom det strukturerte og rene mot det rotete og detaljerte, det geometriske mot det organiske. Det er elementer vi kan se er brukt i mange kjente bygg som Barcode og kilden konserthus, men også Brenneriveien.

Figur 26: Illustrasjon av Brenneriveien 11 sin rotete struktur mot den rolige elven (a-lab, 2016)

Figur 27: skisseutprøvnings til utstillingen (egenprodusert, 2018)

Skisseutprøvnings til utstilling

Her har jeg prøvd å vise informasjon på forskjellige måter. Skissene over illustrerer de første delene av en planleggingsprosess, men også første fase av en medvirkningsprosess.

Skisse 1: her prøver jeg å vise studentboligmangelen, SiO og hvordan SiO innhenter informasjon fra studentene før skissestadiet begynner. I skisse 2: prøver jeg å illustrere hvordan studentene i styret er deltagende i utvelgelsen av arkitektkonkurransen. Først diskuterer studentene i styret og avgjør om å kjøpe tomt. Deretter sendes det ut innbydelse til arkitektfirmaene. Så sender arkitektfirmaet tilbake tegninger, modeller, visuelle representasjoner og netto/brutto informasjon. Deretter bestemmer diskuterer styret hvilket arkitektfirma som vinner. I skisse 3: prøver jeg å viser til fire av hovedfaktorene til hvorfor SiO valge A-lab. Den rotete strukturen i bygget som passet inn i omgivelsene. Møte mellom elverommet og veirommet. Den høye utnyttelsesgraden av bygget. A-lab sine tanker om møteplasser for studentene. Bilde 4: Prøver jeg å illustrere de mange og varierte høringsuttalelsene som kommer fra medvirkerne.

Veien videre kommer jeg til å utforske forskjellige måter jeg kan bruke infografikk for å støtte opp under utstillingens målsetting. Her ønsker jeg også å undersøke eventuelle tredimensjonale elementer som modeller.

7. Oppsummering og konklusjon

I hvilken grad får studenter delta i medvirkningsprosessene når nye studentboliger planlegges har blitt undersøkt gjennom dokumentanalyse, intervju som jeg har drøftet opp mot Arnstein sin medvirkningsstige og tidligere forskning. Hvordan kan kunnskap innen visuell kommunikasjon bidra til mer reel-medvirkning? har jeg svart på i mitt drøftingsdel *studentenes møte med profesjonskunnskap* som viser til verdien av kunnskap om visuell kommunikasjon i en medvirkningssammenheng.

Gjennom dokumentanalysen ønsket jeg å få vite *hvem som var deltagende medvirkere, hva som bli diskutert og hvor deltagende var studentene i saksdokumentene i Brenneriveien 11?* Her under undersøkte jeg også hvilke påvirkningsfaktorer for studentenes mulighet til reell-medvirkning jeg kunne spore. Jeg gikk inn i intervjuet med ønske om å få svar på *hvordan SiO legger til rette for studentenes medvirkning*. Her ønsket jeg også å se nærmere på sentral tematikk fra saksdokumentene og fra Thomsen sin undersøkelse som omhandlet studentene boligmix, fellesrom og private rom som jeg siden skulle drøfte. I intervjuet undersøkte jeg også SiO sine valg av arkitektfirma og hvilke problemområder som oppsto i forhold til forståelse og kommunikasjon der jeg så det nærliggende å anta at det kunne ha en påvirkningsfaktor på studentene. I analyse og drøftingen gikk jeg inn for å måle studentenes grad av medvirkning med å sammenligne mine funn opp mot Arnstein sin medvirkningsstige. Siden drøftet jeg sentrale tematikk fra undersøkelsen for å se etter eventuelle muligheter for å kunne forbedret praksis. I drøftingsdelen *hva kan påvirke studentenes medvirkning?* gikk jeg inn med mål om å drøfte eventuelle påvirkningsfaktorer som jeg kunne spore. Her hadde jeg hovedfokus på tre temaer *ressurser til tid og kartlegging, studentenes møte med profesjonskunnskap* og *Sio som byggherre*. Her gikk jeg ført ned i et mer nært nivå /individuell nivå som er påvirkning på studentene i styret, til gå over til et mer institusjonelt nivå, hva som kunne påvirke SiO. Siste del av drøftingen gikk jeg inn for å drøfte eventuelle forbedringer til for studentenes mulighet til medvirkning. I denne undersøkelsen har jeg gjennomført Dannemark sine fire nivåer; Identifisert et problem, identifisert kilden til problemet, forklart hvorfor kilden til problemet er negativt og prøvd å komme med muligheter til å forbedre problemet.

I hvilken grad får studenter delta i medvirkningsprosessene når nye studentboliger planlegges er vanskelig å svare på der det er lite grad av dokumentasjon av studentenes medvirkning. jeg kan derimot se ut i fra undersøkelsen er at SiO legger til rette for en del forskjellige medvirkningsmetoder som dybdeintervju, workshops og undersøkelser. Studentene gjennom styret har en form for makt der de både er flertall av studenter og styrelederen har dobbeltstemme. Studentene i Arnstein sin medvirkningsstige blir plassert under *Brukerkontroll* og *Delegert* på bakgrunn av deres maktposisjon. Her ser jeg at både studentene har makt, de blir inkludert og informert. Derimot ser jeg det sannsynlig at deres medvirkning blir påvirket av at det er satt av for lite ressurser til møtene. Ut i fra det jeg ser i de dokumenterte sakslistene og referatene til SiO holdes det kun møter 8 ganger i året, der det er satt av 4 timer til å gå igjennom 8-13 punkter. Studentenes mulighet for reelle-medvirkning i styret kan påvirket av ressursmangel til tid for å oppnå forståelse, men også til kartlegging av et helhetlig bilde av studentmassen. Det er nærliggende å anta at studentene i styret blir påvirket av dere manglende kunnskaper innen for visuell kommunikasjon. Har studentene ikke trening innen forståelse av byggkonstruksjoner eller visuell kommunikasjon kan det være vanskelig å oppfatte problematikken og enda vanskeligere å argumentere for endring dersom man har forslag til noe (Nielsen, 2000). Som svarer på min andre del av problemstillingen *Hvordan kan kunnskap innen visuell kommunikasjon bidra til mer reel-medvirkning?* Her vil jeg argumentere for faget kunst og håndverk sin verdi i syn av å skape et mer demokratisk samfunn gjennom muligheten til *reell medvirkning*. Etter at saksgangen er startet ser jeg at studentenes ønsker og behov blir tilsidesatt av de offentlige etatene, selv om SiO er enige med studentene. Som betyr at studenten faktisk ikke har så mye avgjørende makt, selv om de er flertall i styret. Derimot ser vi at SiO sin rolle som byggherre heller ikke har avgjørende makt der de blir påvirket av en rekke faktorer og krav som politikere, økonomi, SiO sitt omdømme, arkitektene og det høye antallet av medvirkere. I denne undersøkelsen har jeg ikke grunnlag til å betvile SiO sine intensjoner for medvirkning. Gjennom intervjuet får jeg vite at SiO gjennomfører former for medvirkningsmetoder og jeg har ingen tro på at dette skal fungere som en *skinnprosess*. SiO er en velferdsorganisasjon for studentene der all det økonomiske overskuddet alltid går tilbake til SiO og studentene. Jeg ser det derfor som naturlig at SiO ønsker det beste for studentene.

7.1 Mangler ved undersøkelsen og veien videre

I undersøkelsen intervjuer jeg kun en person, SiO som byggherre. Derfor har jeg kun synspunktene fra en av de involverte i medvirkningsprosessen. For videre undersøkelse på temaet hadde det vært av interesse å intervju studentene som er deltagende i styret for å undersøke deres refleksjoner og tanker om deres medvirkning i planleggingen av studentboliger. Det hadde også vært av interesse å gjennomført noen kartlegginger eller spørreundersøkelser som går mer inn på hvordan studenter generelt oppfatter at de er deltagende, eventuelle områder de ønsker å delta mer aktivt og problematikk på området.

Vedleggliste

Vedlegg 1: Intervjuguide

Vedlegg 2: Samtykkeskjema – forespørsel om deltagelse til intervju

Vedlegg 3: Godkjennelse fra NSD

Vedlegg 4: Informasjonsskriv

Vedlegg 5: Temaliste sendt til intervjuobjekt før intervju

Vedlegg 6: Regjeringens skala

Vedlegg 7: Detaljert Arnsteins medvirkningsstige

Vedlegg 8: Involverte parter i saksdokumentene

Referanser

8. Kilder

- A-lab. (2016a). *Enkel stedsanalyse*. Hentet 04.11.17
<http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2016072141&fileid=6398254>
- A-lab. (2016b). *Presentasjon*. Hentet 04.04.18
<http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2016072141&fileid=6398255>
- A-lab. (2017a). *Planbeskrivelse utvidet planområde*. Hentet 05.11.17
<http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2017128216&fileid=7376256>
- A-lab. (2017b). *Om A-lab*. Hentet 05.11.17
<http://a-lab.no/om/>
- Akks. (2017). *Akks Oslo*. Hentet 05.11.17
<https://www.akks.no/oslo/>
- Andersen, Elise, Rønnevig. (2017). 85 prosent får ikke studiebolig: Sjekk boligkøen der du skal studere. *Krsby*. Hentet 03.01.18 <https://www.krsby.no/student/i/6Ev9r/85-prosent-far-ikke-studentbolig-Sjekk-boligkoen-der-du-skal-studere>
- Arge, Kristin. (2008). *Tverrfaglighet og fagkompetanse i prosjekters tidligste fase*. (nr. 28). Oslo: SINTEF Byggforsk.
- Arge, Kirsten & Bleiklie, Siv. (2003). *Arkitektonisk kvalitet: en studie av samspillet mellom byggherre og arkitekt*. Oslo: Pax Forlag
- Arnstein, Sherry. R. (1969). A ladder og citizen participation. *Journal of the American Planning Association*, 35(4) 216-224. Hentet 11.03.18
<http://www.participatorymethods.org/sites/participatorymethods.org/files/Arnstein%20ladder%201969.pdf>
- Asplan Viak. (2017). *Om Asplan Viak*. Hentet 05.11.17
<https://www.asplanviak.no/om-asplan-viak/>
- Bjørnevik, Bjarne. (2017). Stadig dyrere leie for studentene. *Studenttorget* Hentet 06.02.18
<https://studenttorget.no/index.php?show=5665&expand=3797,5665&artikkelid=19422>
- Buch-Hansen, Hubert & Nielsen, Petter. (2005). *Kritisk realisme*. Roskilde: Samfundslitteratur Roskilde Universitetsforlag
- Bugge, Sissel. (14.09.16). *Uttalelse: Stolmakergata 9 E*. Hentet 11.12.17
<http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2016131265&fileid=6627862>
- Busani, Amnon. (2017). *Mottatt skjema*. Hentet 07.11.17
<http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2017149338&fileid=7467403>
- Brattbakk, Ingar & Medby, Per. (2003). *Studentboliger: behovsanalyse: en studie av studenters boligsituasjon og behovet for studentboliger ved de norske studiestedene 200*. Byggforsknotat, 64, Oslo.
- Bye, Robert. (2008). *Lærende bygninger - nøkkelferdige brukere?: Bruk, brukermedvirkning og energieffektive bygg*. (Doktoravhandling). NTNU: NTNU-Trykk
- Bærheim, Ruben. (2016). *Brukermedvirkning Fleksibelt, flytende & faglig: En studie av brukermedvirkningsforståelse og -praksis i det sosiotechniske landskapet*. (mastergradsavhandling, institutt for tverrfaglige kulturstudier). Hentet 05.04.18
<https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2402792/masteroppgavebrukermedvirkning.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Cold, Birgit. (2010). *Her er det godt å være: om estetikk i omgivelsene*. Trondheim: Tapir Akademiske forlag og Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
- Dalen, Tone., Nordbakke, Susanne., Eckersberg, Helen., Opedal, Kjersti., & Lucas, Pavlina.

- (27.09.16). *Uttalelse* Hentet 09.12.17
<http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2016131265&fileid=6627860>
- Danermark, Berth, Mats Ekstrøm, Liselotte Jakobsen & Jan Chr. Karlsson (2003). *Att föröklara samhället* Lund: Studentlitteratur
- De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2016). *Generelle forskningsetiske retningslinjer*. Hentet 19.03.18 <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Generelle-forskningsetiske-retningslinjer/>
- Eikseth, Barbro. Grude. (2009). Mesterlærermodeellen: til hinder for utvikling til arkitekter kommunikasjonskompetanse? *Formakademisk*, 1(2), 49-59. Hentet 07.03.18
<https://journals.hioa.no/index.php/formakademisk/article/view/60/27>
- Eriksen, Are. (03.10.16). *Uttalelse*. Hentet 12.11.17
<http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2016125343&fileid=6600549>
- Eriksen, Are. (07.02.17). *Brenneriveien 11: for stort, for høyt og for tett på elva*. Hentet 04.11.17
<http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2017019330&fileid=6922696>
- Falleth, Eva. Irene., Hanssen, Gro. Sandkjær. & Saglie, Inger-lise. (2008). *Medvirkning i byplanlegging i Norge* (2008:37) Hentet 05.01.18
<http://www.hioa.no/extension/hioa/design/hioa/images/nibr/files/filer/2008-37.ny.pdf>
- Fortidsminneforeningen. (2017). *Vår Historie*. Hentet 05.11.17
<https://www.fortidsminneforeningen.no/var-historie>
- Fylkesmannen i Oslo og Akershus. (2017). *Om oss*. Hentet 05.11.17
<https://www.fylkesmannen.no/Oslo-og-Akershus/Om-oss/>
- Grünerhagen. (2017). *Generell opplysninger om Grünerhagen II BL*. Hentet 05.11.17
<http://grunerhagen.no/om-borettslaget/>
- Haabesland, Anny. Å & Vavik, Ragnhild. (2000). *Kunst og håndverk: Hva og hvorfor*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Haugstad, Kari Marte. (2016). *Referat Dialogmøte 1: Brenneriveien* Hentet 09.10.17
<http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2016136474&fileid=6646416>
- Helle, Mariken Landstad. (2016). *Referat fra oppstartsmøte*. Hentet 02.11.17
<http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2016102693&fileid=6512003>
- Helle, Mariken Landstad. (2017). *Referat fra kart- og bestemmelsesmøte - Brenneriveien 11*. Hentet 09.12.17
<http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2017008346&fileid=6873841>
- Holien, Elisabeth, & Skyum, Linn. (2017). *Uttalelse*. Hentet 09.12.17
<http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2017165079&fileid=7557915>
- Hiim, Hilde & Hippe, Else. (2009). *Undervisningsplanlegging for yrkesfaglærte*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag AS
- Hva skjer i Oslo. (2017). *Søndagsmarked på Blå*. Hentet 05.11.17
<http://www.detskjerioslo.no/hvaskjer/93485.html>
- Institutt for estetiske fag: Fakultet for teknologi og design. (2016). *Mest 5900 Masteroppgave*. Hentet 16.01.18 <http://www.hioa.no/Studier-og-kurs/TKD/Master/Estetiske-fag/Programplan-for-Masterstudium-i-estetiske-fag-2016/MEST5900-Masteroppgave-Kull-2016>
- Johannessen, Asbjørn., Kristoffersen, Line., & Tufte, Per, Arne. (2004). *Forskningsmetode: For økonomisk-administrative fag*. Oslo: Abstrakt forlag
- Johansson, R. (2005). *Case Study*
- KEM. (2017). *Om oss*. Hentet 05.11.17
<https://www.kem.no/ovrig-info/om-oss>
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2014). *Medvirkning i planlegging: Hvordan legge til*

- rette for økt deltakelse og innflytelse i kommunal og regional planlegging etter plan- og bygningsloven.* Hentet 04.01.18
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kmd/plan/medvirkningsveileder/h2302b_veileder_medvirkning.pdf
- Kommunal- og regionaldepartementet. (2012). *Brukermedvirkning*. Hentet 20.01.18
<https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/krd/tema-og-redaksjonelt-innhold/kampanjesider/2007/kvalitetskommuneprogrammet/verktoykasse/brukermedvirkning/brukermedvirkning/id582859/>
- Kriszat, Karenina. (2015). Hva er arkitekturpolitikk? *Norske arkitekters landsforbund*. Hentet 03.01.18 <http://www.arkitektur.no/hva-er-arkitekturpolitikk>
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kkd/kultur/rapporter-og-utredninger/kkd_arkitektur.naa_web_justert_pdf-utgave_sept09.pdf
- Kultur- og kirke departementet. (2009). Arkitektur nå: Norsk arkitekturpolitikk Hentet 02.01.18
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kkd/kultur/rapporter-og-utredninger/kkd_arkitektur.naa_web_justert_pdf-utgave_sept09.pdf
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Post 75 Tilskudd til bygging av studentboliger, kan overføres* (Prop. 17 S 2017–2018). Hentet 04.04.18 https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-17-s-20172018/id2579554/sec2?q=kap.%20270#match_0
- Kvittingen, Ida & Spilde, Ingrid. (2015, 10. Juni). Syv av ti har ikke publisert. *Forskning.no*. Hentet 05.04.18 <https://forskning.no/forskningsetikk-om-forskning/2015/06/et-svik-mot-norske-pasienter>
- Lala Tøyen. (16.01.17). *Illustrasjonsprosjekt Landskap*. Hentet 06.01.18
<http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2017018665&fileid=6919097>
- Lankow, Jason., Crooks, Ross & Ritchie, Josh. (2012). *Infographics: The power of visual storytelling*. New Jersey: John Willey & Sons. Hentet 05.04.18 <https://ebookcentral-proquest-com.ezproxy.hioa.no/lib/hioa/reader.action?docID=882721&query=>
- Lefdal, Else Margrethe. (2015). Verdsetting av brukermedvirkning ved utforming av skoleanlegg. *Acta Didactica Norge*, 9(1), 1-18. Hentet 30.01.18 <https://oda.hioa.no/en/item/verdsetting-av-brukermedvirkning-ved-utforming-av-skoleanlegg>
- Leve Løkka. (2017). *Innlegg på facebookside*. Hentet 05.11.17
<https://www.facebook.com/levelokka/photos/a.397556993935009.1073741826.396393817384660/501545473536160/?type=3&theater>
- Leon, Rebekka De. (03.10.16). *Uttalelse*. Hentet 08.12.17
<http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2016131265&fileid=6627859>
- Lovdata. (u.å). *Ukjent tittel*. Hentet 06.03.18 <https://lovdata.no/dokument/NLO/lov/1985-06-14-77>
- Lundevall, Tarald. (2012). *Profesjonskunnskap*. Oslo: Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo
- Lutnæs, Eva & Fallingen, Nina. (2017). Bærekraftig utvikling gjennom skapende praksis: Utvikling av økoliteracy i et samlet kunst-og håndverksfag. *Formakademisk*, 10(3), 1-19. Hentet 07.01.18
<https://journals.hioa.no/index.php/formakademisk/article/view/1825/2532>
- Løwe, Torkil & Sæther, Jan Petter. (2005). *Studenter inntekt, økonomi og boforhold: Studenter levekår 2005*. (2). Hentet 06.02.18
https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_200702/rapp_200702.pdf
- Lånekassen. (2018). *Basisstøtte* Hentet 06.02.18
<https://www.lanekassen.no/nb-NO/Stipend-og-lan/Hoyere-utdanning/Hvor-mye-kan-du-fa/basisstotte/>
- Melgård, Maria & Skjæraasen, Martin. (2016). Full strid om studentboliger. *Dagsavisen*. Hentet 06.01.18 <http://www.dagsavisen.no/oslo/full-strid-om-studentboliger-1.761762>
- Miljøforeningen Akerselvns venner. (2017a). *Formål*. Hentet 06.11.17
<http://www.akerselvasvenner.no/om-oss/formal/>
- Miljøforeningen Akerselvns venner. (2017b). *Infomøte om Brenneriveien 11*. Hentet 04.11.17
<http://www.akerselvasvenner.no/2017/10/18/infomote-om-brenneriveien-11/>
- Molander, Bengt. (1996). *Kunnskap i handling*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB
- Multiconsult. (2017). *Kort om Multiconsult*. Hentet 04.11.17

- <http://www.multiconsult.no/om-oss/kort-om-multiconsult/>
- Nedregård, Truls & Olsen, Rune. (2014). *Studentenes helse- og trivselsundersøkelse* (SHoT:2014) Hentet 01.04.18 http://www.studentvelferd.no/dokumenter/2014/09/SHoT-2014_Rapport_.pdf
- Nielsen, Liv, Merete. (2000). *Drawing and spatial representations: reflections on purposes for art education in the compulsory school* (doktorgradsavhandling). Oslo school of architecture: Oslo.
- Nielsen, Liv, Merete. (2006). Med kunst og design inn i fremtiden. *Form*, 2006(4) 3. Hentet 19.02.18 http://media.wix.com/ugd/75f35c_a3afed7f91e34a108843290bcb0205a4.pdf
- Nielsen, Liv, Merete. (2009). *Fagdidaktikk for kunst og håndverk: I går – i dag – i morgen*. Oslo: Universitetsforlaget
- Nordberg-Schulz, Christian. (1995). *Stedskunst*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag. Hentet: <http://www.nb.no/nbsok/nb/e654a38bcd8cabe637dbbffa2893425f.nbdigital?lang=no#1>
- Norges vassdrag- og energidirektorat. (2017). *Om NVE*. Hentet 03.11.17 <https://www.nve.no/om-nve/>
- Norsk Lektorlag. (2011, 16. februar). *Medbestemmelse som skinnmanøver*
- Norsk statistisk sentralbyrå. (2017a). *Studenter i høyere utdanning*. Hentet 05.01.18 <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/utuvh/aar>
- Norsk statistisk sentralbyrå. (2017b). *Stort flertall eier boligen*. Hentet 05.01.18 <http://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/artikler-og-publikasjoner/stort-flertall-eier-boligen>
- Norsk statistisk sentralbyrå. (2017c). *Vanskeligstilte på boligmarkedet: Hvordan måle og hvem er utsatt på boligmarkedet*. Hentet 05.01.18 http://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/artikler-og-publikasjoner/_attachment/302752?_ts=15b3883f218
- Norsk studentorganisasjon. (2017). *Studentboligundersøkelsen 2017*. Hentet 05.11.17 <https://www.student.no/content/uploads/2017/07/NSOs-Studentboligunders%C3%B8kelse-2017.pdf>
- Næss, Petter. (2012). Kritisk realisme og byplanforskning. *FORMakademisk*, vol 5(2), 1-17. Hentet 07.01.18 <https://journals.hioa.no/index.php/formakademisk/article/viewFile/493/499>
- Oslo Elveforum. (2009). *Om oss*. Hentet 05.11.17 http://www.osloelveforum.no/htdocs/joomla15/index.php?option=com_content&view=article&id=6&Itemid=41
- Oslo kommune: Brann- og redningsetaten. (2017). *Om Brann- og redningsetaten*. Hentet 04.11.17 <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/etater-og-foretak/brann-og-redningsetaten/#gref>
- Oslo kommune: Byantikvaren. (2017). *Om byantikvaren*. Hentet 04.11.17 <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/etater-og-foretak/byantikvaren/#gref>
- Oslo kommune: Vann- og avløpsetaten. (2017). *Om vann-og avløpsetaten*. Hentet 03.11.17 <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/etater-og-foretak/vann-og-avlopsetaten/>
- Oslo kommune: Bymiljøetaten. (2017). *Om Bymiljøetaten*. Hentet 05.11.17 <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/etater-og-foretak/bymiljoetaten/#gref>
- Oslo kommune: Plan- og bygningsetaten. (2017a). *Vedtatt om offentlig ettersyn*. Hentet 13.12.17 <http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2017038137&fileid=7432344>
- Oslo kommune: Plan- og bygningsetaten. (2017b). *Om Plan- og bygningsetaten*. Hentet 05.11.17 <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/etater-og-foretak/plan-og-bygningsetaten/#gref>
- Oslo kommune: Bydel Grünerløkka. (2017). *Om bydelen*. Hentet 05.11.17 <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/bydeler/bydel-grunerlokka/#gref>
- Oslo kommune: Bydel Grünerløkka byutviklingskomite. (2017). *Om Grünerløkka byutviklingskomite*. Hentet 05.11.17 <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/bydeler/bydel-grunerlokka/politikk-bydel-grunerlokka/byutviklingskomiteen/#gref>
- Oslo kommune: Renovasjonsetaten. (2017). *Om Renovasjonsetaten*. Hentet 03.11.17

- <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/etater-og-foretak/renovasjonsetaten/#gref>
- Oslo kommune: Eiendoms-og byfornyelsesetaten. (2017) *Om Eiendoms-og byfornyelsesetaten*. Hentet 05.11.17 <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/etater-og-foretak/eiendoms-og-byfornyelsesetaten/#gref>
- Pettersen, Bjørn. (03.10.16). *Uttalelse: Stolmakergata borettslag*. Hentet 11.12.17 <http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2016131265&fileid=6627863>.
- Plan- og bygningsloven. (2008). Lovens formål m.v. av 27.06.2008 nr. 1-1. Hentet 05.01.18 https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71/KAPITTEL_1#KAPITTEL_1
- Plan- og bygningsloven. (2008). Medvirkning m.v. av 27.06.2008 nr. 5-1. Hentet 04.01.18 https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71/KAPITTEL_2-1-3#KAPITTEL_2-1-3
- Regjeringen. (2017). Overordnet del: Verdier og prinsipper for grunnopplæringen. Hentet 19.02.18 <https://www.regjeringen.no/contentassets/37f2f7e1850046a0a3f676fd45851384/overordnet-del---verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen.pdf>
- Repstad, Pål. (2004). *Mellom nærhet og distanse: Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/KMD/PLAN/medvirkningsveileder/H2302Bveileder_medvirkning.pdf
- Sanoff, Henry. (2002). *Schools Designed with Community Participation*. Washington: National Clearinghouse for Educational Facilities. Hentet 04.03.18 <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED466725.pdf>
- Schmidt, Lene., Guttu, Jon & Knudtzon, Lillin. (2011). *Medvirkning i planprosesser i Oslo kommune* (NIBR- rapport 2001:1). Hentet 02.11.17 <http://www.hioa.no/extension/hioa/design/hioa/images/nibr/files/filer/2011-1.w.pdf>
- Sennett, Richard. (2008). *The craftsman*. New Haven, Conn: Yale University Press.
- SINTEF. (2007). Medvirkning for byggherrer. *Smartbygg: Brukermedvirkning, inneklima og energibruk*.
- Stake, Robert. (1995). The art of case study research (s. 49-68). *I Kompendium: Data Gathering*. Thousand Oaks, CA: Sage. Hentet 03.02.18 <http://legacy.oise.utoronto.ca/research/field-centres/ross/ctl1014/Stake1995.pdf>
- Stolmakergata. (2017a). *Innspill til plan- og bygningssetaten*. Hentet 21.11.17 <http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2017164476&fileid=7555950>
- Stolmakergata. (2017b). *Stolmakergata borettslag ligger plassert like ved Akerselva i bydel Grünerløkka i Oslo*. Hentet 04.11.17 <http://www.stolmakergata.no/>
- Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus & A-lab. (2018). *Utdrag fra referat fra bemerkningsmøte*. Hentet 02.26.18 <http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2018025233&fileid=7720481>
- Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus. (2018a). *Hovedstyremøte -/ arbeidsplan 2018*. Hentet 05.04.18 [file:///Users/maritdittmann/Downloads/Hovedstyrets%20m%C3%B8teplan%202018%20\(3\).pdf](file:///Users/maritdittmann/Downloads/Hovedstyrets%20m%C3%B8teplan%202018%20(3).pdf)
- Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus. (2018b). *Saksliste til styremøte*. Hentet 05.04.18 [file:///Users/maritdittmann/Downloads/Saksliste%20Hovedstyrem%C3%B8te%2021.6.17%20\(1\).pdf](file:///Users/maritdittmann/Downloads/Saksliste%20Hovedstyrem%C3%B8te%2021.6.17%20(1).pdf)
- Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus. (2017a). *Minstudentbolig*. Hentet 07.02.18 <https://www.sio.no/bolig/minstudentbolig--7224>
- Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus. (2017b). *SiOs årsrapport 2016*. Hentet 03.01.18 <https://www.sio.no/snarveier/om-sio/rapporter-og-referater>
- Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus. (2016). *Referat fra styremøte*. Hentet 10.04.18 [file:///Users/maritdittmann/Downloads/Referat%20Hovedstyrem%C3%B8te%2027.-28.10.16%20\(1\).pdf](file:///Users/maritdittmann/Downloads/Referat%20Hovedstyrem%C3%B8te%2027.-28.10.16%20(1).pdf)
- Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus, (2016). *Brenneriveien 11. Begrenset konkurranse om arkitektoppdrag* (upublisert).

- Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus. (2015). *Referat fra styremøte*. Hentet 10.04.18
<file:///Users/maritdittmann/Downloads/Referat%20Hovedstyrem%C3%B8te%205.-6.11.15.pdf>
- Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus. (u.å a). *Husordenregler*. Hentet 09.04.18
https://www.sio.no/bolig/hverdagen-i-studentbolig/_attachment/5621?_ts=161655ac195
- Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus. (u.å b). *Organisasjon*. Hentet 02.02.18
<https://www.sio.no/snarveier/om-sio/organisasjon>
- *Studenttorget. (2016). *Bare en dråpe i havet*. Hentet 06.02.17
<https://studenttorget.no/index.php?show=5195&expand=3797,5195&artikkelid=13999>
- Studenttorget. (2017). *Det er på tide med en gjennomgang*. Hentet 04.02.17
<https://studenttorget.no/index.php?show=5195&expand=3797,5195&artikkelid=18238>
- Studentvelferd. (2018). *Om Velferdstinget i Oslo og Akershus*. Hentet 10.04.18
<http://www.studentvelferd.no/om/>
- Søreide, Anette. (2016). Største boligkrisen for studenter noensinne. *Studenttorget*. Hentet 06.02.18
<https://studenttorget.no/index.php?show=5665&expand=3797,5665&artikkelid=14089>
- Sæther, Jan-Petter. (2007). *Et bittelite rom på loftet?* (Samfunnspelet rapport (2)2007). Hentet 08.03.18
<http://www.ssb.no/a/samfunnsspeilet/utg/200702/ssp.pdf>
- Thagaard, Tove. (2003). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode* Bergen: Fagbokforlaget
- Thomsen, Judith. (2008). *Student housing - student homes?* (Doktoravhandling, NTNU) Hentet 03.10.17
<https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/231116>
- Thorsen, Audun, Hauge. (2013). *En realitetsvurdering av folkelig medvirkning ved større vegprosjekter i regi av Statens vegvesen*. (Mastergradsavhandling). Ås: Universitetet for miljø- og biovitenskap.
- Thorød, Anne Brita. (2012). Kritisk realisme – en bro til dypere forståelse av sosiale fenomener. I Andersen, J. W. Andersen., Larsen, Inger. Beate. & Thorød, Anne. Brita (Red). *Engasjement i praksis: broer mellom filosofi og praksis i helse- og sosialfeltet*. (s.142-165). Hentet 02.02.18
https://www.researchgate.net/publication/263398577_Kritisk_realisme_-_en_bro_til_dypere_forstaelse_av_sociale_fenomener
- Universitetet i Oslo. (2017). Viktige årstall i UIO: historia. *Universitetet i Oslo*. Hentet 09.01.18
<https://www.uio.no/om/tall-og-fakta/historie/>
- Utdanningsdirektoratet. (2018). *Læreplan i kunst og håndverk: Formål*. Hentet 18.02.18
<https://www.udir.no/kl06/KHV1-01/Hele/Formaal>
- Utdanningsdirektoratet. (2016). *Læreplan i design og arkitektur – felles programfag i utdanningsprogram for kunst, design og arkitektur* (KDA2-01) Hentet 04.03.18
<https://www.udir.no/kl06/KDA2-01/Hele/Kompetansemaal/design-og-arkitektur-1>
- Utdanningsdirektoratet. (2012a). *Grunnlag*. Hentet 29.01.18
<http://www.skoleanlegg.utdanningsdirektoratet.no/grunnlag>
- Utdanningsdirektoratet. (2012b). *Brukermedvirkning i planleggingsprosesser*. Hentet 29.01.18
<http://www.skoleanlegg.utdanningsdirektoratet.no/brukermedvirkning-i-planleggingsprosesser>
- Utdanningsdirektoratet. (2012c). *Hvordan gjennomføres brukermedvirkning?* Hentet 29.01.18
<http://www.skoleanlegg.utdanningsdirektoratet.no/hvordan-gjennomfores-brukermedvirkning>
- Utdanningsdirektoratet. (2012d). *Sammensetning av brukergrupper*. Hentet 29.01.18
<http://www.skoleanlegg.utdanningsdirektoratet.no/sammensetning-av-brukergrupper>
- Yin, Robert, K. (2009). *Case Study Research: Design and Methods*. London: SAGE publications Inc

Figurliste

Figur 1: Illustrasjon av A-lab. (2017). <i>Snitt gjennom byggets som inkluderer Brenneriveien (til venstre) og Akerselva (til høyre)</i> [Illustrasjon]. Hentet 04.04.18 http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2017018665&fileid=6919079	s. i
Figur 2: Egenprodusert. (2018). <i>Tre forskjellige former å informere om studentenes boligmangel ved hjelp av Infografikk.</i>	s. 15
Figur 3: A-lab. (2017). <i>Bruk av fjernvinkler</i> [Illustrasjon]. Hentet 05.12.17 http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2017018665&fileid=6919098	s. 17
Figur 4: A-lab. (2016). <i>Illustrasjon av gågate</i> [Illustrasjon]. Hentet 05.12.17 http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2016131265&fileid=6627442	s. 17
Figur 5: A-lab. (2016). <i>Solstudier laget for å vise til skyggeviksomhetene til boligene</i> [Foto av modell]. Hentet 09.02.18 http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2016131265&fileid=6627442	s. 17
Figur 6: A-lab. (2016). <i>Plantegning over studentboligen</i> [Plantegning]. Hentet 05.01.18 http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2016072141&fileid=6398255	s. 17
Figur 7: Rud, Josefine. (2017). <i>Noen av vinnerforslagene fra Instagramkonkurranse</i> [Foto]. Hentet 04.11.17 https://www.instagram.com/p/BajzdQRg0p6/	s. 32
Figur 8: Vindal, Susanne. (2017). <i>Noen av vinnerforslagene fra Instagramkonkurranse</i> [Foto]. Hentet 04.11.17 https://www.instagram.com/p/BaCCwqdnYkQ/	s. 32
Figur 9: Borvik, Ingunn (2017). <i>Noen av vinnerforslagene fra Instagramkonkurranse</i> [Foto]. Hentet 04.11.17 https://www.instagram.com/p/BakPbCWnBpq/	s. 32
Figur 10: Norsk studentorganisasjon. (2017). <i>Norsk studentorganisasjon har laget en tabell som illustrerer studentboligenes statstilskudd per år, sortert etter de forskjellige sittende regjeringene. Informasjonene er hentet fra kunnskapsdepartementet</i> [Foto]. Hentet 02.03.18 https://www.student.no/content/uploads/2017/07/NSOs-Studentboligunders%C3%B8kelse-2017.pdf	s. 35
Figur 11: Industrimuseet (u.å) <i>Bilde hentet fra industrimuseet av tekstilfabrikken Indigo i Brenneriveien 9</i> [Bilde]. Hentet 09.04.18 http://industrimuseum.no/bla	s. 41
Figur 12: Norgeskart (2018) <i>Skjermdump fra Norgeskart av området rundt Brenneriveien 11</i> [Kart]. Hentet 02.03.18 https://www.norgeskart.no/#!?project=seeiendom&layers=1002,1015&zoom=15.736666666666652&lat=6650193.85&lon=262614.99&sok=brenneriveien	s. 42
Figur 13: A-lab. (2016). <i>Skjermdump fra a-lab sin presentasjon av de planlagte nye studentboligene i Brenneriveien 11</i> [Illustrasjon]. Hentet 11.11.17 http://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2016072141&fileid=6398255	s. 43
Figur 14, 15, 16, 17: SiO studentliv. (2017), <i>Bilder fra den ultimate studentboligen i Kringsjå</i> [Bilde]. Hentet 08.04.18 https://www.instagram.com/p/BayfXE7IHto/	s. 43
Figur 18: Arnstein, Sherry. (1969). <i>Arnsteins medvirkningsstige</i> [Illustrasjon]. Hentet 06.03.18 http://www.participatorymethods.org/sites/participatorymethods.org/files/Arnstein%20ladder%201969.pdf	s. 51
Figur 19: Egenprodusert. (2018). <i>Arnstein sin stige på Norsk</i> [Illustrasjon].	s. 51
Figur 21: Egenprodusert. (2018). <i>Studentene i styret</i> [Illustrasjon].	s. 68

Figur 21: Egenprodusert. (2018). <i>Kartlegging og dybdeintervju</i> [Illustrasjon].	s. 69
Figur 22: Egenprodusert. (2018). <i>Naturlige medvirkere</i> (Etater) [Illustrasjon].	s. 60
Figur 23: Egenprodusert. (2018). <i>Interesseorganisasjoner</i> [Illustrasjon].	s. 71
Figur 24: Egenprodusert. (2018). <i>Andre naboer og interessenter</i> [Illustrasjon].	s. 72
Figur 25: Egenprodusert. (2018). <i>Studentene i saksdokumentene</i> [Illustrasjon]	s. 72
Figur 26: A-lab (2016) Illustrasjon av Brenneriveien 11 sin rotete struktur mot den rolige elven [Illustrasjon]	s. 87
Figur 27: Egenprodusert. (2018). Skisseutprøving for utstilling [Illustrasjon]	s. 88

Vedlegg 1

Semi-strukturert intervjuguide

(Ikke alle spørsmålene ble brukt i intervjuet og flere oppfølgings spørsmål ble anvendt)

Mitt prosjekt

Student ved høyskolen i Oslo og Akershus der jeg tar en mastergrad i Fagdidaktikk, kunst og design. Her undersøker jeg brukervedvirkning i fremtidige studentboliger.

Casestudie - Brenneriveien 11. Jeg har lest igjennom en del av saksdokumentene som jeg siden skal gjøre en dokumentanalyse på. Her har jeg sett litt på kommunikasjon, studentenes deltagelse, hva som blir diskutert, hvem er det som har noe å si og litt i forhold til visuell kommunikasjon i forhold til tegninger og presentasjoner.

Grunnen til at jeg er her er fordi jeg er interessert i å finne ut mer om SIO-bolig sin rolle. Litt mer detaljer rundt prosessene og hva dere gjør. Studentenes medvirkning i planleggingsprosessen av boligene. Litt i forhold til utvelgelsen av arkitektfirmaene.

Har du lest igjennom informasjonsskrivet?

Bare å spørre spørsmål om det er noe du ikke forstår.

Signere samtykkeskjema.

Intervjuobjekt

Personalia. Sjekker om det jeg har funnet ut er riktig

Intervjuobjektets tidligere arbeidsområder.

Utdanning.

Dagens arbeidsstilling.

(Tatt vekk i intervjuguiden for å anonymisere intervjuobjektet)

SiO bolig og eiendomsutvikling

- Kan du kort beskrive litt om dine arbeidsområder i SiO og hvorfor du har valgt å jobbe med utbygging av boliger?

- Kort beskrivelse om hvordan SIO-bolig jobber og deres hverdag. Litt om hvilke kvalifikasjoner/bakgrunn SIO ser etter hos de ansatte i SIO-bolig og hvor mange som jobber der.

Studenter og medvirkning

- Beskrivelse og tanker om eventuelle kartlegging av studentenes behov. Styrets deltagelse. Tiltak eller metoder som blir brukt for å innhente informasjon som kan bli brukt i fremtidige boliger. Eksempel: Undersøkelser, intervjuer, møter, representativ medvirkning.

Utvelgelse av arkitekter

- Kan du fortelle meg litt kort om prosessen rundt konkurranse og valg av arkitektfirma?
- Bestillingen til Brenneriveien?
- Hva er det dere ser etter av spesifikke kvalifikasjoner eller grunner til deres valg av kandidater?
- Hvor mange firmaer deltok i konkurransen?
- Igjennom en slik konkurranse er dere aktive deltagere gjennom prosessen? To-trinns
- I utvelgelsen av arkitektfirma til Brenneriveien 11 landet dere på A-lab. Hva føler du er grunnen til at a-lab skilte seg ut fra resten av kandidatene?

Prosesen etter utvelgelsen

- Hva begynner dere med etter at dere har valgt arkitektfirma.
- Når, hvordan og hvorfor SIO-bolig er mest involvert i planleggingsprosessene i nye studentboliger. Tanker og beskrivelse om SIO-bolig sin deltagelse i Brenneriveien 11.

(Skissefasen, forprosjektfasen, detaljprosjektfasen eller produksjonsfasen)

Kommunikasjon mellom de involverte

- Tanker og erfaring rundt kommunikasjon mellom SIO-bolig og arkitekter. Eventuelle utfordringer og tanker om hvorfor dette oppstår?
- Tanker og erfaringer rundt kommunikasjon mellom samtlige involverte parter i planleggingsprosessen. Eventuelle utfordringer og tanker om hvorfor dette oppstår?
- Tanker og erfaringer rundt kommunikasjon i forhold til planleggingsprosessen i Brenneriveien 11. Eventuelle utfordringer og tanker om hvorfor dette oppstår?

Vedlegg 2

Samtykkeerklæring for intervju

Beskrivelse av prosjektet

Prosjektet gjennomføres alene av intervjuer Marit Dittmann som er masterstudent ved institusjon for estetiske fag retning fagdidaktikk kunst og design, Høgskolen i Oslo og Akershus. Prosjektet undersøker medvirkning i nye studentboliger. Prosjektet har foreløpig avslutningsdato 1 Juni 2018, men for å ta høyde for uventede forsinkelser settes avslutningsdatoen til 31 desember 2018.

Frivillig deltagelse og anonymitet

Intervjuene kommer ikke til å skape noen risiko eller bivirkninger for deltakeren. All deltagelse er frivillig, og deltageren har rett til å trekke seg når som helst. Deltakere har rett på å se igjennom undersøkelsen før den blir videreført til redigering eller eventuelt sletting.

Personopplysninger som opptak og notater vil bli oppbevart på en egen separat enhet som kun prosjekteier har tilgang til. Alle navn vil bli anonymisert og ved ønske vil stilling også bli det. Lydopptak/notater vil bli slettet senest 31 desember 2018. Som prosjekteier har jeg taushetsplikt og kan derfor ikke videreføre noen personopplysninger som ikke er godkjent. Deltaker kan bli kontaktet i etterkant for oppklaringsspørsmål.

Om deltakeren ønsker å avslutte intervju er det også mulighet for en spørreundersøkelse.

Før intervjuet ber vi deg som deltager å samtykke ved å undertegne på at du har lest og forstått informasjonen på dette arket og ønsker å delta.

Samtykke

Jeg har lest og forstått informasjonen over og gir mitt samtykke for å delta i intervjuet.

Sted og dato

Signatur

Vedlegg 3

Else Margrethe Lefdal
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 OSLO

Vår dato: 21.11.2017

Vår ref: 56863 / 3 / STM

Deres dato:

Deres ref:

Forenklet vurdering fra NSD Personvernombudet for forskning

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 29.10.2017.

Meldingen gjelder prosjektet:

<i>56863</i>	<i>Medvirkning i planlegging av fremtidige studentboliger</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Høgskolen i Oslo og Akershus, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Else Margrethe Lefdal</i>
<i>Student</i>	<i>Marit Kristin Dittmann</i>

Vurdering

Etter gjennomgang av opplysningene i meldeskjemaet med vedlegg, vurderer vi at prosjektet er omfattet av personopplysningsloven § 31. Personopplysningene som blir samlet inn er ikke sensitive, prosjektet er samtykkebasert og har lav personvernulempe. Prosjektet har derfor fått en forenklet vurdering. Du kan gå i gang med prosjektet. Du har selvstendig ansvar for å følge vilkårene under og sette deg inn i veiledningen i dette brevet.

Vilkår for vår vurdering

Vår anbefaling forutsetter at du gjennomfører prosjektet i tråd med:

- opplysningene gitt i meldeskjemaet
- krav til informert samtykke
- at du ikke innhenter [sensitive opplysninger](#)
- veiledning i dette brevet
- Høgskolen i Oslo og Akershus sine retningslinjer for datasikkerhet

Veiledning

Krav til informert samtykke

Utvalget skal få skriftlig og/eller muntlig informasjon om prosjektet og samtykke til deltakelse.

Informasjon må minst omfatte:

- at Høgskolen i Oslo og Akershus er behandlingsansvarlig institusjon for prosjektet
- daglig ansvarlig (eventuelt student og veileder) sine kontaktopplysninger
- prosjektets formål og hva opplysningene skal brukes til

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

- hvilke opplysninger som skal innhentes og hvordan opplysningene innhentes
- når prosjektet skal avsluttes og når personopplysningene skal anonymiseres/slettes

På nettsidene våre finner du mer informasjon og en veiledende mal for [informasjonsskriv](#).

Forskningsetiske retningslinjer

Sett deg inn i [forskningsetiske retningslinjer](#).

Meld fra hvis du gjør vesentlige endringer i prosjektet

Dersom prosjektet endrer seg, kan det være nødvendig å sende inn endringsmelding. På våre nettsider finner du svar på hvilke [endringer](#) du må melde, samt endringsskjema.

Opplysninger om prosjektet blir lagt ut på våre nettsider og i Meldingsarkivet

Vi har lagt ut opplysninger om prosjektet på nettsidene våre. Alle våre institusjoner har også tilgang til egne prosjekter i [Meldingsarkivet](#).

Vi tar kontakt om status for behandling av personopplysninger ved prosjektslutt

Ved prosjektslutt 31.12.2018 vil vi ta kontakt for å avklare status for behandlingen av personopplysninger.

Gjelder dette ditt prosjekt?

Dersom du skal bruke databehandler

Dersom du skal bruke databehandler (ekstern transkriberingsassistent/spørreskjemaleverandør) må du inngå en databehandleravtale med vedkommende. For råd om hva databehandleravtalen bør inneholde, se [Datatilsynets veileder](#).

Hvis utvalget har taushetsplikt

Vi minner om at noen grupper (f.eks. opplærings- og helsepersonell/forvaltningsansatte) har [taushetsplikt](#). De kan derfor ikke gi deg identifiserende opplysninger om andre, med mindre de får samtykke fra den det gjelder.

Dersom du forsker på egen arbeidsplass

Vi minner om at når du [forsker på egen arbeidsplass](#) må du være bevisst din dobbeltrolle som både forsker og ansatt. Ved rekruttering er det spesielt viktig at forespørsel rettes på en slik måte at frivilligheten ved deltakelse ivaretas.

Se våre nettsider eller ta kontakt med oss dersom du har spørsmål. Vi ønsker lykke til med prosjektet!

Vennlig hilsen

Marianne Høgetveit Myhren

Siri Tenden Myklebust

Kontaktperson: Siri Tenden Myklebust tlf: 55 58 22 68 / Siri.Myklebust@nsd.no

Vedlegg 4

Medvirkning i planlegging av fremtidige studentboliger

Prosjektet

Dette er en mastergradavhandling i fagdidaktikk kunst og design fra Høgskolen Oslo og Akershus hvor jeg gjør en undersøkelse om medvirkning i nye studentboliger. Prosjektet har foreløpig avslutningsdato 1 juni 2018, men for å ta høyde for uventede forsinkelser settes avslutningsdato til 31 desember 2018.

Problemstilling

- I hvilken grad for studentene bidra i medvirkningsprosessen når nye studentboliger planlegges?

Forskningsspørsmål

- Hvem er det som har noe å si i planleggingen av studentboligene?
- Hvordan setter studentsamskipnaden som byggherre i verk tiltak for å gi studentene innflytelse på beslutningsprosesser og utforming av nye studentboliger?
- Hvordan kan økt kunnskap innen byggeprosesser være med på fremme god medvirkning?

Deltagere

Nøkkelpersoner som jobber med planprosessen av nye studentboliger.

Intervjuet/spørreundersøkelse

Et semi-strukturert intervju som går ut på å undersøke hvordan/ i hvilken grad studentene får innflytelse på beslutningsprosessen og utformingen av de nye studentboligene.

Intervju: ca 30-40 min.

Sikkerhet og rettigheter

Intervjuene kommer ikke til å skape noen risiko eller bivirkninger for noen deltaker.

Deltageren har rett til å avslutte undersøkelsen etter eget ønske og har rett til å se igjennom undersøkelsen før den blir gitt videre for eventuell redigering eller sletting..

Personopplysninger vil bli oppbevart på en egen enhet som oppbevares separat og som kun prosjekteier har tilgang til. Alle navn vil bli anonymisert og ved ønske vil stilling også bli det.

Lydopptak/notater vil bli slettet senest 31. desember 2018.

Som prosjekteier har jeg taushetsplikt og kan derfor ikke videreføre noe personopplysninger som ikke er godkjent. Deltagelsen er hundre prosent frivilling og om deltakerne ikke ønsker å gjennomføre et intervju er det mulighet for mailkommunikasjon/ spørreundersøkelse.

Deltagere kan bli kontaktet i etterkant med oppfølgings-/oppklaringsspørsmål.

Kontaktpersondetaljer

Navn: (Fjernet)

Mail: (Fjernet)

Prosjektet gjennomføres kun av meg som prosjekteier.

Vedlegg 5

Temaliste for intervju

I denne undersøkelsen har jeg valgt Brenneriveien 11 som et casestudie og kommer nok til å spørre litt mer detaljert om dette, men veldig interessert i å høre om andre erfaringer fra andre prosjekter også.

SIO-bolig - litt beskrivelse om hvordan dere jobber, antall ansatte og kvalifikasjoner.

Konkurransen/utvelgelsen av arkitektfirma - Prosessen og hva dere ser etter.

SIO-bolig sin deltagelse gjennom planleggingsprosessen av nye studentboliger.

Kommunikasjon mellom arkitektene, SIO og andre involverte.

Studenter og deres medvirkning i nye studentboliger - Eventuelle metoder for kartlegging av behov.

Vedlegg 6

Regjeringens skala

Nivå 1: Brukerperspektiv
Tjenesten prøver å se saken fra brukernes side. De ønsker å ha brukerens behov og ønsker for øyet og deretter prøver å tilpasse tiltak og tjenester ettersom.
Nivå 2: Informanter
Er et nivå nærmere aktiv brukermedvirkning. Dette er den mest utbredte metoden i dag der de spør brukere om tjenestens kvaliteter, omfang osv. Eksempel på dette er spørreundersøkelser. I dette nivået er det fortsatt tjenesteyterne som har størst innflytelse der de avgjør spørsmålene og hvordan informasjonen blir anvendt i etterkant
Nivå 3: Dialog
Innebærer at begge parter (tjenesteytteren og bruker) skal kunne få uttrykke og lytte til hverandres meninger. Her anvendes ofte individuelle samtaler eller gruppeintervju. Dette tilsier at tjenesteytteren ikke lenger (formelt) har definisjonsmakt og er et sprang i nivået der tjenesteytteren gir fra seg deler av makten til brukere.
Nivå 4: Brukerstyring
Handler om når brukeren selv har kontroll på de avgjørende beslutningene som omhandler tiltak og virksomhet.

Vedlegg 7

Arnsteins medvirkningsstige på norsk. Egenredigert med inspirasjon fra Audun Thorsen sin versjon av Arnstein sin medvirkningsstige (Thorsen, 2013).

Nivå 1: Manipulasjon	
Hensikt med medvirkning:	Behov for å vise til gjennomført medvirkning eller overbevise for å sikre tiltak.
Medvirkningsformer:	Etter behov eller ingenting.
Medvirkernes maktposisjon:	Svært liten grad.
Påvirkning på plan:	Ingen.
Adferd ovenfor medvirkende:	Enveiskommunikasjon med manglende informasjon. Ikke imøtekommende og ønsker ikke innspill.
<p>Om det blir gjennomført brukermedvirkning i denne prosessen skjer det på grunnlag av behov for å vise til gjennomført medvirkning i planarbeidet. Her ønsker de ikke å få innspill, men heller at brukerne skal godkjenne den allerede forutbestemte planen. Brukerne får ikke god nok informasjon om planarbeidet og får ikke noen mulighet eller makt til å påvirke.</p>	

Nivå 2: Terapi	
Hensikt med medvirkning:	Overbevise eller omvende
Medvirkningsformer:	Ulike former
Medvirkernes maktposisjon:	Svært liten grad
Påvirkning på plan:	Ingen
Adferd ovenfor medvirkende:	Belærende og prøver å overbevise. Ikke lyttende eller ønske om endring. Sterk maktposisjon.
<p>I likhet med nivå 1 er formålet å omvende personens ønske til det allerede forutbestemte, men forskjellen er at i nivå 2 gjennomføres det flere <u>metoder for medvirkning som kan ses fint ut på papiret</u>, men der maktposisjonen egentlig kun er ute etter å omvende brukerne til å støtte deres plan. Det er fortsatt igjen vilje til å endre, men ønsker heller å få brukerne til å støtte opp under deres forslag. Sterke maktposisjoner som belærer og ser ned på forslag til endring.</p>	

Nivå 3: Informasjon	
Hensikt med medvirkning:	Informasjon, men uten ønske om innspill til endring.
Medvirkningsformer:	I liten grad. Ofte kun de lovsatte minimumskravene.
Medvirkernes maktposisjon:	Svært liten grad
Påvirkning på plan:	I liten grad eller ingen.
Adferd ovenfor medvirkende:	Unngår dialog og brukerne møtes ofte med negative holdninger mot dem. Responsen kan være u-relevant eller bruker kompliserte faglige begreper som forvirrer.
<p>I dette nivået begynner det å bli tilrettelagt tiltak som kan føre til reell medvirkning, men begrensninger fører likevel til at medvirkningen blir i liten grad reell. Medvirkningen er preget av enveiskommunikasjon uten mulighet for dialog. Brukerne blir ofte involvert for sent i prosessen der det er for seint med endringer. Ved</p>	

eventuelle dialoger brukes det en fagterminologi som forvirrer brukerne og de blir møtt med belærende svar.

Nivå 4: Konsultasjon

Hensikt med medvirkning:	Medvirkningen gjennomføres for syns skyld.
Medvirkningsformer:	Invitasjoner til høringer, annonser, møter osv.
Medvirkernes maktposisjon:	Liten grad.
Påvirkning på plan:	Svært lite.
Adferd ovenfor medvirkende:	Mangelfull informasjon og lite mottagelig for innspill. Oppstår ofte misnøye hos brukerne.
<p>Her gjennomføres det kontakt med et bredere spekter av brukermedvirkere. I tillegg til å gjennomføre lovens minimumskravet for medvirkning blir det ofte gjennomført andre metoder for medvirkning som spørreundersøkelser og folkemøter. Selv om dette ser flott ut på papirer vil i dette nivået innspillene ikke føre til reell medvirkning der deres innspill ikke vil bli anvendt. Informasjonen er ofte mangelfull der det egentlige ønsket ikke er flere innspill. Brukerne har ingen makt til å få gjennomført noen av sine ønsker.</p>	

Nivå 5: Imøtekommende

Hensikt med medvirkning:	Å tilrettelegge for reell medvirkning.
Medvirkningsformer:	Innspill, møter eller andre måter for å legge til rette for medvirkning.
Medvirkernes maktposisjon:	Liten grad.
Påvirkning på plan:	Vарierende, men lokale aktører blir ofte nedprioritert.
Adferd ovenfor medvirkende:	Kan i noen grad ta brukerne på alvor, men innspill blir ofte overkjørt på bakgrunn av andre hensyn. Kan bære preg av at brukerne ikke deltar, men planleggerne prøver å planlegge med hensyn til brukerne.
<p>Her kan vi se første ordentlig tiltak for reell medvirkning. Her blir det gitt ut informasjon og mulighet for tilbakemeldinger og innspill. Her kan også brukernes innspill ha påvirkning, derimot er det fortsatt opp til planleggeren i hvilken grad de ønsker å anvende innspillene. Ofte blir innspillene overstyrt av andre hensyn som offentlige instanser og økonomi. Brukernes innspill har en tendens til å komme for sent inn og derfor ikke har mulighet for å påvirke. I dette nivået ser vi en tendens til at planleggerne prøver å planlegge for brukerne, i stede for sammen med de.</p>	

Nivå 6: Deltagende

Hensikt med medvirkning:	Å legge til rette for reell medvirkning.
Medvirkningsformer:	Folkemøter, innspill på plan, samt andre former for tilrettelegging.
Medvirkernes maktposisjon:	Tendenser til makt der brukernes innspill blir tatt på alvor.
Påvirkning på plan:	Fører ofte til endring og innspill blir tatt på alvor.
Adferd ovenfor medvirkende:	Brukerne blir godt integrert i planprosessen. Dialog og kompromisser oppstår. Flere møter og diskusjoner der det er vanskelig å finne en enighet.
<p>Her kan det oppstå reel medvirkning ved at brukerne faktisk kan ha makt til å påvirke planene, selv om brukerne ikke er i en maktposisjon. Her informeres brukerne og det anvendes potensielt forskjellige metoder for</p>	

å tilrettelegge medvirkning. Kommunikasjon mellom brukerne og planleggerne er preget av dialog, men det er planleggeren som fortsatt har makt og kan derfor avgjøre.

Nivå 7: Delegert

Hensikt med medvirkning:	Brukeren har maktposisjon og derfor stor innflytelse på planer.
Medvirkningsformer:	Brukerne er en direkte del av planleggingen underveis.
Medvirkernes maktposisjon:	Stor grad der brukernes godkjenning må til for å få igjennom arbeid.
Påvirkning på plan:	Stor grad.
Adferd ovenfor medvirkende:	Planleggeren er nødt til å forholde seg til brukerne der de må gå i dialog for å komme fram til sluttresultatet.

På dette nivået har brukerne en maktposisjon der de har rettighet til å påvirke planene. Her kan vi ofte se at det har dannet seg grupper eller organisasjoner der av brukere som bestemmer sammen. Politiske organ har fortsatt overordnet makt, men planleggeren har lenger ikke overordnet makt over brukerne og må derfor gå inn i dialog for å kunne fremme sine forslag.

Nivå 8: Brukerkontroll

Hensikt med medvirkning:	Brukerne tar avgjørende beslutninger innenfor en rekke temaer.
Medvirkningsformer:	Brukerne er selv er deltagende i den faktiske planleggingen.
Medvirkernes maktposisjon:	Utstakt vedtakende makt.
Påvirkning på plan:	I stor grad.
Adferd ovenfor medvirkende:	Brukerne har blitt gitt makt til avgjørelser der deres vedtak i stor grad blir fulgt.

Brukerne er her selv en deltager i den faktiske planleggingen. Typisk for dette nivået i likhet med nivå 7 er at brukerne har avgjørende makt innenfor noen områder. De er fortsatt avhengig av godkjenning fra det øverste organet, men planleggeren selv har igjen avgjørende makt innenfor de områdene og kan bli overstyrt av brukerne. Planleggerne er derfor igjen avhengig av å gå i dialog med brukerne for å kunne påvirke dem.

Vedlegg 8

Involverte parter i Brenneriveien.

A-lab: A-lab arkitektfirma startet opp i 2000. De har over 70 engasjerte arkitekter med en sammensatt kompetanse fra: formgivende arkitekter til eksperter på bærekraftig byfortetting, teknologi og prosjektledelse. De jobber ofte med tverrfaglige BIM prosjekter. Hoveddelen av A-lab sine prosjekter kommer fra arkitektkonkurranser som de har vunnet. Fellesnevneren fra alle prosjektene er å undersøke hvilke kvaliteter prosjektet kan tilføre stedet. De er blant annet kjent for Barcode i Bjørvika og Statoil-bygget på Fornebu. I 2016 vant A-lab arkitektkonkurransen i oppdrag fra Studentsamskipnaden som omhandlet å designe de nye studentboligene i Brenneriveien (A-lab, 2017).

Asplan Viak: Asplan Viak er et av Norges største rådgivende ingeniør- og arkitektfirma. I snart 60 år har de jobbet med tverrfaglig rådgivning og analyser til offentlige og private virksomheter. Det er ca 900 medarbeidere fordelt på 31 kontorsteder. Asplan Viak kan tilby spisskompetente rådgivere som jobber tverrfaglig i team som derfor kan tilby et helhetlig bilde med dybde (Asplan Viak, 2017b). I arbeidet med studentboligene i Brenneriveien er de på oppdrag fra Studentsamskipnaden for å undersøke flomvurdering (70), Overflatevann og vannledninger (81) støy.

Brenneriveien 9: Området Brenneriveien 9 er hjemmet til flere næringer, virksomheter og foreninger som Jazzhuset Blå, utestedet Ingensteds og kunstartikkelbutikken KEM (KEM, 2017). Kunstsolen Strykejernet og Indigo har sine lokaler her og hver søndag holdes det marked på området i regi av ”Søndagsmarked” der studenter og kunstnere kan selge sine håndverksprodukter og kunst (Hva skjer i Oslo, 2017). Musikkorganisasjonen Akks som tilbyr instrumentkurs, bandkurs og øvingslokaler (Akks, 2017).

Fortidsminneforeningen: Fortidsminneforeningen er en frivillig forening med ca 7000 medlemmer. Foreningens aktivitet kan spores tilbake helt til år 1844. De jobber med å verne og beskytte kulturminner og kulturmiljøer. Dette kan omhandle alt fra bygninger, fartøy, veier til broer (Fortidsminneforeningen, 2017).

Foreningen Kulturmarked Brenneriveien (KuMa): KuMa er et bredt sammensatt interesseforening jobber med å utvikle kulturområdet rundt Brenneriveien. Foreningen startet i 2012 av aktører i og rundt området Brenneriveien som ønsker å videreutvikle det urbane, kreative og spontane mangfoldet. Her er det flere viktige representanter fra området som styreren av Blå jazzhus og representant for Ingensteds. KuMa har fått leie bygningsveggene i Brenneriveien til å bruke som galleri i helgene og fått innvilget stengning av veien i den perioden. KuMa er positive til et samarbeid mellom KuMa og Brenneriveien 11. De savner mer medvirkning fra det lokale miljøet i planprosessen, ikke bare offentlige etater (Leon, 2016).

Fylkesmannen i Oslo og Akershus: Fylkesmannen er kongens og regjeringens representant i sitt fylke. De skal bidra til at Stortingets mål og retningslinjer blir fulgt opp og utfører oppgaver som følger av lov, forskrifter og pålegg fra overordnede statlige myndigheter. Fylkesmannen fungerer som et sentralt bindeledd og koordinator mellom stat og kommuner (Fylkesmannen i Oslo og Akershus, 2017).

Grünerhagen II borettslag : Grünerhagen borettslag består av 61 andelsleiligheter som ligger nord øst for Brenneriveien 11. Adresse: Sofienberggata 3 A-F. De er bekymret for hvordan bygget vil

støy. Bymiljøetatens ønske og mål er å kunne gjøre Oslo til en trygg, miljøvennlig sporty og vakker by (Oslo kommune: Bymiljøetaten, 2017).

Oslo kommune: Eiendoms- og byfornyelsesetaten: Eiendoms- og byfornyelsesetaten fungerer som kommunens grunneier og arbeider aktivt med utvikling av Oslo kommunes mange endringer (Oslo kommune: Eiendoms-og byfornyelsesetaten, 2017).

Oslo kommune: Plan- og bygningsetaten: I dag har etaten i overkant av 450 ansatte som jobber med kommunenes overordnede arealplanlegging, plan- og byggesaksbehandling, kartforvaltning og kart- og delingsforretninger (Oslo kommune: Plan- og bygningsetaten, 2017).

Oslo kommune: Renovasjonsetaten: Renovasjonsetaten har hovedansvaret for avfallshåndtering i Oslo kommune og håndterer avfall fra private hjem (Oslo kommune: Renovasjonsetaten, 2017). I Brenneriveien jobber de med å tilrettelegge for to separerte parter som omhandler studentenes avfall og avfall fra virksomheter som studentcafeen.

Oslo kommune: Vann- og avløpsetaten (VAV): Vann- og avløpsetaten håndterer avløpsvann og forsyner Oslos befolkning med drikkevann. De har ansvar for vedlikehold, drift og fornyelse av Oslo sine rensanlegg, ledningsnett og pumpestasjoner for drikke- og avløpsvann. De jobber også med forvaltning av vannkildeområder med tilsyn av vassdragene samt veiledning og informasjon til kunder (Oslo kommune: Vann -og avløpsetaten, 2017).

Sissel Bugge: Beboer i Stolmakergata Borettslag. Hun ønsker å protestere mot høyden i bygget (Bugge, 2016)

Stolmakergata Borettslag: Er et borettslag som ligger øst, rett over elven for Brenneriveien 11. Borettslagets 103 leiligheter ble bygget i 1984 (Stolmakergata, 2017). Cirka 50 av leilighetene ligger ut mot elven og vil bli sterkt berørt av prosjektet. Stolmakergata er i hovedsak positive til en fornyelse av tomten, men skeptiske til bygningen (Stolmakergata, 2017a).

Velferdstinget: Velferdstinget representerer 65000 studenters saker som omhandler studentvelferd og Studentsamskipnaden. De er det øverste studentorganet i Oslo og Akershus. De er sterkt kritisk til alternativ to som omgår å nedskalere bygget fordi dette vil medføre enda færre studentboliger (Studentvelferd, 2018).